

STRATEGIJA
KULTURNO – TURISTIČKE
VALORIZACIJE PARKA
SKULPTURA DUBROVA
2020 – 2030
DUBROVA SCULPTURE
PARK CULTURAL AND TOURIST
STRATEGY

Marta Berčić

Strategija kulturno – turističke valorizacije Parka skulptura
Dubrova za razdoblje 2020. - 2030.

Dubrova sculpture park cultural and tourist strategy
2020 - 2030

Impressum

Projekt / Project: **RECOLOR** (ID: 10044921)

Oživljavanje i unaprjeđenje umjetničkih djela i krajolika na Jadranu / Reviving and Enhancing artworks and Landscapes Of the Adriatic

Autorica / Author: **Marta Berčić, prof., Društvo za istraživanje i potporu**
Lektura i korektura / Editing and proofreading: **mr.sc. Milana Međimorec**
Prijevod na engleski jezik / English translation: **Sandra Zloić, prof.**
Izdavač / Publisher: **Društvo za istraživanje i potporu, I.Dežmana 3, Rijeka**
Nakladnik / Editor: **Grad Labin**
Naklada / Edition: **20**
Grafički dizajn / Graphic design: **Gloria Sellan, MKS**
Tisak / Printed by: **Vetvagraph, Labin**
Godina izdanja / Year of issue: **kolovoz 2020. / August 2020**

ISBN 978-953-7294-40-3

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001071358.

Stav / Disclaimer:

Projekt RECOLOR i izrada ove Strategije sufinancirana je sredstvima Europske unije iz Europskog fonda za regionalni razvoj u sklopu Programa prekogranične suradnje INTERREG V-A Italija – Hrvatska 2014.-2020. Ova publikacija odražava stavove samo autora, a Europska unija i Upravljačko tijelo programa Interreg Italija - Hrvatska ne mogu biti odgovorni za bilo kakvu upotrebu koja se može sadržavati u njima sadržanim informacijama.

The RECOLOR project and the development of this Strategy is co-financed by the European Union from the European Regional Development Fund within the Cross-border Cooperation Program INTERREG V-A Italy – Croatia 2014-2020. This publication reflects the views only of the authors, and the European Union and the Managing Authority of the Interreg Italy - Croatia Programme cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Ova je Strategija nastala u sklopu radnog paketa WP4 Prilagodba i provedba zajedničke transnacionalne strategije u partnerskim područjima, aktivnost 4.8 Pilot akcija u Labinu / This Strategy was created as part of the work package WP4 Customising and implementing the joint transnational strategy in the partner areas, activity 4.8 Pilot Action in Labin

Nositelj projekta / Lead Partner:

Partneri / Partners:

Kontakti / Contacts:

Emilia-Romagna Region
Via Aldo Moro 38, Bologna 40127, Italy
cinzia.cazzoli@regione.emilia-romagna.it

Grad Labin / Town of Labin
Titov trg 11, 52220 Labin, Croatia
alek.dragojevic@labin.hr

Za više informacija posjetite / For more information please visit:
www.italy-croatia.eu/web/recolor

skulptura
Dubrova
of sculptures
Dubrova

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. METODOLOGIJA IZRADE STRATEGIJE	4
3. KULTURNO – TURISTIČKA VALORIZACIJA PARKA SKULPTURA DUBROVA	7
3.1. Općenita načela	7
3.2. Kulturno vrednovanje i valorizacija	12
3.2.1. Pristupačna i inkluzivna kultura	15
3.2.2. Kulturna raznolikost	20
3.2.3. Kreativna ekonomija i inovacije	23
4. TURISTIČKO I KULTURNO TURISTIČKO VREDNOVANJE I VALORIZACIJA PARKA	24
4.1. Kulturološki prepoznatljiv turizam Grada Labina	26
4.2. Održivi turizam	29
4.2.1. Interni kriteriji	32
4.2.2 Eksterni kriteriji	38
4.3. Očuvanje kulturološke autentičnosti i održivo upravljanje kulturnom baštinom	42
4.4. Brendiranje Parka - prepoznatljivost destinacije	45
4.5. Izazovi/rizici za održivi razvoj kulturnog turizma	52
5. PRIORITETNA PODRUČJA RAZVOJA	57
LITERATURA I DRUGI IZVORI	77

CONTENTS

1 INTRODUCTION	1
2 STRATEGY DEVELOPMENT METHODOLOGY	4
3 DUBROVA SCULPTURE PARK CULTURAL - TOURIST VALORISATION	8
3.1 General principles	8
3.2 Cultural Evaluation and Valorisation	12
3.2.1. Accessible and inclusive culture	17
3.2.2. Cultural diversity	22
3.2.3 Creative economy and innovation	26
4 TOURIST AND CULTURAL TOURISM EVALUATION AND VALORISATION OF THE PARK	26
4.1 Culturally recognizable tourism in the Town of Labin	29
4.2 Sustainable tourism	35
4.2.1 Internal criteria	36
4.2.2 External criteria	42
4.3 Preservation of cultural authenticity and sustainable management of cultural heritage	47
4.4 Park branding - recognizability of the destination	48
4.5 Challenges/risks for sustainable development of cultural tourism	56
5 PRIORITY AREAS OF DEVELOPMENT	61
BIBLIOGRAPHY	78

1. UVOD

Opći cilj projekta RECOLOR je povećati turistički potencijal urbanih i prirodnih krajobraza u Hrvatskoj i Italiji, koji često nisu u potpunosti iskorišteni i uključeni u tradicionalnim turističkim krugovima. Zahvaljujući svojoj metodologiji, a polazeći od analize figurativnih umjetnina i promocije njihovi turističkih itinerera, RECOLOR je inovativan u svojoj sposobnosti da se istodobno bavi i prirodnom i kulturnom baštinom. Projekt promovira relevantne i manje poznate umjetničke radove kroz specifične itinerere za posjet postojećih krajolika razvijajući na taj način novu turističku ponudu koja se prilagođava sezonskom oblikovanju turističkog toka. Na taj način RECOLOR namjerava pridonijeti raznolikosti turističkih proizvoda i usluga koja će poboljšati kvalitetu turističke ponude u okviru opće vizije održivog i odgovornog turizma. Glavni skup aktivnosti usmjeren je na dionike u turizmu s ciljem povećanja postojećih vještina, kao i razvoj novih kapaciteta i znanja.

Područja projektnih partnera nalaze se u regijama karakterističnim za masovne turističke tokove i moraju se suočiti s tipičnim problemima uspješnih odredišta na moru: kritičan broj posjetitelja tijekom ljetne sezone, ograničeni protok tijekom ostatka godine, neravnomjerna popunjenost smještaja i neuravnotežena raspodjela između bliskih područja. Sva ta pitanja bit će riješena stvaranjem stabilne infrastrukture, usvajanjem profesionalnih kriterija za definiranje i provedbu novih planova upravljanja manje poznate prirodne i kulturne baštine.

RECOLOR kombinira zaštitu prirodnog krajolika i promicanje s turističkog i kulturnog gledišta prema održivom teritorijalnom razvoju koji podupire gospodarski rast lokalnih zajednica. Projekt identificira i stvara alate i modele, koji na održiv način poboljšavaju turističko iskorištavanje prirodne i kulturne baštine, prateći lokalnu turističku industriju u uspostavi novih organizacijskih modela usluga i partnerstva, kao i pokretanje međusobnih aktivnosti obuke.

„Projekt RECOLOR je jedna lijepa priča oko valorizacije i povezanosti prirodnih krajolika i umjetničkih djela, zato prilikom apliciranja nismo nimalo dvojili nego smo se jednostavno odlučili za Mediteranski kiparski simpozij - Park skulptura Dubrova. Ovo je jedan od onih projekata na kojima ne dobivamo ogromne milijune kuna za in-

1 INTRODUCTION

The overall goal of the RECOLOR project is to increase the tourist potential of urban and natural landscapes in Croatia and Italy, which are often not fully exploited and included in traditional tourist circles. Thanks to its methodology, and starting from the analysis of figurative works of art and the promotion of their tourist itineraries, RECOLOR is innovative in its ability to deal with both natural and cultural heritage at the same time. The project promotes relevant and lesser-known works of art through specific itineraries for visiting existing landscapes, thus developing a new tourist offer that adapts to the seasonal shaping of the tourist flow. In this way, RECOLOR intends to contribute to the diversity of tourism products and services that will improve the quality of the tourist offer within the general vision of sustainable and responsible tourism. The main set of activities is aimed at stakeholders in tourism with the aim of increasing existing skills, as well as developing new capacities and knowledge.

Project partner areas are located in regions typical of mass tourist flows and have to face the typical problems of successful seaside destinations: critical number of visitors during the summer season, limited flow during the rest of the year, uneven accommodation occupancy and unbalanced distribution between nearby areas. All these issues will be resolved by creating a stable infrastructure, adopting professional criteria for defining and implementing new plans for the management of lesser-known natural and cultural heritage.

RECOLOR combines protection of the natural landscape and promotion from a tourist and cultural point of view towards sustainable territorial development that supports the economic growth of local communities. The project identifies and creates tools and models, which in a sustainable way improve the tourist use of natural and cultural heritage, accompanying the local tourism industry in establishing new organizational models of services and partnerships, as well as initiating mutual training activities.

‘The RECOLOR project is a beautiful story about the valorisation and connection of natural landscapes and works of art, so when applying we did not hesitate at all, but simply decided on the Mediterranean Sculpturae Symposium - Dubrova Sculpture Park. This is one of those projects

frastrukturu, međutim, dobivena sredstva od 1,5 milijuna kuna utrošit ćemo i na dokumente i radnje koje će našem Mediteranskom kiparskom simpoziju - Parku skulptura Dubrova, a time i našem gradu, donijeti dodanu vrijednost. Na tom polju svi zajedno moramo puno raditi, povezati sve skupa, jer kultura i turizam itekako idu zajedno.” zaključila je Mohorović Čekada zaželjevši uspješan rad fokus grupe i kvalitetne zaključke.¹

Planom aktivnosti u sklopu projekta Recolor provest će se sljedeći zadaci:

1. Izrada Strategije kulturno-turističke valorizacije Parka skulptura Dubrova
2. Studija održivosti Parka skulptura Dubrova
3. Izrada „virtualne šetnje Parkom”

Park skulptura Dubrova omiljeno je mjesto Labinjana i posjetitelja Labina za šetnju, druženje, dječju igru ili piknik na otvorenom. Park je smješten na samom ulazu u Labin, pored glavne prometnice Labin – Rijeka.

„Jedan od najljepših hrvatskih parkova skulptura nudi jedinstvene trenutke umjetnosti i prirode u izložbenom prostoru na otvorenom, a prostire se na 40 hektara površine, djelomično okruženih suhozidom, prirodnim dolinama i uzvisinama, te bogatim i raznolikim biljnim svijetom.”

„Mediteranski kiparski simpozij je manifestacija koja se održava od 1970. godine, a tijekom godina je obogaćena impresivnom kolekcijom skulptura u istarskom kamenu.

Reprezentativna zbirka monumentalnog parka skulptura i interdisciplinarni projekti stvoreni su kao posveta ljepoti istarskog kamena koji fascinira svojom postojanošću. Kamen, kao jedan od najtrajnijih materijala i sveprisutni element Mediteranskog kiparskog simpozija, postao je jednim od simbola Labinštine. Do danas je gotovo stotinu priznatih kipara iz različitih dijelova svijeta sudjelovalo na Mediteranskom kiparskom simpoziju, ostavivši za sobom opipljive rezultate svojih kreativnih ideja.”

Više od 50 godina umjetničkog djelovanja vezanog uz Park skulptura Dubrova i umjetničku manifestaciju Mediteranski kiparski simpozij ostavilo je dubok kulturno-umjetnički trag:

- 90 autora je sudjelovalo u aktivnostima vezanima uz Park
- materijalan rezultat je nastanak 99 autorskih djela od čega 67 skulptura u Parku, 16 izvan i 16 dionica bijele ceste, uz oblikovanje amfiteatara Dolac i sudjelovanje umjetnika u oblikovanju

where we do not receive huge millions of Kuna for infrastructure, however, the funds of HRK 1.5 million will be spent on documents and actions that will bring added value to our Mediterranean Sculpture Symposium - Dubrova Sculpture Park, and thus to our town. In this field, we all have to work a lot together, connect everything together, because culture and tourism really go together.’ concluded Mohorović Čekada, wishing the successful work of the focus group and quality conclusions.¹

The activity plan within the Recolor project will carry out the following tasks:

- 1 Development of Dubrova Sculpture Park Cultural and Tourist Valorisation Strategy
- 2 Dubrova Sculpture Park Sustainability Study
- 3 Creating ‘Park Virtual Tour’

Dubrova Sculpture Park is a favourite place of Labin residents and visitors to Labin for walking, socializing, children’s play or an outdoor picnic. The park is located at the entrance to Labin, next to the main road Labin - Rijeka.

‘One of the most beautiful Croatian sculpture parks offers unique moments of art and nature in an open-air exhibition space, spreading over almost 40 hectares, partly surrounded by dry stone walls, natural valleys and hills, and rich and diverse flora.’

‘The Mediterranean Sculpture Symposium is an event that has been held since 1970, and over the years it has been enriched with an impressive collection of sculptures in Istrian stone.

A representative collection of the monumental sculpture park and interdisciplinary projects were created as a dedication to the beauty of Istrian stone, which fascinates with its permanence. Stone, as one of the most durable materials and ubiquitous element of the Mediterranean Sculpture Symposium, has become one of the symbols of the Labin area. To this day, almost a hundred renowned sculptors from different parts of the world have participated in the Mediterranean Sculpture Symposium, leaving behind tangible results of their creative ideas.’

More than 50 years of artistic activity related to Dubrova Sculpture Park and the Mediterranean Sculpture Symposium art event have left a deep cultural and artistic mark:

- 90 authors participated in activities related to the Park

¹ <https://www.labin.com/vijesti/zakljucci-fokus-grupe-eu-projekta-recolor-labin-uspjesan-primjer-sinergijskog-promislanja-odrzivog-turizma-76131>

¹ <https://www.labin.com/vijesti/zakljucci-fokus-grupe-eu-projekta-recolor-labin-uspjesan-primjer-sinergijskog-promislanja-odrzivog-turizma-76131>

Slika 1. Mapa Parka skulptura Dubrova, autor mape Borut Skok / Figure 1 Map of the Park of sculptures Dubrova, designed by Borut Skok

zgrade informativnog centra (Kocka), radi se o 101 autorskom djelu.

Šezdeset i sedam skulptura čiji su autori vrsni kipari iz Hrvatske, Italije, Austrije, Slovenije, Srbije, Bosne i Hercegovine, Makedonije, SAD-a, Japana, Francuske, Španjolske, Nizozemske, Švicarske, Kanade, Velike Britanije, Južne Koreje, Slovačke i Mađarske, smješteno je, osim u Parku, i na različitim lokacijama diljem Hrvatske u Labinu, Rapcu, Pićnu, Sv. Nedelji, Pazinu, Zagrebu, Vukovaru i Iloku.

U Park je smješten i amfiteatar „Dolac“, djelo akademskog kipara Josipa Diminića, jednog od začetnika Mediteranskoga kiparskog simpozija. Amfiteatar predstavlja mjesto izvedbe umjetničkih performansa, koncerata, predstava i raznih događanja za posjetitelje.

Park skulptura Dubrova otvoren je za javnost tijekom čitave godine, 24 sata dnevno, a ulaz se ne naplaćuje.

- the material result is the creation of 99 works, of which 67 sculptures in the Park, 16 outside and 16 sections of the White road, with the design of the Dolac amphitheatre and the participation of artists in the design of the information centre building (Kocka), 101 original artworks.

Eighty-three sculptures by great sculptors from Croatia, Italy, Austria, Slovenia, Serbia, Bosnia and Herzegovina, Macedonia, the USA, Japan, France, Spain, the Netherlands, Switzerland, Canada, Great Britain, South Korea, Slovakia and Hungary, are located, in addition to the Park, in various locations throughout Croatia: in Labin, Rabac, Pićan, Sv. Nedelja, Pazin, Zagreb, Vukovar and Ilok.

The amphitheatre *Dolac*, the work of the academic sculptor Josip Diminić, one of the founders of the Mediterranean Sculpture Symposium, is also located in the Park. The amphitheatre is used for artistic performances, concerts, plays and various events for visitors. Dubrova Sculpture Park is admission-free, open to public all year round, 24/7.

2. METODOLOGIJA IZRADE STRATEGIJE

Metodologija izrade ove strategije obuhvaćala je sljedeće procese:

1. *Desk research* (analiza dosadašnjih resursa i postignuća, prijetnji i nedostataka Parka i lokacije iz perspektive turističke destinacije)
2. Participativni pristup (izravni dionici razvoja Parka) i metode savjetovanja s ključnim dionicima okoline
3. Rezultati analiza (istraživanja)
4. Smjernice razvoja Parka i lokacije s mjerama za razvoj u smjeru destinacije. Implementacija koncepcije održivog razvoja dugoročan je proces koji se temelji na participativnom procesu odlučivanja. Održivi turizam u deset koraka predstavlja jedan od mogućih načina implementacije koncepcije održivog turizma. Pristup je primjenjiv na razini nacionalnog, regionalnog i lokalnoga gospodarstva kojima je cilj promicanje održivog turizma. Navedeni pristup, budući da se radi na valorizaciji kulturno-povijesne baštine i prirodnog nasljeđa, sukladan je ciljevima projekta Recolor. Prema navedenom pristupu, načela turizma temeljena na prirodnoj i kulturno-povijesnoj baštini su:

- prepoznavanje važnosti baštine
- briga o lokalitetima baštine
- razvoj partnerstva za višestruku korist
- ugradnja pitanja baštine u poslovno planiranje
- investiranje u ljude i lokalitete
- oglašavanje i promoviranje odgovornosti u oblikovanju turističkih proizvoda
- pružanje visokokvalitetnih doživljaja posjetiteljima
- uvažavanje prava i obveza lokalnog, autohtonog stanovništva.

1. Desk research je obuhvaćao sljedeće procedure:
 - analiza pozicioniranosti i iskorištenosti turističkih kapaciteta destinacije u širem okolišu grada Labina i Istre
 - analiza dostavljenih i dostupnih podataka vezanih za opću situaciju
 - obrada podataka dobivenih od turističkih zajednica i DZS-a uz dodatna desk istraživanja vezana za analizu turističkih performansa industrije
 - analiza dosadašnjih rezultata i planova razvoja Parka iz perspektive razvoja destinacije
2. Participativni pristup (izravni dionici razvoja Parka) i metode savjetovanja s ključnim dionicima okoliša obuhvaćali su sljedeće procedure:
 - obilazak terena i radionice s ključnim subjek-

2 STRATEGY DEVELOPMENT METHODOLOGY

The methodology for developing this Strategy included the following processes:

- 1 Desk research (analysis of previous resources and achievements, threats and shortcomings of the Park and location from the perspective of a tourist destination),
- 2 Participatory approach (direct stakeholders in the development of the Park) and methods of consultation with key stakeholders in the environment,
- 3 Results of the analyses (research)
- 4 Guidelines for the development of the Park and the location with measures for development in the direction of the destination. The implementation of the concept of sustainable development is a long-term process based on a participatory decision-making process. Sustainable tourism in ten steps is one of the possible ways to implement the concept of sustainable tourism. The approach is applicable at the level of national, regional and local economies aimed at promoting sustainable tourism. This approach, since it is working on the valorisation of cultural- historical heritage and natural heritage, is in line with the objectives of the RECOLOR project. According to this approach, the principles of tourism based on natural and cultural-historical heritage are:
 - recognizing the importance of heritage
 - care for heritage sites
 - developing partnerships for multiple benefits
 - incorporating heritage issues into business planning
 - investing in people and localities
 - advertising and promoting responsibility in designing tourism products
 - providing high quality experiences to visitors
 - respect for the rights and obligations of the local, indigenous population

- 1 Desk research included the following procedures:
 - analysis of the positioning and utilization of the tourist capacities of the destination in the wider environment of the town of Labin and Istria,
 - analysis of submitted and available data related to the general situation,
 - processing of data obtained from tourist boards and the CBS with additional desk research related to the analysis of tourism performance of the industry,
 - analysis of previous results and development

tima javnog sektora okoline, svih administrativnih jedinica i predstavnika turističkih zajednica općina koji imaju tendenciju okupljanja u turistički klaster

- razgovori s glavnim subjektima privatnog sektora, kako u turističkoj tako i ostalim relevantnim industrijama
- radionice sa Stručnim savjetom i Radnom skupinom projekta.
- daljnji individualni kontakti i sastanci s predstavnicima Grada Labina i dr. JLS, vodećim poduzećima, TZ u okruženju.

Pristup podrazumijeva sljedećih deset koraka:

1. Što želimo postići?
2. Tko jest, tko bi mogao ili trebao biti uključen?
3. Što nam je poznato?
4. Što čini regiju, destinaciju ili proizvod posebnim?
5. Koja su glavna problemska pitanja?
6. Analiza
7. Načela i ciljevi aktivnosti
8. Koje su vaše ideje i opcije?
9. Provedba
10. Smjernice

Prvi korak **Što želimo postići?** odnosio se na definiranje cilja kao kvantitativnog i kvalitativnog aspekta te utvrđivanje vremenskog okvira. Definiranju cilja prethodila je izrada pregleda koja je uključila opis sljedećih elemenata: Društvene uvjete (broj stanovnika, dobna/spolna/obrazovna struktura), ekonomsko okruženje (broj poduzeća, veličina, struktura po djelatnostima), trenutnu političku klimu, prirodno i kulturno okruženje. Neka od ključnih pitanja ovog koraka na koje se odgovorilo su:

- *Je li područje (regija, lokalna zajednica, lokalitet) pogodno za razvoj turizma?*
- *Koji je ključni prirodni i kulturni kapital za turizam?*
- *Koliko je trenutno posjetitelja?*
- *Koliko je potencijal za rast broja posjetitelja?*

Drugi korak **Tko je, tko bi mogao ili trebao biti uključen?** podrazumijevao je traženje odgovora na sljedeća pitanja: *Tko su mogući dionici?, Po kojoj bi osnovi bili zainteresirani za sudjelovanje?, Na koje ih teme i u kojoj mjeri uključiti u proces?, Na koji način ih konzultirati?*

Među potencijalnim dionicima uključilo se sljedeće:

1. Turističke organizacije - Turističku zajednicu Labin-Rabac, Turističku zajednicu općine Sveta Nedelja
2. Lokalne, regionalne i druge vlasti: Upravni odjel za održivi razvoj, Upravni odjel za

plans of the Park from the perspective of destination development.

2 Participatory approach (direct stakeholders in the development of the Park) and methods of consulting with key environmental stakeholders included the following procedures:

- field trip and workshops with key subjects of the public sector of the environment, all administrative units and representatives of tourist boards of municipalities that tend to gather in a tourist cluster,
- talks with the main private sector entities, both in the tourism and other relevant industries,
- workshops with the Expert Council and the Working Group of the project,
- further individual contacts and meetings with representatives of the Town of Labin and other local self-government units, leading companies and the local Tourist Boards.

The approach involves the following ten steps:

- 1 What do we want to achieve?
- 2 Who is, who could or should be involved?
- 3 What do we know?
- 4 What makes a region, destination or product special?
- 5 What are the main problem issues?
- 6 Analysis
- 7 Principles and goals of the activity
- 8 What are your ideas and options?
- 9 Implementation
- 10 Guidelines

Step One **What do we want to achieve?** was to define the goal as a quantitative and qualitative aspect and to determine the time frame. Defining the goal was preceded by a review that included a description of the following elements: Social conditions (population, age/gender/educational structure), economic environment (number of companies, size, structure by activities), current political climate, natural and cultural environment. Some of the key questions of this step that have been answered are:

- *Is the area (region, local community, locality) suitable for tourism development?*
- *What is the key natural and cultural capital for tourism?*
- *How many visitors are there at the moment?*
- *What is the potential for growth in the number of visitors?*

turizam i Upravni odjel za kulturu i zavičajnost Istarske županije, te Upravne odjele za društvene djelatnosti, Prostorno uređenje, zaštita okoliša i gradnja i druge nadležne odjele Grada Labina te Jedinostveni upravni odjel Općine Sveta Nedelja

3. Udrugu *Mediterranski kiparski simpozij* koji upravlja Parkom skulptura Dubrova

Razvijanje partnerstva je preduvjet izgradnje participativnog procesa odlučivanja. Prvotno planirano organiziranje okruglih stolova, radnih skupina i sl. metoda nije se uspjelo realizirati zbog mjera zaštite od širenja pandemije COVID 19, pa se ove teškoće riješilo metodama strukturiranog intervjua upućenog e-poštom za predstavnike ključnih dionika, čelnicima i djelatnicima. Kako se na ovaj način dobilo izvorne i pouzdane podatke, smatramo ovu metodu svrhovitom budući da je zamijenila planirane metode. Razvijanje međusobnog razumijevanja u važnim pitanjima, zajedničko određivanje ciljeva i specifičnih ciljeva te iznošenje vlastitog opredjeljenja za partnerstvo i primjenu dogovorenih aktivnosti, nadoknadilo se virtualnim sastankom kako bi se uskladilo stavove i mišljenja. Gradu Labinu kao naručitelju izrade strategije i Udruzi *Mediterranski kiparski simpozij* se dostavilo prvu verziju na čitanje kako bi imali prilike dodatno analizirati rezultate prethodnih analiza i obrade prikupljenih podataka nakon čega su primijenjene sve primjedbe.

Treći korak **Što nam je poznato?** obuhvaćao je analize već poduzetih istraživanja i analiza te rezultate participativnog sudjelovanja ključnih dionika pri izradi studija i strategija iz područja. Analizirani su dokumenti koji su usvojeni na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. (Popis na kraju)

Četvrti korak **Što čini regiju, destinaciju ili proizvod posebnim?** obuhvaćao je istraživanje vrijednosti/posebnosti turističkih lokacija, kao i njihove atraktivnosti, pa se analiziralo i istražilo na koji način se te posebnosti/vrijednosti predstavljaju turistima te postoji li potencijal za njihovo daljnje korištenje na isti, sličan ili potpuno drugačiji način.

Peti korak **Koja su glavna problemska pitanja?** kojemu je cilj bio identificirati i razumjeti glavna područja i teme koje utječu i koje će utjecati na regiju, destinaciju i proizvod pružio je podatke o stavovima lokalne zajednice, načinu upravljanja i utjecaja na prirodu i baštinu, pitanja infrastrukture, pitanja tržišta i marketinga, o dostupnosti turističkog proizvoda, podatke o strateškom i resursnom kontekstu te zakonodavstvu i dozvolama.

Step Two **Who is, who could or should be involved?** involved seeking answers to the following questions: *Who are the possible stakeholders? On what grounds would you be interested in participating? On what topics and to what extent should they be involved in the process? How to consult them?*

Potential stakeholders included the following:

- 1 Tourist Organization – Labin-Rabac Tourist Board, Municipality of Sveta Nedelja Tourist Board
- 2 Local, regional and other authorities: Department of Sustainable Development, Istria County Department of Tourism and the Department for Culture and Homeland, and administrative departments for social affairs, urban planning, environmental protection and construction and other competent departments at the Town of Labin and Unique administrative department of the Municipality of Sveta Nedelja
- 3 Association *Mediterranean Sculpture Symposium* which manages Dubrova Sculpture Park

Developing a partnership is a prerequisite for building a participatory decision-making process. The originally planned organization of round tables, working groups and similar methods failed due to measures to protect against the spread of the COVID 19 pandemic, so these difficulties were solved by methods of structured interview sent by e-mail to representatives of key stakeholders, leaders and employees. As original and reliable data were obtained in this way, we consider this method purposeful since it replaced the planned methods. Developing mutual understanding on important issues, jointly setting goals and specific goals, and presenting one's own commitment to partnership and implementing agreed activities, was offset by a virtual meeting to reconcile views and opinions. The Town of Labin, as the sponsor of the strategy, and the *Mediterranean Sculpture Symposium* association were provided with the first version for reading in order to have the opportunity to further analyse the results of previous analyses and data processing, after which all comments were applied.

Step Three **What do we know?** included analyses of already undertaken research and analyses and the results of participatory participation of key stakeholders in the development of studies and strategies in the field. Documents adopted at the national, regional and local levels were analysed. (List at the end)

Šesti korak **Analiza**. Temeljem prikupljenih podataka i uočavanja problemskih pitanja, nužna je analiza prioriternih područja, pa se analiziralo tržište, zaštita baštine, trenutna situacija i prioritete (kompatibilnost strateških dokumenta upravitelja Parka skulptura Dubrova i lokalnih, regionalnih i nacionalnih dokumenta).

Sedmi korak **Načela i ciljevi aktivnosti** služio je u oblikovanju jasne pisane izjave o načelima i/ili ciljevima prema kojima će se usmjeravati buduće aktivnosti, pri čemu načelo predstavlja pravilo ponašanja, odnosno način usmjeravanja buduće aktivnosti.

Osmi korak **Koje su moguće razvojne ideje i opcije?** je bio proces utvrđivanja razvojnih ideja i opcija uz razvijanje najprikladnijih mogućnosti u obliku prijedloga projekta, studije izvedivosti ili strateškog plana i traženja suglasnosti za odabranu najpovoljniju opciju koja se u devetom koraku **Provedba** oblikovala u primjenjive aktivnosti.

Nužno je definirati aktivnosti, subjekte provedbe, rokove provedbe, potrebne resurse (financijske i materijalne) te načine monitoringa (nadzora) nad provedbom odabrane aktivnosti.

Deseti korak **Smjernice** obuhvaća kratku viziju u obliku smjernica koje prikazuju ključne vrijednosti naslijeđa regije, destinacije ili proizvoda te ključne teme ili područja razvoja.

3. KULTURNO – TURISTIČKA VALORIZACIJA PARKA SKULPTURA DUBROVA

3.1. Općenita načela

KULTURNO-TURISTIČKA VALORIZACIJA PARKA SKULPTURA DUBROVA odnosno strategija razvoja kulturnih sadržaja u smjeru održivog turizma temelji se na načelima suvremenih trendova u razvoju kulture, iz aspekta razvoja kulturnog turizma i održivog razvoja destinacije. Iako je već 50-ak godina u oblikovanju, resurs je prepoznat uglavnom lokalno. Njegov potencijal leži u neverificiranoj kulturnoj baštini, neoptimiziranom prirodnom resursu i ekonomskom odnosno turističkom potencijalu. Zato ova strategija jest u skladu s načelima održivog turizma što joj to daje dodatnu vrijednost. Polazeći od koncepta da je Park skulptura Dubrova prvenstveno kulturno dobro, a ujedno i resurs za razvoj održivoga kulturnog turizma, zbog regionalnog i lokalnog okruženja u kojem je turizam glavna gospodarska grana, analiziralo se potencijale za takav održivi razvoj Parka. Da podsjetimo, procesi vrednovanja i valorizacije

Step Four **What makes a region, destination or product special?** included research on the values/peculiarities of tourist locations, as well as their attractiveness, so it analysed and researched how these peculiarities/values are presented to tourists and whether there is potential for their further use in the same, similar or completely different way.

Step Five **What are the main problem issues?** aimed at identifying and understanding the main areas and topics that affect and will affect the region, destination and product provided information on local community attitudes, management and impact on nature and heritage, infrastructure issues, market and marketing issues, accessibility tourism product, information on the strategic and resource context, and legislation and permits.

Step Six **Analysis**. Based on the collected data and identification of problem issues, it is necessary to analyse the priority areas, so the market, heritage protection, current situation and priorities were analysed (compatibility of strategic documents of Dubrova Sculpture Park manager and local, regional and national documents).

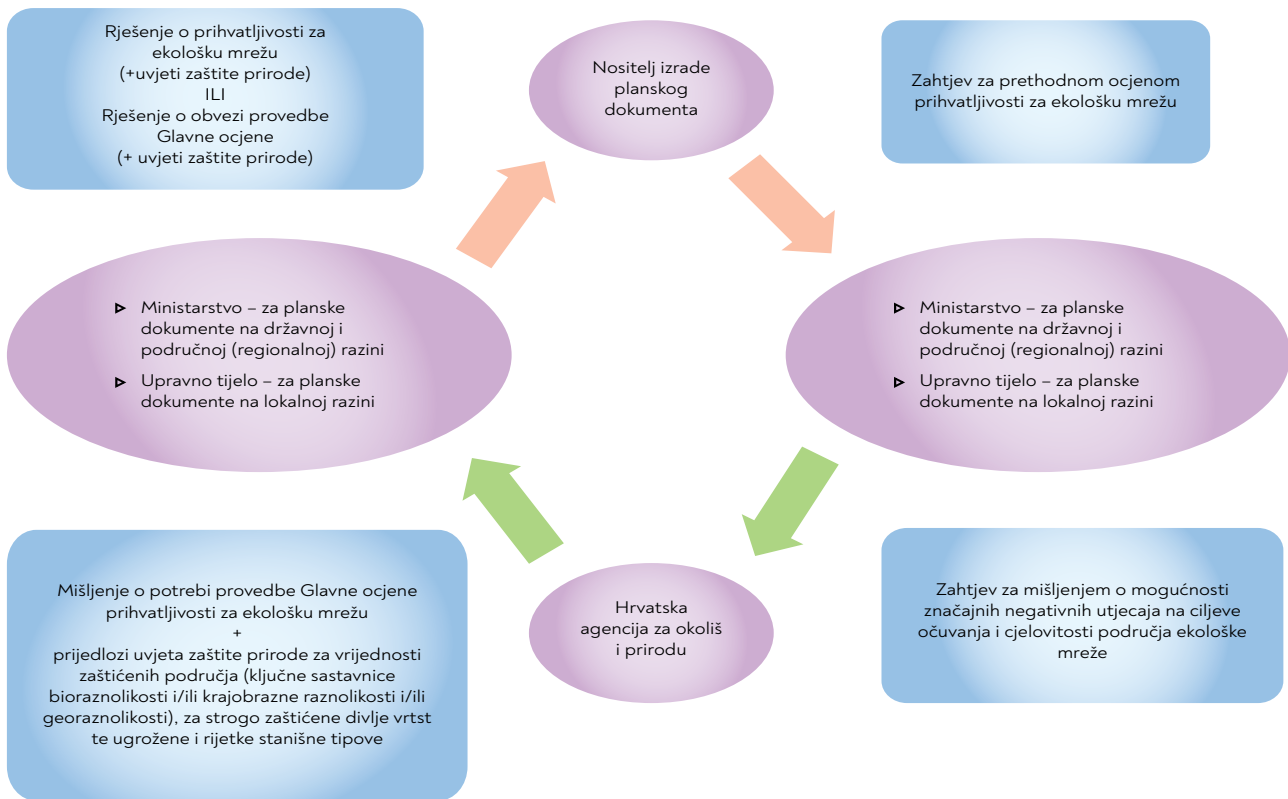
Step Seven **Principles and objectives of the activity** served to form a clear written statement of the principles and/or objectives according to which future activities will be directed, where the principle is a rule of conduct, or a way of directing future activities.

Step Eight **What are the possible development ideas and options?** was the process of identifying development ideas and options while developing the most appropriate options in the form of a project proposal, feasibility study or strategic plan and seeking approval for the selected best option which in the ninth step **Implementation** was shaped into applicable activities.

It is necessary to define activities, subjects of implementation, implementation deadlines, necessary resources (financial and material) and ways of monitoring (supervision) over the implementation of the selected activity.

Step Ten of the **Guidelines** includes a brief vision in the form of guidelines that set out the key heritage values of the region, destination or product and the key themes or areas of development.

Održivo korištenje prirodnih dobara kroz uvjete zaštite prirode u postupku ocjene prihvatljivosti planskih dokumenata (strategija, planova i programa) za ekološku mrežu

Slika 2. Shema - održivo korištenje prirodnih dobara kroz uvjete zaštite prirode u postupku ocjene prihvatljivosti planskih dokumenata za ekološku mrežu (pregled procedura Ministarstva) / Izvor: Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, <http://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/odrzivo-koristenje-prirodnih-dobara-i-ekoloska-mreza/odrzivo-koristenje-1>, 15.5.2020. /

Figure 2 Scheme - sustainable use of natural resources through nature protection conditions in the process of assessing the acceptability of planning documents for the ecological network (overview of the Ministry's procedures), Izvor / Source: Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, <http://www.haop.hr/hr/tematska-podrucja/odrzivo-koristenje-prirodnih-dobara-i-ekoloska-mreza/odrzivo-koristenje-1>, 15.5.2020

dva su odvojena pristupa određivanja vrijednosti:

1. vrednovanje - postojeća vrijednost
2. valorizacija - dodavanje nove vrijednosti.

U ovoj Strategiji se analizom postojeće vrijednosti traže mogućnosti za dodavanje novih.

Načela izrade Strategije:

1. točnost i cjelovitost
2. učinkovitost i djelotvornost, odgovornost i usmjerenost na rezultat, održivost – zaštita postojećih kulturnih i prirodnih dobara, demokratičnost u upravljanju – načela dobrog upravljanja resursom od javnog značaja
3. partnerstvo i transparentnost – uključivanje dionika u razvoj uz partnerske odnose.

Kriteriji koje razvojni dokument ovog tipa mora zadovoljiti:

1. Orijentacija prema ekološkim zahtjevima,

3 DUBROVA SCULPTURE PARK CULTURAL - TOURIST VALORISATION

3.1 General principles

DUBROVA SCULPTURE PARK CULTURAL AND TOURIST VALORISATION, i.e. the strategy of development of cultural contents in the direction of sustainable tourism is based on the principles of modern trends in the development of culture, from the aspect of cultural tourism development and sustainable destination development. Although it has been in design for about 50 years, the resource has been recognized mostly locally. Its potential lies in unverified cultural heritage, non-optimized natural resources and economic i.e. tourist potential. Therefore, this strategy is in line with the principles of sustainable tourism, which gives added value to it. Starting

- društvenim načelima i gospodarskim ciljevima - održivi kulturno-turistički razvoj resursa.
2. Transparentnost u izradi i razumljivost sadržaja – jednostavan stil razumljiv svim dionicima, uključenost u sve faze.
 3. Razmatranje interesa svih skupina stanovništva – usmjerenost k postizanju konsenzusa svih ključnih dionika prvenstveno na lokalnoj i regionalnoj razini.
 4. Usredotočenost na područja s najznačajnijim problemima – određivanje prioriternih područja prema hitnoći rješavanja problema za stvaranje preduvjeta za održivi razvoj.
 5. Izvođenje dugoročnih ciljeva u skladu s vizijom – realno postavljeni ciljevi utemeljeni na kompleksnosti dugotrajno neriješenih problema koji koče razvoj.
 6. Postizanje i korištenje sinergijskih učinaka – težnja prema „win-win” rješavanju problema.
 7. Provedivost – visoka razina praktičnosti

Park skulptura Dubrova je smješten na zemljištu (4.1.ostalo poljoprivredno i šumsko zemljište) koje u urbanističkim aktima dvije administrativne jedinice ima dvije namjene: kulturnu i „društvenu“ (sportsko-rekreativnu, kulturnu). Usklađivanje s normativnim aktima koji određuju namjenu i investiranje su u procesu. Do sada su donesena dva najvažnija dokumenta (urbanistička i prostorna plana) te prvotna Odluka o „proglašenju Parka” iz 1976. godine:

- a) U Urbanističkom planu Općine Sveta Nedelja dio područja koji administrativno pripada Općini u kojem je smješten Park određuje namjenu Parka, u Članku 20. (1) Planirano građevinsko područje društvene namjene je: „Društveni centar Dubrova je namijenjen gradnji i uređenju „Parka skulptura Dubrova” i drugih javnih i društvenih sadržaja (vatrogasni centar, uprava, galerija, edukacijski centar i dr.), kao i pratećih sadržaja: sportsko rekreacijskih, ugostiteljskih, trgovačkih i uslužnih i sl. – „Društveni centar Dubrova (D6) na 16,84ha /00%.” (Izmjene i dopune PPUO Sveta Nedelja, Službene novine Općine Sveta Nedelja br. 06/20).
- b) U Članku 145. Odluke o donošenju IV. izmjena i dopuna Prostornog plana uređenja Grada Labina Park skulptura Dubrova definiran je kao prostor s kulturnom namjenom. Smješten je na površini od cca 37,57 ha, a nalazi se dijelom na području Grada Labina i dijelom na području Općine Sveta Nedelja. Za njegovo uređenje moraju se poštovati projekti njegovog razvoja, kao i drugi posebni uvjeti (krajobrazni uvjeti, konzervatorski uvjeti, uvjeti

from the concept that Dubrova Sculpture Park is primarily a cultural asset, but also a resource for the development of sustainable cultural tourism, due to the regional and local environment in which tourism is the main industry, the potentials for such sustainable development of the Park were analysed. We remind that evaluation and valorisation processes are two separate approaches to value determination:

- 1 evaluation - existing value
- 2 valorisation - adding new value.

By analysing the existing value, this Strategy looks for opportunities to add new ones.

Principles of Strategy development:

- 1 Accuracy and completeness,
- 2 Efficiency and effectiveness, accountability and result orientation, sustainability: protection of existing cultural and natural assets, democracy in management - principles of good resource management of public importance,
- 3 Partnership and transparency - involvement of stakeholders in development in partnership.

A development document of this type is to meet the following criteria:

- 1 Orientation towards ecological requirements, social principles and economic goals-sustainable cultural and tourist development of resources.
- 2 Transparency in the creation and comprehensibility of the content-a simple style understandable to all stakeholders, involvement in all phases.
- 3 Consideration of the interests of all population groups-focus on reaching consensus of all key stakeholders primarily at the local and regional level.
- 4 Focus on areas with the most significant issues-determine priority areas to urgently acquire problem solving to create the preconditions for sustainable development.
- 5 Carrying out long-term goals in accordance with the vision-realistically set goals based on the complexity of long-term unresolved problems that hinder development.
- 6 Achieving and using synergy effects - striving for 'win-win' problem solving.
- 7 Feasibility - high level of practicality.

Dubrova Sculpture Park is located on land (4.1. *Other agricultural and forest land*), which in urban planning acts of the two administrative units

zaštite prirode i drugo). Na dijelu Parka koji se nalazi na području Grada Labina ne dozvoljava se gradnja građevina visokogradnje koje bi narušile kvalitetu tog prostora i njegovu osnovnu namjenu, a to je park skulptura na otvorenom. Dozvoljava se interpolacija rekreativnih sadržaja, scenskih prostora, urbane opreme i sl. koja se mora temeljiti na projektnoj dokumentaciji koju mora odobriti Stručni savjet i upravljačka tijela Mediteranskog kiparskog simpozija. („Službene novine Grada Labina” broj 3, str.141-142)

- c) Kako bi se uvjeti iz ove Odluke mogli provesti te posebno zaštititi ovaj kulturni krajobraz te pristupiti ekološkoj mreži potrebno je pristupiti procedurama koje propisuje Ministarstvo zaštite okoliša i energetike (Slika 2.) i Ministarstvo kulture/Zakon za zaštitu kulturnih dobara. Radi preglednijeg prikaza obuhvatnosti zaštite Parka te važnosti ključnih dionika u zaštiti Parka prenosi se Slika 1. Shema/ održivo korištenje prirodnih dobara kroz pregled procedura Ministarstva.
- d) Odlukom o proglašenju Parka skulptura Dubrova (SNOL broj 6/76 od 08. lipnja 1976. godine) određen je obuhvat Parka i navedene su katastarske čestice koje čine Park. Ta Odluka je na snazi i nakon njezina donošenja nije mijenjana. Iz te Odluke je vidljivo da je ukupna površina Parka 33,9 ha od čega se 17,6 ha nalazi na području Grada Labina, a preostalih 16,3 ha na području Općine Sv. Nedelja. Površina na kojoj su postavljene skulpture (cca 12,6 ha) je u većem dijelu na području Općine Sveta Nedelja, dok je na području Grada Labina cca 2,6 ha, a nešto više od polovice „bijeće ceste” je na području Grada Labina.
- e) Informativni centar, nazvan Kocka nalazi se na ulazu u Park, a sagrađen je na k.č. 769/62 k.o. Nedeščina površine 1936 m² (odgovara k.č. 1404/2 i k.č. 1419/2 obje k.o. Novi Labin), zemljištu u vlasništvu Općine Sv. Nedelja na kojem je zasnovano pravo građenja u korist Mediteranskog kiparskog simpozija. Vrijednost navedena u bilanci MKS je 2,8 mil kuna.
- f) Odluka o proglašenju dijela zemljišta na području naselja Dubrova parkom skulptura pod nazivom Park skulptura Dubrova (Službene novine Labin, 1974), prema kojoj zemljište Parka zbog svrhe i namjene uživa posebnu zaštitu i proglašava dobrom od posebnog društvenog interesa.

Budući da Park skulptura Dubrova nije izdvojen i izoliran resurs koji može samostalno doprinijeti vlastitom i općem razvitku, osnovni pokretač moraju biti jedinice lokalne i područne/regionalne

has two purposes: cultural and ‘social’ (sports-recreational, cultural). Alignment with the normative acts that determine the purpose and investment are in the process. So far, the two most important documents (urban and spatial plans) and the original 1976 Decision on the Proclamation of the Park have been adopted:

- a) Under the Urban Plan of the municipality of Sveta Nedelja part of the area that Municipality owns determines the purpose of the Park, in Article 20 (1) Planned developed area with social purposes is: ‘Social Centre Dubrova is intended for construction and arrangement of Dubrova Sculpture Park and other public and social facilities (fire station, management, gallery, education centre etc.), as well as accompanying facilities: sports and recreation, catering, trade and service, etc. - Social Centre Dubrova (D6) at 16, 84ha/00%.’ (Amendments to the PPUO Sveta Nedelja, Official Gazette of the Municipality of Sveta Nedelja No. 06/20).
- b) In Article 145 of the Decision on making The Fourth Amendments to the Spatial Development Plan of the Town of Labin Dubrova Sculpture Park is defined as a space with a cultural purpose. It is located on an area of approximately 37.57 ha, and is located partly in the area of the Town of Labin and partly in the Municipality of Sveta Nedelja. For its arrangement, the projects of its development must be respected, as well as other special conditions (landscape conditions, conservation conditions, nature protection conditions, etc.). In the part of the Park located in the area of the Town of Labin, the construction of high-rise buildings that would impair the quality of that space and its basic purpose, which is an open-air sculpture park, is not allowed. Interpolation of recreational facilities, performance stages, urban equipment and similar is allowed, which must be based on project documentation approved by the Expert Council and the governing bodies of the Mediterranean Sculpture Symposium. (Official Gazette of the Town of Labin No. 3, pp.141-142).
- c) In order for the conditions from this Decision to be implemented, and especially to protect this cultural landscape and access the ecological network, it is necessary to access the procedures prescribed by the Ministry of Environmental Protection and Energy (Figure 2) and the Ministry of Culture/Cultural Heritage Protection Act. In order to present the comprehensiveness of the protection of the Park

samouprave i druga javna tijela i ustanove, ali i gospodarski subjekti iz okruženja i šire koje definiramo kao ključne dionike razvoja. Isto tako, s obzirom na primarnu kulturnu funkciju od iznimne važnosti je razmatrati ovu Strategiju kroz zadržavanje dosadašnjeg modela upravljanja kako bi se zaštitila primarna svrha Parka. U cilju održivosti kulturnog resursa orijentacija k održivom kulturnom turizmu i pokretanje aktivnosti koje će privući turiste i obogatiti turističku ponudu, ali i dovesti do povećanja prihoda lokalnog stanovništva i samog Parka zadržavajući neprofitni karakter djelovanja organizacije koja upravlja Parkom.

Mediterranski kiparski simpozij / Park skulptura Dubrova identificiran je kao ključni infrastrukturni razvojni projekt za Grad Labin, a temeljem predloženog Investicijskog programa za 2000. godinu uvršten je u prioritete Ministarstva kulture Republike Hrvatske u muzejskoj djelatnosti za Milenijski program 2000. Investicijskim programom predviđeno je proširenje aktivnosti kojima bi uz kiparsko stvaralaštvo bile obuhvaćene i druge ponude (smještaj umjetnika, boravak i praktičan rad studenata kiparstva, restauracija kamenih spomenika, likovne izložbe, razni ne-likovni programi – scenske i glazbene priredbe, sportski, ugostiteljski, razni turistički i drugi sadržaji) uz uređenje samog Parka, adaptaciju postojećih zgrada i izgradnju novih. Ovakvim djelatnostima cjelokupan prostor Parka definiran je kao jedinstvena cjelina razvedenih aktivnosti, čime je muzej kiparstva na otvorenom projekt koji ima mogućnost da djeluje tijekom čitave godine kao europski pa i svjetski centar kiparstva. Do sada se, međutim, realizirala samo izgradnja objekta novog Informacijskog centra ili Kocke koji još uvijek nije, ali će uskoro biti u funkciji, kao i prostor za glazbeno-scenske priredbe amfiteatar „Dolac“. Tijekom proteklih godina došlo je do promjene vlasništva nad Stancijom Dubrova koja je u privatnom vlasništvu, stoga su mogućnosti smještaja i boravka, kao i praktičan rad studenata, vrlo ograničene. U trenutku izrade ovog dokumenta prostor Stancije koristi najmoprimac, obrt za ugostiteljstvo koji temeljem ugovora o najmu s vlasnikom upravlja restoranom, konobom te dijelom okoliša Stancije (parkom) pružajući ugostiteljske usluge i mogućnost najma pojedinog prostora za proslave, rođendane pa čak i koncerte. U protekle dvije godine pokrenuti su razni ne-likovni programi koje udruga MKS provodi samostalno ili u partnerstvu. Ostalo se očekuje u tijeku provedbe ove Strategije.

and the importance of key stakeholders in the protection of the Park more clearly, Figure 1 is presented. Scheme/sustainable use of natural resources through an overview of the procedures of the Ministry.

- d) The Decision to proclaim Dubrova Sculpture Park (SNOL No. 6/76 of June 8, 1976) determined the size of the Park and listed the plots of land that make up the Park. This Decision is in force and has not been changed since its adoption. This Decision shows that the total area of the Park is 33.9 ha, of which 17.6 ha is located in the area of the Town of Labin, and the remaining 16.3 ha in the area of the Municipality of Sveta Nedelja. The area on which the sculptures are placed (approximately 12.6 ha) is mostly in the Municipality of Sveta Nedelja, while in the area of the Town of Labin it is approximately 2.6 ha, and slightly more than a half of the 'White Road' is in the area of the Town of Labin.
- e) The information centre, called 'the Cube' is located at the entrance to the Park, and was built on the plot of land 769/62, cadastral municipality Nedeščina of 1936 sq. m. (corresponds to the plot of land 1404/2 and plot of land 1419/2 both cadastral municipality Novi Labin), land owned by the Municipality of Sveta Nedelja on which the building right in favour of the Mediterranean Sculpture Symposium is established. The value stated in the MSS balance sheet is HRK 2.8 million.
- f) The decision on declaring a part of the land in the area of Dubrova to become a sculpture park "Sculpture Park Dubrova" (Official Gazette Labin, 1974), according to which the land of the Park, due to its purpose, enjoys special protection and is declared a good of special social interest.

Since Dubrova Sculpture Park is not a separate and isolated resource that can independently contribute to its own and general development, basic drivers have to be local and regional self-government units and other public bodies and institutions, but also economic entities from the surroundings and beyond that we define as key stakeholders in development. Also, given the primary cultural function, it is extremely important to consider this Strategy by maintaining the current management model in order to protect the primary purpose of the Park. In order to sustain the cultural resource, orientation towards sustainable cultural tourism and launching activities that will attract tourists and enrich the tourist offer, but also lead to an increase in income of the local population and the Park itself, while maintaining the non-profit nature

3.2. Kulturno vrednovanje i valorizacija

Prema Kulturnoj strategiji Grada Labina 2014. – 2019., što jasno vidimo iz njene misije, Park ima vrijednost ako se orijentira prema stvaranju novih kulturnih proizvoda.

Labin je grad u kojem suvremeno umjetničko stvaralaštvo i bogata kulturna i povijesna baština u produktivnom dijalogu stvaraju inventivne i atraktivne kulturne sadržaje koji motiviraju građane Labina i posjetitelje da aktivno sudjeluju u kulturnom životu. (Kulturna strategija Grada Labina 2014.-2019.)

Međutim u Viziji kulturnog razvitka *Labin – Rudnik kulture* prednost se daje industrijskoj kulturnoj baštini koja je i nacionalno valorizirana:

U narednom petogodišnjem razdoblju Labin će usmjeriti snage kulturnog sektora u suvremeno iščitavanje svoje slobodarske i rudarske tradicije. U narednom petogodišnjem razdoblju Grad Labin će svoje djelovanje usmjeriti na stvaranje institucija i programa koji će afirmirati slobodarsku i rudarsku tradiciju. Za pet godina Labin će u Hrvatskoj biti prepoznat kao grad čija se atraktivna kulturna ponuda temelji na interakciji slobodarske, rudarske i industrijske prošlosti i suvremene umjetnosti.

Vrijednosti iz vizije, „*temelji na interakciji slobodarske, rudarske i industrijske prošlosti i suvremene umjetnosti*” samo djelomično obuhvaća i specifičnosti ovog spomenika kulture. U navedenoj Strategiji ne vidimo planove za mogućnosti razvoja i prioritete koji se odnose na razvoj Parka skulptura Dubrova, iako se već više od deset godina ovaj Park i manifestacija koja se vezuje uz ovaj Park, Mediteranski kiparski simpozij, nalazi u proračunu Grada Labina i Općine Svete Nedelje, kao resurs koji je prihvaćen kao lokalni i kulturni i javni resurs. Osim toga, manifestacija koja je ostavila i trag u prirodnom okolišu i intenzivno okupljala međunarodno priznate umjetnike iz cijelog svijeta, od 70-ih do 90-ih godina te tako dala ostavštinu za buduće generacije, nije održala kontinuitet, najviše zbog nedostatka financijskih sredstava.

Također u novoj strategiji kulture odnosno Nacrtu prijedloga Strategije kreativnog i kulturnog razvitka Grada Labina 2020-2030. koja je upravo na javnom savjetovanju, iz misije i vizije možemo nazrijeti mogućnosti za razvoj Parka.

Misija: Labin je grad bogata povijesnog nasljeđa u kojem je kreativna produkcija na visokoj kvantitativnoj i kvalitativnoj razini. Bio je i jest dom mnogih umjetnika različitih profila, s brojnim kulturnim institucijama te aktivnom neovisnom scenom u nekoliko umjetničkih područja.

Vizija: Grad Labin bit će pokretač kulturnog i

of the organization that manages the Park.

Mediterranean Sculpture Symposium/Dubrova Sculpture Park is identified as the key infrastructure development project for the Town of Labin, on the basis of the proposed investment program for 2000 it has been included in the priorities of the Croatian Ministry of Culture in museum activities for 2000 Millennium Program. The investment program presents expansion of activities which, in addition to sculptural creativity, would include other offers (accommodation for artists, stay and practical work of sculpture students, restoration of stone monuments, art exhibitions, various non-art programs - stage and music performances, sports, catering, various tourist and other facilities) along the arrangement of the Park itself, the adaptation of existing buildings and the construction of new ones. With such activities, the entire area of the Park is defined as a unique unit of various activities, which makes the open-air sculpture museum a project that has the opportunity to operate throughout the year as a European and world centre of sculpture. So far, however, only the construction of a new Information Centre or “the Cube” has been realized, which is not yet, but will soon be in function, as well as the space for music and stage performances amphitheatre *Dolac*. During the past years, there has been a change of ownership over *Stancija Dubrova*, which is privately owned, so the possibilities of accommodation and residence, as well as the practical work of students are very limited. At the time of writing, *Stancija* is used by the tenant, a catering business that manages a restaurant, tavern and part of the environment of *Stancija* (park) based on a lease agreement with the owner, providing catering services and the possibility of renting individual space for celebrations, birthdays and even concerts. In the past two years, various non-art programs have been launched, implemented by the MSS association independently or in partnership. The rest is expected during the implementation of this Strategy.

3.2 Cultural Evaluation and Valorisation

According to the 2014-2019 Town of Labin Cultural Strategy, which we clearly see from its mission, the Park has value if it is oriented towards the creation of new cultural products.

Labin is a town where contemporary artistic creation and rich cultural and historical heritage in a productive dialogue create inventive and attractive cultural content that motivates the citizens of Labin and visitors to actively participate in cultural life. (2014-2019 Town of Labin Cultural Strategy)

kreativnog razvoja Istarske županije, s razvijenom infrastrukturom potpore kreativnoj produkciji, kulturnom politikom koja, uz očuvanje i promociju baštine, promiče pozitivne vrijednosti suvremenog kulturnog stvaralaštva i publikom koja redovito prati kulturne sadržaje. (Nacrt prijedloga Strategije kreativnog i kulturnog razvitka Grada Labina 2020-2030., 2020, str. 31)

Međutim, osim općenitih naznaka i smjernica prema razvoju kulturnog i kreativnog razvoja, nije naveden Park skulptura Dubrova kao potencijal za razvoj svih prioriternih područja, posebno u području likovne umjetnosti u kojem su navedeni općeniti ciljevi koji se mogu primijeniti i u oblikovanju programa Parka te razvoju nezavisne kulturne produkcije. Ipak, bilo je za očekivati da će razvoj Parka zauzeti svoje mjesto i u ovoj Strategiji. U ovom trenutku Mediteranski kiparski simpozij / Park skulptura Dubrova je resurs sveden na lokalnu šetnicu kojoj u posljednjih nekoliko godina intenzivno vraća sjaj nova uprava kroz prvobitnu namjenu – mjesto stvaralaštva i umjetnosti. Najveći teret nove uprave je održavanje Parka te obnova i zaštita skulptura, pa su kulturne manifestacije koje se vezuju uz Park još uvijek lokalnog značaja. Za veće kulturne zalogaje, nove kulturne aktivnosti, koje su sada prioritet već izgrađenom kulturnom resursu „muzeju u prirodi“ potrebno je sustavno ulaganje zajednice i međusektorska suradnja kako bi upravljanje ovim prvenstveno kulturnim resursima bilo održivo. Izrazito pogodan model upravljanja Parkom je upravo ovaj postojeći zbog mogućnosti zadržavanja prvotne namjene Parka i njegove svrhe kao mjesta još nevalorizirane kulturne baštine. No, suvremeni trendovi upravljanja (menadžmenta) u kulturi „traže“ modele održivosti pa je smjer razvoja okrenut i prema turističkoj valorizaciji u skladu s ostalim strateškim smjernicama održivog razvoja kulturnog turizma. Kako bi ova destinacija ili resurs postali kulturna atrakcija pozicionirana na karti turističke ponude, potrebno je prije svega povećati vidljivost i valorizirati značaj zatečenih skulptura te krenuti u vrednovanje i njihovu valorizaciju.

Oснаživanje kulturne ponude nužno je povezano s popratnim sadržajima koji privlače „nove turiste“ i osnažuju značaj same destinacije. Zato se izrazito važnim čini preokret i usmjeravanje razvoja kroz povezivanje resursa – Parka s kulturnim i kreativnim industrijama čiji proizvodi imaju snažnu marketinšku moć privlačenja upravo novih turista. Razvoj kulturnih i kreativnih industrija pogodan je okvir za implementaciju ovih načela. U skladu s lokalnim, nacionalnim te prvenstveno EU direktivama odabrana metodologija i primjena ovih načela pokazala se primjenjivom i efikasnom za ovu lok-

However, in *Labin - Rudnik kulture Vision of Cultural Development*, preference is given to industrial cultural heritage, which is also valorised on a state level:

In the next five-year period, Labin will direct the forces of the cultural sector in the modern reading of its libertarian and mining tradition. In the next five-year period, the Town of Labin will focus its activities on creating institutions and programs that will affirm the libertarian and mining tradition. In five years, Labin will be recognized in Croatia as a town whose attractive cultural offer is based on the interaction of the liberal, mining and industrial past and contemporary art.

The values from the Vision, ‘based on the interaction of the libertarian, mining and industrial past and contemporary art’ only partially encompass the specifics of this cultural monument. In the above-mentioned Strategy we do not see the plans for development opportunities and priorities relating to the development of Dubrova Sculpture Park, although it is already more than ten years that this Park and an event that is associated with this park, Mediterranean Sculpture Symposium, is included in the budget of the Town of Labin and the Municipality of Sveta Nedelja, as a resource that is accepted as a local and cultural and public resource. In addition, the event, which left its mark on the natural environment and intensively brought together internationally renowned artists from around the world, from the 1970s to the 1990s and thus left a legacy for future generations, did not maintain continuity, mostly due to lack of funding.

Furthermore, in the new culture strategy, i.e. the Draft proposal of the 2020-2030 Town of Labin Creative and Cultural Development Strategy which is currently at a public consultation, from the mission and vision we can glimpse opportunities for the development of the Park.

Mission: Labin is a town rich in historical heritage in which creative production is at a high quantitative and qualitative level. It has been and is home to many artists of various profiles, with numerous cultural institutions and an active independent scene in several artistic fields.

Vision: The Town of Labin will be the initiator of cultural and creative development of the Istria County, with a developed infrastructure to support creative production, cultural policy that, in addition to preserving and promoting heritage, promotes positive values of contemporary cultural creativity and audiences that regularly follow cultural events. (Draft proposal of the 2020-2030 Town of Labin Creative and Cultural Development Strategy, 2020, p. 31).

aciju, organizaciju i postojeće resurse.

Prema UNESCO-u kulturne se industrije definiraju kao one industrije koje kombiniraju kreaciju, proizvodnju i komercijalizaciju sadržaja koji je po prirodi neopipljiv, a pripada području kulture. Koncept koji se često upotrebljava kao sinonim za kulturne industrije su tzv. kreativne industrije, međutim, u kreativnim industrijama se razvoj i uspješnost temelji na znanju i vještinama, kapacitetu pretvaranja znanja u nova znanja i ideje koje utječu na inovativnost i konkretnu primjenu (npr. putem novih tehnologija). „Kulturna industrija obuhvaća sve one aktivnosti koje određuju i tumače kulturu kroz proizvodnju, distribuciju i potrošnju značenjski prožetih kulturnih dobara“ (Pratt, M., L. 2001.; O'Connor, J., 1999.), tj. one aktivnosti koje se prvenstveno odnose na simbolična dobra – dobra čija prvotna ekonomska vrijednost proizlazi iz njihove kulturne vrijednosti.“ (Tomašević, <http://www.matica.hr/kolo/309/kulturna-industrija-20522/>)

U realnom sektoru većina država prati i potiče razvoj kreativnih industrija kroz praćenje udjela u broju zaposlenih u sektoru, udjelu u BDP i sl., definirane su i djelatnosti, pa tako npr. *Department for Culture, Media and Sports u UK* razlikuje 13 djelatnosti oglašavanje; arhitektura; umjetnost i antikviteti; obrti; dizajn; moda; film i video; glazba; izvedbene umjetnosti; izdavaštvo; softver; TV i radio; video i kompjutorske igre. One su grupirane radi lakšeg praćenja na tzv. *upstream* aktivnosti koje se odnose na tradicionalne kulturne djelatnosti (npr. izvedbene ili vizualne aktivnosti) te *downstream* aktivnosti koje su bliže tržištu (npr. oglašavanje, nakladništvo ili mediji).

U strateškom okviru „Europska kulturna agenda“, Europska komisija preporučuje rješavanje zajedničkih problema u kulturi te sukladno tome usmjerava zemlje članice prema:

- a) unapređenju kulturne različitosti
- b) unapređenju međukulturnog dijaloga i uključivosti
- c) kreativnim industrijama
- d) unapređenju vještina i povećanju broja mobilnosti
- e) obnovi i zaštiti kulturnog nasljeđa i mobilnosti zbiraka
- f) unapređenju međunarodne suradnje
- g) izradi statističkih baza podataka kako bi se osigurala mjerljivost napretka i utjecaja jedinog kulturnog sektora.

Isto tako u „Novoj kulturnoj agendi“ iz 2018. godine prioriteta su usmjereni poimanju kulture kao alata za borbu protiv socijalne isključenosti i povećanju socijalne kohezije, pa su mjere sljedeće:

- iskoristiti potencijal kulture i kulturne raznoliko-

However, apart from general indications and guidelines for the development of cultural and creative development, Dubrova Sculpture Park is not mentioned as a potential for the development of all priority areas, especially in the field of fine arts, which lists general goals that can be applied in shaping the Park's program and the development of independent cultural productions. Nevertheless, it was to be expected that the development of the Park would take its place in this Strategy as well.

We find bases for the development of the Dubrova Sculpture Park site in the 2014-2019 Cultural Strategy of the Town of Labin and in the 2020-2030 Draft Proposal of the Strategy of Creative and Cultural Development of the Town of Labin.

At the moment, Mediterranean Sculpture Symposium/Dubrova Sculpture Park is a resource reduced to a local promenade, which in recent years has been intensively restored by the new management through its original purpose - a place of creativity and art. The biggest burden of the new management is the maintenance of the Park and the restoration and protection of sculptures, so the cultural events associated with the Park are still of local importance. Larger cultural activities, new cultural activities, which are now a priority for the already built cultural resource 'Museum in Nature', require systematic community investment and cross-sectoral cooperation in order to manage these primarily cultural resources sustainably. A very suitable model of Park management is precisely the existing one due to the possibility of retaining the original purpose of the Park and its purpose as a place of non-valued cultural heritage. However, modern trends in culture management 'seek' models of sustainability, so the direction of development is oriented towards tourism valorisation in accordance with other strategic guidelines for sustainable development of cultural tourism. In order for this destination or resource to become a cultural attraction positioned on the map of the tourist offer, it is first of all necessary to increase the visibility and valorise the significance of the existing sculptures and start evaluating and valorising them.

The strengthening of the cultural offer is necessarily connected with the accompanying contents that attract 'new tourists' and strengthen the importance of the destination itself. That is why it seems extremely important to reverse and direct development through connecting resources - the Park with cultural and creative industries whose products have a strong marketing power to attract new tourists. The development of cultural and creative industries is a suitable framework for

sti za izgradnju socijalne kohezije i blagostanja kroz promicanje sudjelovanja u kulturi, mobilnosti umjetnika i zaštitom kulturne baštine

- poticati zapošljavanje i rast u kulturnom i kreativnom sektoru kroz promicanje umjetnosti i kulture u obrazovanju, jačanjem relevantnih vještina i poticanjem inovacija u kulturi
- ojačati međunarodne kulturne odnose kroz kulturu koja potiče održivi razvoj i mir (Nova europska agenda za kulturu, 2018.²)

Osim navedenih prioriteta, a sukladno postojećem stanju kulture u Istri i Gradu Labinu te Općini Sveta Nedelja, u Kulturnom radnom planu Europske komisije od 2010. do 2014. godine preporučuje se rekonstrukcija sustava financiranja pa će se ovom analizom obuhvatiti i modeli financiranja. Nadalje, u Kulturnom radnom planu Europske komisije od 2015. do 2018. godine postavljena su četiri prioriteta u razvoju kulturnih djelatnosti:

- a) pristupačna i inkluzivna kultura
- b) kulturno nasljeđe
- c) kulturna raznolikost
- d) kreativna ekonomija i inovacije.

Kakav smjer razvoja ima i može imati Park skulptura Dubrova u skladu s ovim prioritetima?

3.2.1. Pristupačna i inkluzivna kultura

Park skulptura Dubrova je prirodni okoliš obogaćen skulpturama velikih dimenzija dostupan javnosti, smješten na periferiji Grada Labina, administrativno na području Svete Nedelje i Grada Labina, u državnom vlasništvu. Skulpture su rezultat djelovanja Mediteranskoga kiparskog simpozija koji je od 70 tih godina ostavljao skulpture u prirodi kao trag umjetničkog djelovanja gotovo 100 autora iz cijelog svijeta. Sam smještaj ovog „muzeja na otvorenom” i projektno planiranje smještaja velikih skulptura u simbiozi s prirodom omogućava inkluzivnost i pristupačnost, odnosno dostupnost kulturnih vrijednosti na inovativan način. Iako „parkovi na otvorenom” nisu novina, specifičnost ovoga je usklađenost s prirodom i dostupnost namjernom i nenamjernom posjetitelju. Veličina prostora od gotovo 33 ha omogućava nesmetano odvijanje više aktivnosti zajedno to doprinosi atraktivnosti i boljem upravljanju resursom. Ulaz je besplatan, a Parkom upravlja Udruga *Mediteranski kiparski simpozij* čiji osnivači su sami umjetnici, kulturni djelatnici i drugi dionici koji žele zaštititi i unaprijediti ovaj kulturni resurs. Upravo ovaj model upravljanja omogućava da „kultura” i njena dostupnost budu osnovna svrha

² Europska komisija, Nova europska agenda za kulturu, dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2018:0267:FIN:HR:PDF,10.5.2020.>

the implementation of these principles. In accordance with local, national and primarily EU directives, the chosen methodology and application of these principles has proven to be applicable and effective for this location, organization and existing resources.

According to UNESCO, cultural industries are defined as those industries that combine the creation, production and commercialization of content that is intangible in nature and belongs to the field of culture. A concept that is often used as a synonym for cultural industries are the so-called creative industries, however, in creative industries development and success are based on knowledge and skills, the capacity to transform knowledge into new knowledge and ideas that influence innovation and concrete application (e.g. through new technologies). ‘Cultural industry encompasses all those activities that define and interpret culture through the production, distribution and consumption of meaningfully permeated cultural goods’ (Pratt, M., L. 2001; O’Connor, J., 1999), i.e. those activities that they primarily refer to symbolic goods-goods whose original economic value derives from their cultural value.’ (Tomašević, <http://www.matica.hr/kolo/309/kulturna-industrija-20522/>).

In the real sector, most countries monitor and encourage the development of creative industries by monitoring the share in the number of employees in the sector, the share in GDP, etc., activities are defined, so for example *Department for Culture, Medi and Sports in the UK* distinguishes 13 activities: advertising; architecture; art and antiques; crafts; design; fashion; film and video; music; performing arts; publishing; software; TV and radio; video and computer games. They are grouped for easier tracking in the so-called *upstream* activities related to traditional cultural activities (e.g. performance or visual activities) and *downstream* activities that are closer to the market (e.g. advertising, publishing or media).

In the strategic framework of the *European Cultural Agenda*,

The European Commission recommends solving common problems in culture and accordingly directs the member states towards:

- a) promoting cultural diversity
- b) promoting intercultural dialogue and inclusion
- c) creative industries
- d) improving skills and increasing the number of mobility
- e) restoration and protection of cultural heritage and collection mobility

ovog Parka. Upravljanje cijelim Parkom preuzela je Udruga *Mediteranski kiparski simpozij* (MKS), od osnivanja 1969. prvotno kao Katedra čakavskog sabora Labinske Republike, no s obzirom da je udruga kao statusni oblik podložna promjenama i tijekom godina se mijenjala, upravo zahvaljujući čemu nije došlo do još veće devastacije ili trajnog gubitka vrijednosti Parka, prvenstveno iz kulturnog aspekta, ali i dostupnosti široj javnosti. Upravo odabir modela upravljanja je ključan za osiguravanje pristupačnosti i inkluzivnosti kulturnih dobara koje nudi ovaj Park. Iz perspektive upravljanja, prema dosad analiziranim modelima uključenih ključnih dionika, a pri odlučivanju o mogućim modelima upravljanja, javlja se sindrom za „prebacivanja vrućega kamena” između dionika što negativno utječe na razvojne mogućnosti jer determinira „status quo” situaciju.

Misija Mediteranskoga kiparskog simpozija je prvenstveno zadržati prvotnu svrhu i identitet Parka, kao mjesto stvaranja umjetnosti, što je u posljednjih dvadeset godina dovelo do nemogućnosti razvoja i održivog upravljanja.

Upravo ova prvotna svrha sadrži vrijednosti koje Park čini „javnim dobrom” te upućuje na smjernice za pronalazak održivosti i to prvenstveno financijske održivosti.

Radi se o kulturnom dobru koje konzumira javnost (lokalno stanovništvo, posjetitelji iz Hrvatske i inozemstva), potpuno dostupna umjetnost/kultura građanima bez obzira socioekonomske ili kulturno-obrazovna obilježja, jer privlači otvorenim prostorom i smještajem umjetničkih djela dostupnim za dodir i oko bez barijera u prirodnom okolišu. Zajednica se prema Parku odnosi kao prema danom predmetu koji je tu, no očito nisu započeti procesi vrednovanja i stjecanja legitimiteta o vrijednosti Parka. Procesi vrednovanja i interes zajednice su ipak započeli pa su do sada predloženi različiti modeli upravljanja resursom koji bi trebali dovesti do održivog upravljanja Parkom utemeljenom na normativnom i financijskom okviru u kojem se nalazimo.

Novi modeli upravljanja kulturom i kulturnom baštinom sve više prihvaćaju razne inačice javno – privatnog partnerstva koji, ako su prihvaćeni, imaju više koraka u odlučivanju i analizi kako bi se primijenio princip „vrijednosti za novac”.³ U EU najčešće se primjenjuju dvije vrste, ugovorni model JPP-a i institucionalni model JPP-a:

a) **Ugovorni JPP model** – zasniva se na prihvaćanju rizika dostupnosti ili prihvaćanju rizika potražnje, pa pretpostavlja da je privatni sek-

- f) promoting international cooperation
- g) development of statistical databases to ensure measurability of progress and impact of a particular cultural sector.

Also, in the 2018 *New Cultural Agenda*, the priorities are focused on understanding culture as a tool for combating social exclusion and increasing social cohesion, so the measures are as follows:

- exploit the potential of culture and cultural diversity to build social cohesion and well-being by promoting participation in culture, the mobility of artists and the protection of cultural heritage
- encourage employment and growth in the cultural and creative sector by promoting arts and culture in education, strengthening relevant skills and encouraging innovation in culture
- strengthen international cultural relations through a culture that promotes sustainable development and peace (New European Agenda for Culture, 2018.²)

In addition to the above priorities, and in accordance with the current state of culture in Istria and the Town of Labin and the Municipality of Sveta Nedelja, the European Commission Work Plan for Culture 2010- 2014 recommends the reconstruction of the funding system and this analysis will include funding models.

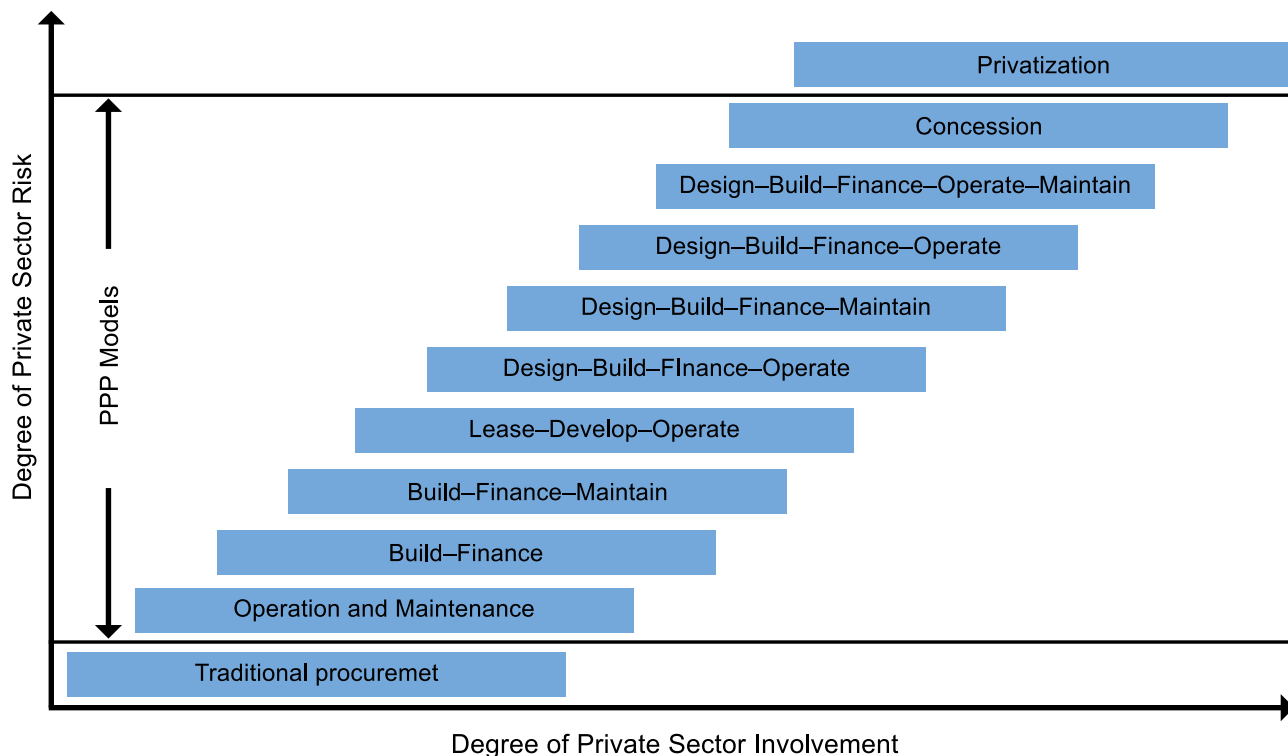
In addition to the above priorities, and in accordance with the current state of culture in Istria and the Town of Labin and the Municipality of Sveta Nedelja, the 2010-2014 European Commission Cultural Work Plan recommends the reconstruction of the funding system and this analysis will also include funding models. Furthermore, the 2015-2018 European Commission Cultural Work Plan sets four priorities in the development of cultural activities:

- a) accessible and inclusive culture
- b) cultural heritage
- c) cultural diversity
- d) creative economy and innovation

What is the direction of development of Dubrova Sculpture Park in accordance with these priorities?

³ Više u Vodiču za lokalne vlasti o javno-privatnom partnerstvu u strategijama upravljanja kulturnom baštinom, dostupno na <https://www.interreg-central.eu/Content.Node/O.T2.2.1.pdf>, 15.5.2020.

² European Commission, *New European Agenda for Culture*, available at <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2018:0267:FI:HR:PDF>, May 10, 2020)

Graf 2 . Različiti načini isporuke putem „vrijednosti za novac“ pristupa, Izvor: Kanadsko vijeće za javno-privatno partnerstvo / Graph 2 Different delivery methods via the 'value for money' approach, Source: Canadian Public-Private Partnership Council

tor u potpunosti odgovoran za projektiranje, izgradnju, financiranje, upravljanje i održavanje imovine i gdje većina prihoda dolazi iz javnog sektora ili JPP-a koji se temelji na prihvaćanju rizika potražnje pretpostavlja da većina prihoda dolazi od krajnjih korisnika, umjesto iz proračuna javnog sektora. Tipičan primjer ovog modela su koncesije za radove i usluge.

- b) **Institucionalni JPP model** – javni i privatni partneri oblikuju društvo s mješovitim kapitalom, privatni partner aktivno sudjeluje u dodjeljivanju ugovora partnerstvu. Javno tijelo obično kontrolira tvrtku, ili kao dioničar ili kroz posebna prava koja može posjedovati, a privatni partner upravlja uslugom. *Ovakva suradnja između javnih i privatnih partnera može biti vrlo pozitivna jer je javni partner odgovoran za nadzor nad infrastrukturnom uslugom, a privatni partner uglavnom pruža svoje znanje* (Marques and Berg, 2011).

Ključni kriterij za odabir modela upravljanja je prihvaćanje odgovornosti za zaštitu i brigu o ovom kulturnom dobru što bi trebalo dovesti do osiguravanja financiranja redovne djelatnosti i tako uopće stvoriti uvjete za razvoj. Do sada je predloženo tri modela upravljanja u cilju zaštite Parka:

- A) „**Državno-društveni**“ model upravljanja ili

3.2.1. Accessible and inclusive culture

Dubrova Sculpture Park is a natural environment enriched with large-scale sculptures available to the public, located on the outskirts of the town of Labin, administratively in the area of Sveta Nedelja and the town of Labin, in state ownership. The sculptures are the result of the work of the Mediterranean Sculpture Symposium, which has left sculptures in nature since the 1970s as a trace of the artistic work of almost a hundred authors from all over the world. The very location of this 'open-air museum' and the project planning of the placement of large sculptures in symbiosis with nature enable inclusiveness and accessibility, i.e. the availability of cultural values in an innovative way. Although 'outdoor parks' are not new, the specificity of this is the harmony with nature and accessibility to intentional and unintentional visitors. The size of the area of almost 33 ha enables the smooth running of several activities together, which contributes to the attractiveness and better management of the resource. Admission is free, and the Park is managed by the Mediterranean Sculpture Symposium, whose founders are artists, cultural workers and other stakeholders who want to protect and improve this cultural resource. It is this management model that allows

institucionalni model:

- novi model upravljanja koji mijenja i/ili preuzima upravljačku strukturu i osnivačka prava, država ili županija preuzima potpunu brigu i zaštitu
- novi elementi upravljanja – vlasništvo Parka prelazi u posjed države, upravljanje postaje centralizirano jer kulturna dobra postaju dio muzeja/ustanove čiji je osnivač država ili županija, bilo kao odjel veće ustanove ili ne; osiguravaju se sredstva za redovni rad (plaće za djelatnika, troškovi režija, investicijsko i drugo održavanje i kapitalna ulaganja)
- nužno ne mijenja utjecaj na odlučivanje, pa je moguće da npr. stručno vijeće dosadašnjeg osnivača (udruge MKS) odlučuje i oblikuje program, autorska prava umjetnika se formaliziraju
- nedostaci – ograničenost u sredstvima i normativnom okviru za djelovanje, uža specijalizacija djelatnosti, smanjena mogućnost novih oblika djelatnosti
- prednosti – osigurano min. funkcioniranje i min. zaštita

B) Javno privatno partnerstvo/upravljanje kulturnim resursima temeljem javno-civilnog partnerstva:

- država i/ili regionalna samouprava preuzima upravljanje (brigu o financiranju održivosti), ali upravljačka struktura ne mora biti izmijenjena
- osnivačka prava ostaju ista, kao i vlasništvo kulturnog dobra, dok zajednica preuzima odgovornost (prava i obaveze) vlasništva zemljišta
- novi oblik upravljanja koji jasnije definira zaštitu i brigu zajednice za ulaganja i zaštitu Parka, u kojem Udruga zadržava svoja osnivačka prava i vlasništvo, a zajednica se obavezuje ulagati i zaštititi Park jer prihvaća odgovornost za kulturnu i ekološku vrijednost ovog kulturnog dobra
- različite mogućnosti sporazuma kojim se ključni dionici obavezuju zaštititi Park i osigurati financiranje redovnog rada
- nedostaci – ovisnost o sredstvima privatnog sektora koji još uvijek nije dovoljno razvijen za ulaganja u kulturu, mogućnost skretanja s misije
- prednosti – preuzeta odgovornost i zajednice i privatnog sektora dovodi do pokretanja razvoja.

C) Privatni neprofitni model

- postojeći neprofitni model koji nema dovoljno snage za razvojne projekte jer se radi o financiranju i procedurama čija uspješnost ovisi

'culture' and its accessibility to be the main purpose of this Park. The management of the entire Park was taken over by the association Mediterranean Sculpture Symposium (MKS in Croatian), since its founding in 1969, originally as *Katedra čakavskog sabora Labinske Republike*. Since the association, as a legal entity, is subject to change, it has changed over the years, but thanks to this greater devastation or permanent loss of value of the Park, primarily from the cultural aspect but also accessibility to the general public, did not happen.

It is the choice of management model that is key to ensuring the accessibility and inclusiveness of the cultural assets offered by this Park. From the management perspective, according to the models of involved key stakeholders analysed so far, and when deciding on possible management models, there is a syndrome of 'hot stone transfer' between stakeholders, which negatively affects development opportunities because it determines the 'status quo' situation.

The mission of the Mediterranean Sculpture Symposium is primarily to preserve the original purpose and identity of the Park, as a place of art creation, which in the last twenty years has led to the impossibility of development and sustainable management.

It is this first purpose that contains the values that make the Park a 'public good' and refers to guidelines for finding sustainability, primarily financial sustainability.

It is a cultural asset consumed by the public (locals, visitors from Croatia and abroad), fully accessible art/culture to citizens regardless of socio-economic or cultural-educational characteristics, because it attracts open space and accommodation of works of art accessible to touch and barrier-free in the natural environment. The community treats the Park as a given subject that is there, but obviously the processes of evaluating and gaining legitimacy about the value of the Park have not started. Evaluation processes and community interest have begun, however, so far different resource management models have been proposed that should lead to sustainable management of the Park based on the normative and financial framework in which we exist.

New models of culture and heritage management are increasingly embracing various versions of public-private partnerships that, if accepted, have more steps in decision-making and analysis

i o ulaganjima te legitimaciji lokalne i regionalne samouprave, ali i normativnom okviru na državnoj razini

- nedostaci – nesigurni prihodi za redovni rad, mogućnost gubljenja i misije i rasprodaje zbog dugovanja, nemogućnost stručnog rada radi nedostatka sredstava za ljudske potencijale, ulaganja u zaštitu i programe, nemogućnost pokretanja razvoja, „status quo”
- prednosti – zadržavanje misije i identiteta Park, očuvanje sjećanja na umjetničke intervencije.

Na ključnim dionicima je da što prije krenu u procese pokretanja razvoja kako bi novi val entuzijazma i nove prilike omogućile nove vrijednosti za zajednicu prvenstveno, ali i državu i EU.

Kulturno nasljeđe

Nedaleko od Grada Labina, a na administrativnom području Općine Sveta Nedelja i Grada Labina, smješten na zemljištu u vlasništvu države Park skulptura Dubrova je od 1970. godine kada se u njemu, kontinuirano do devedesetih održavao najznačajniji hrvatski kiparski simpozij pod nazivom Mediteranski kiparski simpozij na otvorenom, a nakon devedesetih uz prekide, namijenjen domaćim, europskim i svjetskim umjetnicima. Idejni začetnici i utemeljitelji, akademski kipar i slikar, Josip Diminić, akademik Branko Fučić, akademski slikar Quintino Bassani te akademska kiparica Milena Lah, osmislili su ga kao mjesto kiparenja i okupljanja kipara. Park skulptura Dubrova je valovita livada koja ima 82 umjetničkih kamenih skulptura međunarodno priznatih kipara iz Hrvatske, tadašnje Jugoslavije, Italije, Austrije Slovenije, SAD-a, Makedonije, Japana, Francuske, Španjolske, Nizozemske, Švicarske, Kanade, Velike Britanije, Južne Koreje, Slovačke i Mađarske.

Posebna atrakcija Dubrove je skulptorski obrađena Bijela cesta, reljefna kiparsko mozaična intervencija na zemlji, koju je, dionicu po dionici, oblikovalo 16 kipara, kao i amfiteatar „Dolac” akademskog kipara Josipa Diminića, prostor za glazbeno-scenske i izvedbene programe. Bijela cesta je započela svoje nastajanje 1997. godine, a prostire se unutar parkovne površine na livadnom području upravo gdje graniče dvije lokalne samouprave. U planu za oblikovanje ove umjetničke intervencije predviđeno je uređenje starog bijelog puta koji prolazi kroz Park skulptura u duljini od oko 400 m.

Do danas je ostvareno šesnaest dionica Bijele ceste koje su od 1997. godine izradili Dora Kovačević, Nikola Džaja, Ivan Briski, Quintino Bassani, Zdravko Milić, Peruško Bogdanić, Mojca Smerdu, Dušan Džamonja, Edo Murtić, Julije Knifer, Ivan

to apply the ‘value for money’ principle.³ In the EU, two types are most commonly used, the PPP contractual model and the institutional PPP model:

- 1 **Contractual PPP model** - based on accepted risk of availability or accepting the risk of demand, however, assumes that the private sector is fully responsible for the design, construction, financing, operation and maintenance of the property and where most of the revenue comes from the public sector or PPP which based on the acceptance of demand risk assumes that most revenue comes from end users, rather than from the public sector budget. Typical examples of this model are concessions for works and services.
- 2 **Institutional PPP model** - public and private partners form a company with mixed capital, the private partner actively participates in the award of contracts to the partnership. The public body usually controls the company, either as a shareholder or through special rights it may own, and the private partner manages the service. *Such cooperation between public and private partners can be very positive because the public partner is responsible for overseeing the infrastructure service, and the private partner mainly provides its knowledge* (Marques and Berg, 2011).

The key criterion for choosing a management model is the acceptance of responsibility for the protection and care of this cultural property, which should lead to the provision of funding for regular activities and thus create the conditions for development in general. So far, three management models have been proposed to protect the Park:

A) ‘State-social’ model of governance or institutional model:

- a new management model that changes and/or takes over the management structure and founding rights, the state or county takes full care and protection,
- new elements of management - the ownership of the Park becomes the property of the state, management becomes centralized because cultural goods become part of the museum/institution founded by the state or county, either as a department of a larger institution or not; provide funds for a regular work (wages for employees, overhead expenses, investment and other maintenance and capital investments),
- does not necessarily change the influence on decision-making, so it is possible that,

³ See: Guide for Local Authorities on Public-Private Partnerships in Cultural Heritage Management Strategies, available at <https://www.interreg-central.eu/Content.Node/O.T2.2.1.pdf>, May 15, 2020

Kožarić, Šime Perić, Ante Rašić, Eugen Kokot, Ivan Picelj i Josip Diminić.

Bijela cesta je rezultat djelovanja Mediteranskoga kiparskog simpozija koji se iz godine u godinu ne samo potvrđivao kao značajna kulturna manifestacija nacionalne i međunarodne važnosti koji bi u idealnim okolnostima imao mogućnost djelovati tijekom čitave godine kao europski, pa i svjetski centar kiparstva, što podrazumijeva prostorno i organizacijsko jedinstvo kiparskih i pratećih aktivnosti i sadržaja.

Dakle, Udruga *Mediteranski kiparski simpozij* brine za u parku smješteno 67 skulptura i 16 dislociranih skulptura, koje su umjetnici ostavili, a nalaze se na graničnim područjima bivše Labinske Republike pa teritorijalno pripadaju okolnim općinama, ali i drugim gradovima (Labinu, Rapcu, Pazinu, Pićnu, Svetoj Nedelji, Zagrebu, Iloku i Vukovaru).

U Parku se nalazi i budući informativni centar nazvana Kocka, koji su osmislili koautorski dvojac, Josip Diminić i arhitekt Slavko Batelić. U neposrednoj blizini samog Parka nalazi se Stancija Dubrova, ladanjski arhitektonski sklop labinske patricijske obitelji Franković-Vlačić, zaštićeno nepokretno kulturno dobro, barokna palača Franković-Vlačić iz 17. stoljeća. Uža zona kompleksa uključuje prostor unutar visokog zida, zajedno s baroknim kaštelom, restoranom i vatrogasnim domom. U užoj zoni zaštite dopuštene su sljedeće intervencije revitalizacija, rekonstrukcija, sanacija, restitucija te održavanje postojećih građevina bez nadogradnji. U zoni zaštite krajolika koji obuhvaća prostor vrtova i Parka skulptura nalaze se održavanje izvornih oblika krajolika i zabrana nove gradnje.

Samim time prostor parka sa skulpturama, koji nije do sada zaštićen, zaslužuje preispitivanje nadležnih kako bi se zaštitilo kulturne proizvode/kulturna dobra koje su umjetnici nesebično ostavili zajednici, odnosno zaslužuje status kulturne baštine/kulturnog dobra upravo zbog njezine vrijednosti.

3.2.2. Kulturna raznolikost

Program rada udruge Mediteranskog kiparskog simpozija daje uvid u mogućnosti i potencijale za razvoj u cilju poticanja stvaralaštva i kulturne industrije inspirirane upravo ovim prostorom. Osim samog parka skulptura prostor je pogodan za relaksaciju i rekreaciju, za nove oblike umjetničkog izričaja na otvorenom jer stalni postav potiče nove intervencije, poput kazališnih predstava, vjenčanja ili učionica na otvorenom. Park je resurs koji omogućava dostupnost kulture i stvaranje novih kulturnih proizvoda, što je vidljivo iz strateških cil-

for example, the expert council of the previous founder (association MKS) decides and shapes the program, the copyright of the artist is formalized.

- shortcomings - limited resources and normative framework for action, narrower specialization of activities, reduced possibility of new forms of activity.
- advantages - insured min. functioning and min. protection

B) **Public-private partnership / management of cultural resources based on public-civil partnership:**

- the state and/or regional self-government takes over management (taking care of financing sustainability), but the management structure does not have to be changed,
- the founding rights remain the same, as well as the ownership of the cultural property, while the community assumes the responsibility (rights and obligations) of land ownership,
- a new form of management that clearly defines the protection and care of the community for investment and protection of the Park, in which the Association retains its founding rights and ownership, and the community undertakes to invest and protect the Park because it accepts responsibility for cultural and ecological value of this cultural property,
- various possibilities of an agreement by which key stakeholders commit to protect the Park and ensure the financing of regular work,
- shortcomings - dependence on the resources of the private sector, which is still not sufficiently developed for investment in culture, the possibility of deviating from the mission.
- advantages - the assumed responsibility of both the community and the private sector leads to the initiation of development.

C) **Private non-profit model**

- the existing non-profit model that does not have enough power for development projects because it is about financing and procedures whose success depends on investments and legitimation of local and regional self-government, but also the normative framework at the state level,
- shortcomings - insecure income for regular work, possibility of loss and mission and sale due to debts, impossibility of professional work due to lack of funds for human resources, investments in protection and programs, impossibility to start development, 'status quo'
- advantages - keeping the mission and identi-

jeva i kriterija za odabir aktivnosti koje odgovaraju identitetu Parka.

Udruga MKS je u Strategiji razvoja Parka skulptura Dubrova za vremenski period od 2018. do 2022. godine donijela kriterije za planiranje programa kako bi se eliminirali tipovi aktivnosti koji nisu kompatibilni s identitetom parka. Kriteriji koje donosi stručno tijelo su sljedeći:

- *sadržaji koji su u skladu s kulturno-umjetničkom namjenom Parka,*
- *sadržaji visoke kvalitete (u smislu same produkcije proizvoda/usluge, načinu prezentacije i interpretacije),*
- *sadržaji koji odražavaju i promoviraju lokalnu/regionalnu/nacionalnu produkciju (autohtoni proizvodi i usluge),*
- *sadržaji koji imaju (međunarodni) potencijal privlačenja posjetitelja/konzumenata,*
- *sadržaji koji doprinose kvaliteti života građana odnosno kvaliteti turističkog iskustva,*
- *sadržaji koji su cjenovno prihvatljivi lokalnom stanovništvu (dugoročni plan).*

U smjernicama iz iste Strategije navode se programski ciljevi i aktivnosti koje se za potrebe ove Strategije kategoriziralo u programska područja prema vrsti djelatnosti što olakšava planiranje financiranja i odgovornost ključnih dionika/partnera razvoja:

a) zaštita, održavanje (investicijsko održavanje) i unapređenje kvalitete postojećih resursa

1. restaurirati i zaštititi skulpture unutar (izvan) Parka
2. restaurirati i zaštititi Bijelu cestu i amfiteatar Dolac
3. adaptirati informativni centar (Kocku)
4. postaviti signalizaciju za skulpture u/izvan Parku/a (prema autorskom dizajnerskom rješenju)
5. postaviti osvjetljenje skulpture (prema autorskom dizajnerskom rješenju)
6. otkupiti dostupnu foto-dokumentaciju manifestacije Mediteranskoga kiparskog simpozija
7. popisati imovinu i knjigovodstveno evidentirati skulpture
8. postaviti punktove s pitkom vodom
9. postaviti sanitarni čvor za posjetitelje Parka.

b) komunikacija s javnosti i ciljnim skupinama (vidljivost, brendiranje)

1. definirati vizualnu komunikaciju Parka i Udruge (prema autorskom dizajnerskom rješenju)
2. oblikovati marketinšku strategiju i promidžbu Park
- 2.1 održavati i oblikovati profile na društvenim mrežama za aktivnosti i sadržaje Parka i Udruge

ty of the Park, preserving the memory of artistic interventions.

It is up to the key stakeholders to start the process of initiating development as soon as possible in order for a new wave of enthusiasm and new opportunities to enable new values for the community, primarily, but also for the state and the EU.

Cultural heritage

Not far from the town of Labin, and in the administrative area of the Municipality of Sveta Nedelja and the Town of Labin, located on land owned by the state there is Dubrova Sculpture Park. Since 1970 until the nineties (with a few gap years afterwards) it continuously welcomed the most important open-air Croatian sculptural symposium called Mediterranean Sculpture Symposium intended for domestic, European and world artists. The concept authors and founders, an academic sculptor and painter, Josip Diminić, academician Branko Fučić, academic painter Quintino Bassani and academic sculptor Milena Lah, designed it as a place for creating sculptures and gathering of sculptors. Dubrova Sculpture Park is a wavy meadow with eighty-three artistic stone sculptures made by internationally renowned sculptors from Croatia, former Yugoslavia, Italy, Austria, Slovenia, the USA, Macedonia, Japan, France, Spain, the Netherlands, Switzerland, Canada, Great Britain, South Korea, Slovakia and Hungary.

A special attraction of Dubrova is the sculpted White Road, a relief sculptural mosaic intervention on the ground, section-shaped by sixteen sculptors, as well as the amphitheatre *Dolac* by academic sculptor Josip Diminić, a space for music, stage and performance programs. The construction of White Road began in 1997, and it is now extending within the Park in the meadow area right where the two local governments border. The plan for the design of this artistic intervention envisages the arrangement of an old white road that runs through the Park in a length of about 400 m.

Since 1997 to date, sixteen White Road sections have been realized, designed by: Dora Kovačević, Nikola Džaja, Ivan Briski, Quintino Bassani, Zdravko Milić, Peruško Bogdanić, Mojca Smerdu, Dušan Džamonja, Edo Murtić, Julije Knifer, Ivan Kožarić, Šime Perić, Ante Rašić, Eugen Kokot, Ivan Picelj and Josip Diminić.

White Road is the result of the Mediterranean Sculpture Symposium, which from year to year not only confirmed itself as a significant cultural event of national and international importance, which would ideally have the opportunity to operate

- 2.2 dovršiti mrežnu stranicu i izradu video virtualnog predstavljanja Parka
- 2.3 oblikovati promociju Parka kao EU destinacije za ciljanu publiku
- 2.4 zraditi informativne letke Parka, tiskati i distribuirati ih
- 3. postaviti cestovnu signalizaciju za dolazak posjetitelja u Park.

c) **programski pravci**

Cilj je osmisлити nove atraktivne sadržaje za posjetitelje, za lokalno stanovništvo i posjetitelje iz Hrvatske i EU (turiste).

c.1) **edukativni i kulturni programi**

1. oblikovati i održavati tematske edukativne programe
2. oblikovati i održavati rekreativne, umjetničke, kreativne edukativno zabavne aktivnosti u prirodi za djecu i mlade
3. oblikovati i održavati aktivnosti iz područja izvedbenih i glazbeno-scenskih umjetnosti u amfiteatru „Dolac“, kao popratnih sadržaja koje nudi Park
4. oblikovati program stručnih vodstava po Parku, educirati vodiča.

c.2) **sportsko rekreativni (zdravstveni) programi**

1. oblikovati i održavati aktivnosti čiji je cilj poboljšanje života građana kao npr. fitness park, joga na otvorenom i sl.
2. urediti Park prema sadržajnim zonama – hortikulturno oblikovati Park u suradnji sa krajobraznim arhitektom i projektantom (uređenje i signalizacija Parka po zonama npr. ograđeno dječje igralište, uređenje staza za trčanje, bike i sl.)

c.3) **uključenost u zajednicu**

1. organizacija volonterskih akcija i općenito pokretanje volonterizma za Park i Udrugu (MKS)
2. organizacija inkluzivnog volontiranja za osobe s invaliditetom⁴

c.4) **preduvjeti razvoja i održivost**

1. regulirati upravljanje Parkom, uskladiti već postojeće i donijeti nove odluke
2. formalizirati model hibridnog civilno-javnog modela upravljanja koji će osigurati:
 - 2.1. financijski održivo upravljanje kroz osiguravanje stabilnih prihoda putem diversificiranih izvora sredstava, različitih vrsta donatora i sponzora, uz naglasak na kreiranje vlastitih prihoda kroz plasiranje vlastitih usluga i proizvoda članova

throughout the year as a European and world centre of sculpture and the organizational unity of the sculpture creating and accompanying activities and contents.

The association Mediterranean Sculpture Symposium takes care of sixty-seven sculptures located in the park, and there are another sixteen dislocated sculptures left by artists, located in the border areas of the former Labin Republic and territorially belonging to the surrounding municipalities, but also in other cities (Labin, Rabac, Pazin, Pićan, Sveta Nedelja, Zagreb, Ilok and Vukovar).

There is also a future information centre in the Park called 'the Cube', designed by a co-author duo, Josip Diminić and architect Slavko Batelić. In the immediate vicinity of the Park is *Stancija Dubrova*, a country architectural complex of the Labin patrician family Franković-Vlačić, a protected immovable cultural property, the 17th century Baroque Franković-Vlačić palace. The narrower zone of the complex includes the space inside the high wall, together with the baroque castle, restaurant and fire station. The following interventions are allowed in the narrow protection zone: revitalization, reconstruction, rehabilitation, restitution and maintenance of existing buildings without upgrades. In the zone of landscape protection, which includes the area of gardens and the Sculpture Park, it is ordered to maintain the original forms of the landscape and to ban new construction.

Thus, the area of the Park with sculptures, which has not been protected so far, deserves a review of the authorities in order to protect cultural products/cultural goods that artists selflessly left to the community, that is, deserves a cultural heritage/cultural property status precisely because of its value.

3.2.2. **Cultural diversity**

The work program of the association Mediterranean Sculpture Symposium provides an insight into the possibilities and potentials for development in order to encourage creativity and the cultural industry inspired by this area. In addition to the sculpture park itself, the space is suitable for relaxation and recreation, for new forms of artistic expression in the open because the permanent exhibition encourages new interventions, such as theatre performances, weddings or outdoor classrooms. The Park is a resource that enables the availability of culture and the creation of new cultural products, which is evident from the

⁴ Dodatak autorice, obzirom da je PSD imao praksu provedbe projekta s osobama s invaliditetom kroz 3 projekta.

- 2.2. okolišno održivo upravljanje kroz kreiranje usluga i programa koji ne utječu negativno na prostor na kojem se Park nalazi, ni na širu zajednicu uz definiranje maksimalnog broja korisnika sadržaja radi zaštite flore i faune
- 2.3. koristiti održive materijale pri provedbi aktivnosti
- 2.4. izraditi plan odvajanja i prikupljanja otpada
- 2.5. stabilizirati redovito financiranje rada radi unapređenja programa i zaštite resursa
- 2.6. unapređenje održivosti djelovanja MKS za što je nužno zaposliti ljudske resurse
3. prema marketinškoj strategiji povećati prepoznatljivost i konkurentnost Parka na EU mapi
 - 3.1. umrežiti se sa sličnim tematskim parkovima u svijetu
4. povećati društvenu održivost
 - 4.1. upravljanje Parkom u svrhu kreiranja pozitivnih društvenih promjena u zajednici i utjecaja na zajednicu kroz kreiranje radnih mjesta
 - 4.2. uključivanje volontera u rad
 - 4.3. kreiranje sadržaja za marginalizirane skupine
 - 4.4. uključivanje lokalne komponente pri odabiru izvođača radova i usluga
 - 4.5. provođenje zelene javne nabave
 - 4.6. suradnja u lokalnoj zajednici i kreiranje društvenog kapitala zajednice
5. Pokrenuti procese valorizacije Parka – dodavanje nove vrijednosti/zaštićeni krajobraz
6. Pokrenuti valorizaciju kulturnih vrijednosti Parka dodavanje nove vrijednosti/kulturna baština.

Od 27 ciljeva iz Strategije razvoja MKS 6 predstavljaju programske zadatke koje se odnose na kulturno umjetnička područja, a ostali se odnose na investicijsko održavanje i redovnu zaštitu i skrb o skulpturama. Ostali strateški zadaci se odnose na održivost i stvaranje uvjeta za razvoj. Prema Strategiji razvoja MKS vizija razvoja je:

Uređeni Park u kojem priroda i umjetnost u savršenom spoju podižu kvalitetu života svakog posjetitelja parka.

Upravo raznolikost sadržaja i programa kao i vizija Strategije upravitelja Parka, udruge MKS doprinosi kulturnoj različitosti koju se želi postići i daje mogućnost za razvijanje novih susreta i novih proizvoda na ovom području.

3.2.3. Kreativna ekonomija i inovacije

Vizualno prostor Parka diktira slobodan prostor za nove ideje i stvaralaštvo te nove mogućnosti izričaja i kulturne proizvodnje. Skulpture daju nove smjernice za izradu mnoštva vizualnih identiteta,

strategic goals and criteria for selecting activities that match the identity of the park.

In the 2018-2022 Dubrova Sculpture Park Development Strategy the, MKS adopted criteria for program planning in order to eliminate types of activities that are not compatible with the identity of the park. The criteria adopted by the expert body are as follows:

- *contents that are in accordance with the cultural and artistic purpose of the Park,*
- *high quality content (in terms of the production of the product/service, the method of presentation and interpretation),*
- *contents that reflect and promote local/regional/national production (indigenous products and services),*
- *contents that have (international) potential to attract visitors/consumers,*
- *contents that contribute to the quality of life of citizens, i.e. the quality of the tourist experience,*
- *facilities that are affordable to the local population (long-term plan).*

The guidelines from the same Strategy state the program goals and activities that have been categorized into program areas according to the type of activity for the purposes of this Strategy, which facilitates the planning of financing and the responsibility of key stakeholders / development partners:

- a) **protection, maintenance (investment maintenance) and improvement of the quality of existing resources**
 - 1 to restore and protect sculptures inside (outside) the Park
 - 2 to restore and protect the White Road and the *Dolac* Amphitheatre
 - 3 adapt the information centre ('the Cube')
 - 4 place signs for sculptures in/outside the Park (according to the author's design solution)
 - 5 set the lighting of the sculpture (according to the author's design solution)
 - 6 purchase available photo-documentation of the Mediterranean Sculpture Symposium events
 - 7 list the property and enter the sculptures in the books
 - 8 set up drinking water points
 - 9 set up a toilet for visitors to the Park.
- b) **communication with the public and target groups (visibility, branding)**
 - 1 define the visual communication between the Park and the Association (according to the

ali i mjesto za rad. Prostor info-centra koji je u vlasništvu MKS ima potencijal za razvoj *start up* - ova lokalnog, regionalnog, ali i EU značaja jer može privući kompanije i pojedince kako bi dobili inspiraciju, organizirali sastanke umrežavanja i razmjene (*meet up - ove*) i slične aktivnosti koje pogoduju *talent matching* - u i pozicioniranju ovog Parka u širem spektru djelatnosti, od organizacije romantičnih vjenčanja i drugih svečanosti do snimanja filmova i promidžbenih spotova. Isto tako, prostor inspirira na izradu predmeta ukrasno uporabne vrijednosti koje mogu postati suveniri i *mem* za sjećanje posjetiteljima Parka, ali ne samo za iskustvo u parku nego i cijele Istre i Hrvatske.

Ova strategija doprinosi naporima Unije u postizanju ciljeva navedenih prioriteta. Obzirom na potencijale i resurse destinacije u izradi se koristio pristup i načela održivog razvoja kulturnog turizma kako bi višegodišnju strategiju razvoja kulturnih sadržaja Parka i Mediteranskoga kiparskog simpozija, u suradnji sa Stručnim savjetom Udruge, doveli u korelaciju s turističkom valorizacijom lokacije.

4. TURISTIČKO I KULTURNO TURISTIČKO VREDNOVANJE I VALORIZACIJA PARKA

U cilju unapređenja turističke vrijednosti Parka i usmjeravanja te brendiranja Parka kao turističke destinacije kao i povezivanja s postojećom infrastrukturom analizom su uzete u obzir i mogućnosti utjecaja resursa na razvoj održivog turizma odnosno održivog kulturnog turizma.

Polazeći od činjenice da je turizam turbulentna djelatnost koja je postala dostupna većem broju stanovništva, ali i postojeću strukturu turista koje dolaze u šire područje, Strategija je uzela u obzir i sljedeća obilježja suvremenog turista, vrste putovanja i aktivnosti u kulturnom i održivom turizmu kako bi odredila prioritetno tržište. Tako potencijalni turisti koji su zainteresirani za kulturne sadržaje danas dolaze radi nekoliko vrsta motiva/sadržaja:

1. Putovanja koja su motivirana kulturnom ponudom su motivirana i potrebom učenja i zabave, što je rezultat sve veće obrazovanosti ljudi i općenitoga kulturološkog trenda „rada na sebi“. Zbog toga je spektar aktivnosti koji uključuje komponentu kulture sve širi, pa je tržište sve više segmentirano i diferencirano. Može se govoriti o nekoliko vrsta putovanja u kulturnom turizmu, prema kriteriju motivacije za putovanja:
 - a. putovanja motivirana upoznavanjem kulturne baštine koja se odnose na obilazak kulturno-povijesnih lokaliteta i aktivnosti kroz koje se upoznaje prošlost

author's design solution)

- 2 design the marketing strategy and promotion of the Park
 - 2.1 regularly maintain and create profiles on social networks for the activities and contents of the Park and the Association
 - 2.2 complete the website and create a video of a virtual presentation of the Park
 - 2.3 shape the promotion of the Park as an EU destination for the target audience
 - 2.4 produce Park information leaflets, print and distribute them
- 3 set up road signs for the arrival of visitors to the Park.

c) program directions

The goal is to design new attractive facilities for visitors, for the local population and the visitors from Croatia and the EU (tourists).

c.1) educational and cultural programs

- 1 design and maintain thematic educational programs
- 2 design and maintain recreational, artistic, creative educational and fun activities in nature for children and youth
- 3 to design and maintain activities in the field of performing and musical-performing arts in *Dolac Amphitheatre*, as accompanying facilities offered by the Park
- 4 to form a program of professional guidance around the Park, to educate a guide.

c.2) sports and recreational (health) programs

- 1 design and maintain activities aimed at improving the lives of citizens such as fitness park, outdoor yoga or similar.
- 2 arrange the Park according to the content zones - horticultural and landscape? design the Park in cooperation with a landscape architect and designer (arrangement and signalization of the Park by zones, e.g. fenced children's playground, arrangement of running tracks, bike trails, etc.)

c.3) community involvement

- 1 organization of volunteer actions and general initiation of volunteerism for the Park and the Association (MKS)
- 2 organization of inclusive volunteering for people with disabilities⁴

c.4) development preconditions and sustainability

1. regulate the management of the Park, har-

⁴ Addition of the author, given that PSD had the practice of implementing a project with people with disabilities through 3 projects

- b. putovanja motivirana prisustvovanjem kulturnom događanju koja se odnose na uprizorenje nekih zbivanja iz prošlosti ili su suvremenog karaktera uključujući i popularnu kulturu
- c. putovanja motivirana kreativnim kulturnim aktivnostima koja se odnose na aktivnosti koje su sačuvane iz prošlih vremena poput učenja glagoljice, tradicijskih vještina, suvremenu praksu kulture života i rada ili suvremenu umjetničku produkciju.

Tako se u Strategiji razvoja kulturnog turizma govori o tri grupe turista kojima je putovanje određeno kulturnim obilježjima destinacije:

1. **turisti motivirani kulturom** - njima su atraktivna elitna kulturna događanja i turistički paketi te vole da ih se tretira kao posebne goste.
2. **turisti inspirirani kulturom** - ovo je najveća skupina u koju spada oko 30 posto turista i otprilike 15 posto lokalnih stanovnika. Njih privlače dobro poznati kulturni lokaliteti, atrakcije ili događaji (npr. popularne izložbe). Oni su tek djelomično motivirani kulturom, pa ih privlače uglavnom dobro reklamirane i popularne predstave, koncerti.
3. **turisti privučeni kulturom** - ova grupa ne planira svoj posjet kulturnim atrakcijama, ali će ih posjetiti ako su im ponuđene tijekom njihova boravka. Za ovu grupu lokalni kulturni resursi mogu biti atraktivni pod uvjetom da su na vrijeme dobili informacije o predstavama, izložbama ili kulturnim i povijesnim atrakcijama lokaliteta. Marketing u samoj destinaciji, pravovremeno informiranje, dostupnost atrakcije i, gdje je potrebno, lakoća rezervacije ulaznica, ključni su elementi za privlačenje ove grupe turista. (iz Strategija razvoja kulturnog turizma - od turizma i kulture do kulturnog turizma)⁵

Suvremeni društveni trendovi poput produljenog životnog vijeka, višeg obrazovanja, postmodernističkog i individualističkog stila života povećali su korištenje kulturnog nasljeđa. Kultura utječe na prostor na više načina:

- stvaranjem novih mogućnosti (kroz korištenje znanja za proizvodnju većeg dohotka kulturne razine
- djelujući kao katalizator lokalnog razvoja
- očuvanjem i ostvarivanjem prihoda od kulturne baštine kroz urbanu obnovu i turizam
- jačanjem društvenog kapitala (kroz aktivnosti

- monize existing and make new decisions,
- 2. formalize a model of a hybrid civil-public governance model that will ensure:
 - 2.1. financially sustainable management through the provision of stable revenues through diversified sources of funds, various types of donors and sponsors, with an emphasis on generating own revenues through the placement of own services and products of members
 - 2.2. environmentally sustainable management through the creation of services and programs that neither negatively affect the area in which the Park is located, nor the wider community while defining the maximum number of users of content to protect flora and fauna
 - 2.3. use sustainable materials in carrying out activities
 - 2.4. create a plan on separation and waste collection
 - 2.5. stabilize regular funding for work to improve programs and protect resources
 - 2.6. improving the sustainability of the MKS, for which it is necessary to employ human resources
- 3. according to the marketing strategy, increase the recognizability and competitiveness of the Park on the EU map
 - 3.1. network with similar theme parks around the world
- 4. increase social sustainability
 - 4.1. park management for the purpose of creating positive social changes in the community and influencing the community through job creation
 - 4.2. involving volunteers in the work
 - 4.3. creating content for marginalized groups
 - 4.4. involvement of the local component in the selection of contractors and services
 - 4.5. conducting green public procurement
 - 4.6. cooperation in the local community and the creation of community social capital
- 5. Initiate Park valorisation processes- adding new value / protected landscape
- 6. Initiate the valorisation of the cultural values of the Park adding new value/cultural heritage

Of the twenty-seven objectives of the MKS Development Strategy, six represent program tasks related to cultural and artistic areas, and the rest relate to investment maintenance and regular protection and care of sculptures. Other strategic tasks relate to sustainability and creating conditions for development. According to the

⁵ Strategija razvoja kulturnog turizma, <http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/eu-turizam/Strategij-Razvoja-Kulturnog-Turizma.pdf>, 15.5.2020.

koje pomažu razviti sposobnosti, samopoštovanje, poštovanje, suživot i dijeljenje razvoja)

- diversifikacijom strategija ljudskog razvoja i izgradnjom znanja kroz aktivnosti srodnih kultura
- kulturnim obrazovanjem i aktivnostima namijenjenima poboljšanju društvene kohezije
- kulturnim turizmom (osigurava brzi ekonomski povrat i temelj za daljnje razvojne projekte)
- razvojem vještina (kroz laboratorijske škole, stjecanje vještina, međusektorsku suradnju, inovacije kroz stvaranje muzeja-laboratorija i arhiva-laboratorija za istraživanje i razvoj intelektualnih proizvoda)
- društvenim razvojem za mlade, nezaposlene, male poduzetnike, obrazovanjem (sudjelovanje i komunikacija zajednice, socijalna uključenost i cjeloživotno učenje)
- *imageom* područja (formiranjem kulturnih četvrti, galerija, arhiva, audiovizualnom proizvodnjom, mrežom muzeja, pristupom usmjerenim stanovnicima i posjetiteljima)
- poticanjem javno-privatnog partnerstva i obrazovanjem.

Zbog izuzetnog utjecaja kulturnih dobara i aktivnosti na život stanovništva Carta (2002) definira termin „kulturna armatura prostora“ (*l'armatura culturale del territorio*) pri čemu smatra da su kulturna dobra koje se nalaze u nekom prostoru njegova osnovna poveznica koja određuje identitet tog prostora čak i kad nije odmah jasno uočljiva, već čini „nevidljivo pismo“, odnosno *palimpsest* koji ostaje čitljiv i nakon što se izvrše određene transformacije prostora.

4.1. Kulturološki prepoznatljiv turizam Grada Labina

Misija Strategije održivog razvoja turizma Grada Labina održava osnovne smjernice razvoja i za ovaj resurs:

Grad Labin stremi razvijanju održivog rasta i razvoja turizma temeljenog na očuvanju biološke raznolikosti, kulturne baštine i identiteta zajednice, poticanju ekološke učinkovitosti, kvalitetnijeg suživota lokalne zajednice i posjetitelja, društvene inkluzije. Time će turizam doprinosti sretnijem i zadovoljnijem društvu.

Također, u Strategiji održivog razvoja turizma Grada Labina vidljiv je način valorizacije kulturne baštine u skladu sa željenim razvojem turizma i to u više mjera:

Mjera 1: Identificiranje kulturne baštine u svrhu razvoja proizvoda kulturnog turizma.

Kulturna baština okosnica je razvoja destinacije i važan resurs turističke ponude. Implementacija

MKS Development Strategy, the vision of development is:

Arranged Park in which nature and art in a perfect combination raise the quality of life of every visitor to the park.

It is the diversity of content and programs as well as the vision of the Strategy of the Park Manager, the MKS Association that contributes to the cultural diversity that is to be achieved and provides an opportunity to develop new encounters and new products in this area.

3.2.3 Creative economy and innovation

Visually, the space of the Park dictates free space for new ideas and creativity, as well as new possibilities of expression and cultural production. The sculptures provide new guidelines for creating a multitude of visual identities, but also a place to work. The info centre which is owned by the MKS has the potential for the development of *start-ups* of the local, regional, and EU significance because it can attract companies and individuals to get inspired, organized meetings for networking and exchange (*meet-up*) and similar activities suitable for *'talent matching'* and the positioning of this Park in a wider range of activities, from the organization of romantic weddings and other celebrations to shooting films and promotional videos.

This strategy contributes to the Union's efforts to achieve the objectives of these priorities.

Given the potentials and resources of the destination, the approach and principles of sustainable development of cultural tourism were used to bring the multi-year strategy for the development of cultural facilities of the Park and the Mediterranean Sculpture Symposium, in cooperation with the Expert Council of the Association, correlated with tourist valorisation.

4 TOURIST AND CULTURAL TOURISM EVALUATION AND VALORISATION OF THE PARK

In order to improve the tourist value of the Park and to direct and brand the Park as a tourist destination as well as to connect with the existing infrastructure, the analysis also considered the possibilities of influencing resources on the development of sustainable tourism and sustainable cultural tourism.

Starting from the fact that tourism is a turbulent activity that has become available to more and more people, but also the existing structure of the tourists that come in a wider area, the Strate-

kulturne baštine u proizvode kulturnog turizma omogućuju tržišno pozicioniranje ove destinacije kao destinacije koja svojom kreativnom ponudom privlači poseban tržišni segment kulturista, ali i nudi iznimnu dopunu ponudi temeljnom proizvodu Sunca i mora valorizirajući potencijal starogradske jezgre. Očuvanje baštine aktivnost je koja se predlaže u svrhu potpore proizvodu kulturnog turizma koji se u Gradu Labinu prepoznaje kao proizvod visoke atraktivnosti i konkurentnosti. ...Destinacija koja je prepoznata i po inovativnim proizvodima kulturnog turizma. Intenziviranjem promocijskih napora i sinergijom djelovanja interesnih dionika u turizmu, ova destinacija će u budućnosti privlačiti više tzv. kulturista koji spadaju u segment tržišta više platežne mogućnosti i koji će destinaciju posjećivati i izvan glavne ljetne sezone.

..Baza za diferencijaciju pojedinih lokacija bogate kulturne baštine unutar destinacije, a to se posebice odnosi na starogradsku jezgru i specifične lokalitete na kojima se mogu razviti proizvodi kulturnog turizma kao adekvatna dopuna osnovnom proizvodu Sunca i mora.

Mjera 2: Razvoj proizvoda kulturnog turizma

...Stoga je potrebno razvijati nove proizvode iz segmenta kulturnog turizma i promovirati iste ciljnim skupinama. Do sada je Labin prepoznat prvenstveno po kulturnim događanjima poput projekta ožvljavanja povijesne i kulturne baštine - Labin Art Republike u sklopu kojeg se na otvorenim i zatvorenim lokacijama labinske starogradske jezgre odvijaju glazbeni, scenski, likovni i drugi programi u kojima sudjeluju domaći i inozemni izvođači, zatim Prvog Bienala industrijske baštine... Unatoč tomu, njihova prepoznatljivost nije dostatna u smislu osiguranja turističke prepoznatljivosti destinacije kulture na višoj razini.

Stavovi osoba koje su profesionalno uključene u razvoj i provedbu strategija na području Istre, Labina i Sv. Nedelje te ujedno predstavljaju ključne dionike koji trebaju i mogu biti uključeni u razvoj ovog resursa se slažu oko činjenice da je Park samo lokalni resurs koji nije prepoznatljiv, samo lokacija za lokalno stanovništvo, ali da ima potencijal.

...Razvijeni inovativni proizvodi kulturnog turizma kojima će destinacija privući goste i izvan glavne sezone, a onima koji borave u destinaciji tijekom glavne sezone, osigurati dodatnu ponudu temeljenu na bogatoj kulturnoj i industrijskoj baštini. Tako je fokus na:

- touring/kulturu (tematski kulturni itinereri)
- događanja (ožvljavanje tradicije, obilježavanje povijesnih događanja, inovativna kulturna scena i dr.)
-

gy has considered the following characteristics of modern tourists, type of travel and activities in the cultural and sustainable tourism in order to determine the priority market. Thus, potential tourists who are interested in cultural events come today for several types of motives/content:

- 1 Travels that are motivated by cultural offerings are also motivated by the need to learn and have fun, which is a result of the growing education of people and the general cultural trend of 'working on oneself'. As a result, the range of activities that includes the culture component is expanding, so the market is increasingly segmented and differentiated. We can talk about several types of travel in cultural tourism, according to the criterion of motivation for travel:
 - a trips motivated by learning about cultural heritage related to touring cultural and historical sites and activities through which one learns about the past,
 - b trips motivated by attending a cultural event that relate to the staging of some events from the past or are of a contemporary character, including popular culture,
 - c trips motivated by creative cultural activities relating to activities preserved from past times such as learning the Glagolitic alphabet, traditional skills, contemporary practice of the culture of life and work, or contemporary artistic production.

Thus, the Cultural Tourism Development Strategy speaks of three groups of tourists for whom travel is determined by the cultural characteristics of the destination:

- 1 **Tourists motivated by culture** - they are attracted to elite cultural events and tourist packages and like to be treated as special guests.
- 2 **Tourists inspired by culture** - this is the largest group, which includes about 30 percent of tourists and about 15 percent of locals. They are attracted by well-known cultural sites, attractions or events (e.g. popular exhibitions). They are only partially motivated by culture, so they are attracted mainly by well-advertised and popular shows, concerts.
- 3 **Tourists attracted to culture** - this group does not plan their visit to cultural attractions, but will visit them if they are offered during their stay. For this group, local cultural resources may be attractive provided they have received timely information about the performances, exhibitions or cultural and historical

Nadalje, u Strategiji se preporuča brendiranje destinacije umrežavanjem tema za dolazak: Tematske rute potrebno je umrežiti u Europske tematske rute radi njihove snažnije tržišne afirmacije i snažnije promocije čitave destinacije. Intenzivirana je organizacija kulturnih događanja i poboljšava se vidljivost destinacije kao destinacije kulture kroz osnaživanje suradnje s Italijom, Slovenijom, Poljskom i drugim zemljama s kojima se surađuje na Europskim projektima revitalizacije kulturne baštine u svrhu turizma.

Mediterranski kiparski simpozij na Dubrovi postaje poseban proizvod kulturnog turizma i zauzima posebno mjesto u organiziranim turističkim aranžmanima. ATRIUM postaje prepoznatljiva kulturna ruta. Događanja treba poticati tijekom cijele godine, a posebno ih prilagoditi potrebama stranih turoperatora kojima bi ona mogla poslužiti kao poseban element u kreiranju atraktivnijih turističkih aranžmana po principu Unique Selling Points (USP).

Upravo se na umreženosti tematske ponude lokalnih resursa može graditi prepoznatljivost ove destinacije, jer je suvremeni turist zahtjevan u pogledu racionalnog i sadržajem obogaćenog boravka u destinaciji koja privlači na ponovno istraživanje. ...Konačni cilj je stvoriti bazu novih proizvoda kulturnog turizma uz naglašavanje povijesnih i kulturnih lokaliteta od značaja za Grada Labina (Mediterranski kiparski simpozij, rudarsko naslijeđe, starogradska jezgra, arhitektura totalitarnih režima i dr.) i događanja kojima se oživljava lokalna kultura i tradicija.

Park skulptura je kroz izradu ove Strategije valoriziran kao turistički potencijal, no nedostaju konkretne mjere i indikatori za postizanje ciljeva.

Isto tako u Programu ukupnog razvoja Općine Svete Nedelje od 2016. do 2020. godine definira se mjera koja vidi potencijal za razvoj Parka kao održive kulturno turističke destinacije.⁶ Tako je, stav o razvoju Parka vrlo konkretno istaknut u Mjeri 1.1.3.:

Uređenje tematskog Parka skulptura Dubrova definirano „uređenje tematskog PSD” s prioritetom 1.1. Prirodna i kulturna baština u funkciji razvoja.

Projekt se odnosi na uređenje tematskog parka Dubrova (Mediterranski kiparski simpozij) u svrhu dodatnog razvoja turizma općine. Tematski park Dubrova predstavlja površinu koju uređuju likovni umjetnici izrađujući i postavljajući skulpture u slobodnom prostoru. Projektom se planira preurediti isti u otvoreni muzej u svrhu povezivanja kul-

attractions of the site. Marketing in the destination itself, timely information, availability of attractions and, where necessary, ease of booking tickets, are key elements for attracting this group of tourists. (from Cultural Tourism Development Strategies-from tourism and culture to cultural tourism)⁵. Contemporary social trends such as prolonged lifetime, higher education, postmodern and individualistic lifestyle increase the use of cultural heritage. Culture affects space in many ways:

- by creating new opportunities (through the use of knowledge to produce higher income cultural levels
- acting as a catalyst for local development
- by preserving and generating income from cultural heritage through urban renewal and tourism
- strengthening social capital (through activities that help develop skills,
- self-esteem, respect, coexistence and sharing of development)
- by diversifying human development strategies and building knowledge through activities-related cultures
- cultural education and activities aimed at improving social cohesion
- cultural tourism (provides a quick economic return and a basis for further development projects)
- skills development (through laboratory schools, skills acquisition, cross – sectoral cooperation, innovation through the creation of museum-laboratories and archive-laboratories for research and development of intellectual products)
- social development for young people, the unemployed, small entrepreneurs, education (community participation and communication, social inclusion and lifelong learning)
- *image* of the area (formation of cultural districts, galleries, archives, audio-visual production, museum network, access to residents and visitors)
- encouraging public-private partnerships and education.

Due to the exceptional influence of cultural goods and activities on the life of the population, Carta (2002) defines the term 'cultural armature of space' (*l'armatura culturale del territorio*) and considers that cultural goods located in a space are its basic link that determines the identity of

6 Program ukupnog razvoja Općine Sveta Nedelja od 2016. do 2020. , dostupno na <https://svnedelja.blob.core.windows.net/pages/388FLU915F2E-JAT2AKC4K3EHX3Y61C.pdf>., 10.5.2020)

5 Cultural Tourism Development Strategy , <http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/eu-turizam/Strategij-Razvoja-Kulturnog-Turizma.pdf>., May 15, 2020

ture, identiteta destinacije i turizma. Radi bržeg razvoja turizma potrebno je realizirati projekte razvijanja atrakcija od tzv. „tradicijskih postaja“ kao što je tematski park Dubrova te u nastavku dvorac Lazzarini-Battiala. Realizacija projekta usmjerena je na očuvanje tematskog parka kao kulturne baštine. Uređenjem Parka skulptura Dubrova i prenamjenom istog u otvoreni muzej proširiti će se postojeća turistička ponuda.

Strategija održivog razvoja turizma naglašava i tri razine moguće publike/posjetitelja jer prihvaćajući načelo održivog razvoja ne izostavlja lokalno stanovništvo iz planiranja razvoja turizma:

1. publika/posjetitelji – lokalno stanovništvo i posjetitelji iz povezanih destinacija ostalih centara kulturnog turizma u Istri, kao i šire **kao konzumenti postojećih programa**
2. publika/posjetitelji – lokalno stanovništvo i posjetitelji iz povezanih destinacija ostalih centara kulturnog turizma u Istri, ali i šire – **kao stvaraoci novih dobara – inkluzivni programi za poticanje stvaralačkog potencijala radi stvaranja novih vrijednosti**
3. izrazito turistički orijentirana publika.

4.2. Održivi turizam

Strateški ciljevi razvoja održivog turizma Grada Labina su definirani oko 4 temeljna prioriteta:

- a) ekonomska održivost turizma
- b) ekološka održivost – zaštita prirodne baštine i biološke raznolikosti i društvena odgovornost
- c) očuvanje kulturološke autentičnosti i održivo upravljanje kulturnom baštinom

a) Ekonomska održivost turizma se prema toj strategiji postiže ovim ciljevima:

1. Povećati razinu prosječne zauzetosti smještajnih kapaciteta s današnjih 101 dan ili 28% na 130 dana ili 35% u 2020.
2. Produljiti sezonu povećanjem broja noćenja u predsezoni i posezoni (posebno u svibnju, lipnju, rujnu i listopadu) u objektima visoke kategorije.
3. Povećati prosječnu potrošnju po noćenju u skladu s ciljevima razvoja istarskog turizma s današnjih 64 Eura na minimum 81 Eura, 32 ili 26% povećanje.
4. Unaprijediti tržišnu prepoznatljivost destinacije (valorizacija)

Ključni koncept uspješnosti razvoja turizma u određenoj destinaciji je pronalazak ravnoteže između turističkog tržišta i turističkog proizvoda u kombinaciji s uspješnim upravljanjem destinacijom.

that space. Even when it is not immediately clear visible, but makes ‘invisible writing’ or *palimpsest* that remains readable even after certain space transformations take place.

4.1 Culturally recognizable tourism in the Town of Labin

The mission of the Strategy for Sustainable Development of Tourism of the Town of Labin maintains basic development guidelines for this resource as well:

The Town of Labin strives to develop sustainable growth and development of tourism based on the preservation of biological diversity, cultural heritage and community identity, encouraging environmental efficiency, better coexistence of local communities and visitors, social inclusion. In this way, tourism will contribute to a happier and more satisfied society.

Also, in the Strategy of Sustainable Development of Tourism of the Town of Labin, the way of valorisation of cultural heritage in accordance with the desired development of tourism is visible, in several measures:

Measure 1: Identification of cultural heritage for the purpose of developing cultural tourism products.

Cultural heritage is the backbone of destination development and an important resource of the tourist offer. The implementation of cultural heritage in cultural tourism products enables the market positioning of this destination as a destination that attracts a special market segment of bodybuilders with its creative offer, but also offers an exceptional complement to the basic product of the Sun and sea by valorising the potential of the old town. Heritage preservation is an activity that is proposed for the purpose of supporting the product of cultural tourism, which is recognized in the Town of Labin as a product of high attractiveness and competitiveness.

A destination that is also recognized for its innovative cultural tourism products. By intensifying promotional efforts and synergy of activities of stakeholders in tourism, this destination will in the future attract more so-called culture tourists who belong to the segment of the market of higher payment possibilities and who will visit the destination outside the main summer season. ...Base for differentiation of individual locations of rich cultural heritage within the destination, and this especially refers to the old town and specific localities where cultural tourism products can be developed as an adequate supplement to the basic product of the Sun and the sea.

Tablica 1 / Table 1

Ukupna noćenja i dolazaka u Grad Labin, Sv. Nedelju i Istarsku županiju od 2018. do 2019. godine / Total overnight stays and arrivals in the Town of Labin, Sv. Nedelja and the County of Istria 2018 - 2019

Grad/Town Općina/Municipality Županija/County	Broj dolazaka / Arrivals 2018	Broj noćenja / Overnight stays 2018	Broj dolazaka / Arrivals 2019	Broj noćenja / Overnight stays 2019
Labin	242.119	1.451.964	245.272	1.440.277
Sv. Nedelja	11.463	108.025	12.067	110.266
Istarska županija / Istria County	4.456.792	28.443.129	4.609.657	28.709.800

Izvor / Source: eVisitor

Činjenica da je upravo turizam ključni sektor gospodarstva Europske Unije koji otprilike generira 10% bruto domaćeg proizvoda EU, zapošljava gotovo milijardu stanovnika u 1,8 milijuna poduzeća ide u prilog važnosti definiranja vizije razvoja turizma i novoga načina upravljanja turizmom temeljenog na održivosti i dugoročnom razvoju. Kako bi ova destinacija uistinu zaživjela kao održiva turistička destinacija, mora se slijediti interdisciplinarni, holistički i integrirani pristup koji uključuje:

1. održivo upravljanje destinacijom
2. maksimalizacija društvenih i ekonomskih koristi i minimalizacija negativnih utjecaja turističkih aktivnosti
3. maksimalizacija koristi za lokalnu zajednicu, posjetitelje, kulturnu baštinu i minimalizacija negativnog utjecaja turističkih aktivnosti
4. zaštita i briga o visokoj kvaliteti okoliša i minimalizacija negativnih utjecaja turističkih aktivnosti na okoliš.

Measure 2: Development of cultural tourism products

...Therefore, it is necessary to develop new products from the segment of cultural tourism and promote them to target groups. So far, Labin has been recognized primarily by cultural events such as the project of reviving historical and cultural heritage - Labin Art Republic, which includes open-air and indoor venues within Labin old town with music, stage, art and other programs involving Croatian and foreign performers, then The First Industrial Heritage Biennial... Despite this, their recognition is not sufficient in terms of insuring the tourist brand identity of a culture destination on a higher level.

Attitudes of persons professionally involved in the development and implementation of strategies in Istria, Labin and Sv. Nedelja and at the same time represent the key stakeholders who should and can be involved in the development of this resource agree on the fact that the Park is only a

Tablica 2 / Table 2

Kretanje prosječnih dana boravka turista u Gradu Labinu, Sv. Nedelji i Istarskoj županiji od 2018. do 2019. / Average days of tourist stays in the Town of Labin, Sv. Nedelja and Istria County 2018-2019

Grad/Town Općina/Municipality Županija/County	Prosječan br. dolazaka 2018. / Average no. arrivals 2018	Prosječan br. dana boravka 2018. / Average no. days of stay 2018	Prosječan br. dolazaka 2019. / Average no. arrivals 2019	Prosječan br. dana boravka 2019. / Average no. days of stay 2019
Labin	663,34	6,00	671,99	5,87
Sv. Nedelja	31,4	9	33,1	9
Istarska županija / Istria County	12.210,38	6	12.629,19	6

Izvor / Source: eVisitor

Tablica 3 / Table 3

Usporedba sezonalnosti u Gradu Labinu, Sv. Nedelji i IŽ u 2018. i 2019. godine za razdoblje od lipnja do rujna (udio noćenja i dolazaka u ukupnim noćenjima i dolascima) / Comparison of seasonality in the Town of Labin, Sv. Nedelja and Istria County in 2018 and 2019 for the period from June to September (share of overnight stays and arrivals in total overnight stays and arrivals)

Grad/Town Općina/Municipality Županija/County	Br. dolazaka od lipnja do rujna 2018. / Number of arrivals from June to September 2018	Br. noćenja od lipnja do rujna 2018. / Number of overnights from June until September 2018	Br. dolazaka od lipnja do rujna 2019. / Number of arrivals from June to September 2019	Br. noćenja od lipnja do rujna 2019. / Number of overnights from June until September 2019
Labin	166.292 (68,68 %)	1.123.667 (77,39 %)	168.200 (68,58 %)	1.118.904 (77,69 %)
Sv. Nedelja	8.897	83.699	10.046	89.053
Istarska županija / Istria County	3.355.802	24.111.898	3.533.196	24.753.478

Izvor / Source: eVisitor

Tablica 4 / Table 4

Struktura noćenja i dolazaka u Gradu Labinu, Sv. Nedelji i IŽ prema dobnim skupinama za 2018. do 2019. Godinu / Structure of overnight stays and arrivals in the Town of Labin, Sveta Nedelja and Istria County according to age groups 2018-2019

Dobne skupine / Age groups	Labin		Labin	
	Dolasci / Arrivals		Noćenja / Overnight stays	
	2018	2019	2018	2019
0-5	17.512	18.804	116.252	119.887
6-11	20.403	21.061	139.964	137.843
12-17	17.006	17.294	114.549	116.033
18-24	11.525	11.337	68.025	68.428
25-34	27.527	27.703	149.519	147.354
35-44	42.316	43.965	252.509	252.997
45-54	38.247	38.667	221.427	220.863
55-64	30.434	30.774	170.657	170.936
65-120	37.149	35.667	219.062	205.936

Izvor / Source: eVisitor

Tablica 4.1 / Table 4.1
(dodatak Tablici 4) / (Table 4 Appendix)

Dobne skupine / Age groups	Sv. Nedelja	
	Dolasci / Arrivals	
	2018	2019
0-12	2.430	2.660
13-18	1.186	1.208
19-30	1.906	1.891
31-40	2.100	2.375
41-50	2.050	2.126
51-60	1.193	1.190
61+	598	617

Stoga smo u izradi ove strategije koristili načela, mjere i preporuke nacionalnih i Europskih strategija koje se odnose na područje.

- Smjernice za razvoj kulturnog turizma proizlaze iz krovne nacionalne turističke strategije (2020). Prema ovom dokumentu kulturni turizam treba dati ključni doprinos realizaciji vizije i općih ciljeva turističkog razvoja:
 - postizanju globalne prepoznatljivosti na turističkom tržištu
 - tržišnom pozicioniranju s destinacije „Sunca i mora“ prema ponudi raznovrsnih autentičnih sadržaja i doživljaja
 - vremenskom proširenju i geografskoj disperziji turističke potražnje, odnosno vremenski i prostorno ravnomjernom turističkom razvoju
 - bogaćenju proizvodnog portfelja hrvatskog turizma kako bi se povećao broj turističkih dolazaka i turistička potrošnja.

Prilikom određivanja vrijednosti turističkih resursa u obzir treba uzeti elemente i kriterije koji su potrebni kako bi se uspješno izvršilo turističko valoriziranje. Prema WTO kriteriji za turističku valorizaciju resursa mogu se podijeliti u 2 skupine, interni i eksterni (UNWTO (2012))

4.2.1. Interni kriteriji

Interni kriteriji su specifična svojstva i vrijednost svakog pojedinog turističkog resursa. Oni obuh-

local resource that is not recognizable, only a location for local people, but that it has potential.

... *Developed innovative products of cultural tourism with which the destination will attract guests outside the main season, and those who stay in the destination during the main season, provide an additional offer based on the rich cultural and industrial heritage. So, the focus is on:*

- touring / culture (thematic cultural itineraries)*
- events (revival of tradition, celebration of historical events, innovative cultural scene, etc.)*

Furthermore, the Strategy recommended destination branding networking topics to come: *Theme routes have to be networked in the European thematic routes for their powerful affirmation of the market and a stronger promotion of the entire destination. The organization of cultural events has been intensified and the visibility of the destination as a cultural destination is being improved by strengthening cooperation with Italy, Slovenia, Poland and other countries with which it cooperates on European projects of cultural heritage revitalization for tourism.*

Mediterranean Sculpture Symposium at Dubrova is becoming a special product of cultural tourism and occupies a special place in organized tourist arrangements. ATRIUM is becoming a recognizable cultural route. The events should be encour-

vačaju atraktivna obilježja resursa poput njihove rekreativne, znamenite te estetske vrijednosti. Svaki od tih atributa djeluje na zadovoljavanje različitih turističkih potreba i na mogućnosti korištenja prostora u turističke svrhe. Vrijednost ovisi o vremenskim tijekovima turizma (popularnosti), pa se ona i mijenja.

Stupanj izgrađenosti turističkog resursa je također interni kriterij koji određuje stupanj razvijenosti (kvalitativnu procjenu) infrastrukture poput razvijenosti prometne infrastrukture (dostupnost), izgrađenost turističkog resursa (stupanj razvijenosti turističke opreme i usluga, analiza postojećih smještajnih objekata (hoteli, apartmani), komplementarna turistička ponuda (restorani, turističke agencije, noćni klubovi) te dostupnost informacija, adekvatna signalizacija te općenito odgovorno ponašanje prilikom korištenja turističkog resursa. Prostornim planom uređenja grada Labina određeni su turistički razvojni punktovi kao specifični oblici površina namijenjenih za turizam. U turističkim punktovima do 2020. planira se da će biti 1.170 kreveta, no do 2017. godine ostala naselja (bez Labina i Rapca) imaju registrirano već 1.160 kreveta (iz Prihvatnih kapaciteta turizma grada Labina). Prostornim planom Istarske županije utvrđen je broj od 18.500 kreveta kao maksimum za područje grada Labina (PPŽ Istarske županije), a već 2017. ih je bilo na području grada Labina 10.767. Kako bi analizirali ove potencijale koristili smo standardne turističke pokazatelje.

4.2.1.1. Analiza turističkih pokazatelja TZ Labina, TZ Sv. Nedelja i Istarska županija

Prema podacima dobivenim od Turističkih zajednica Sveta Nedelja, Grada Labina i Istarske županije područje u kojem se nalazi Park je turističko područje, odnosno postoji već tradicija turističke djelatnosti, što ima prednosti i nedostatke pri razvijanju novih oblika turizma, pa i kulturno održivog.

Dosadašnje aktivnosti te procjenu infrastrukture analiziralo se iz nekoliko indikatora, noćenja i dolasci, kretanje broja dana boravka, sezonalnost.

Park je smješten u Istarskoj županiji koja postiže najbolje turističke rezultate u Republici Hrvatskoj već godinama, tradicionalno okrenutoj turizmu kao glavnoj gospodarskoj djelatnosti, stoga ne čudi veliki broj noćenja i dolazaka. Labin i Sveta Nedelja, geografski najbliže Parku i području na čijem teritoriju se Park nalazi, ostvaruju cca 6% noćenja i dolazaka od ukupnog broja dolazaka i noćenja u Istarskoj županiji, što nisu izrazito visoki rezultati, ali obzirom na smještaj i ograničene

aged throughout the year, and especially adapted to the needs of foreign tour operators, which could serve as a special element in creating more attractive tourist arrangements according to the principle of Unique Selling Points (USP).

The recognizability of this destination can be built on the networking of the thematic offer of local resources, because the modern tourist is demanding in terms of a rational and content-enriched stay in a destination that attracts re-exploration. ...*The ultimate goal is to create a database of new cultural tourism products with emphasis on historical and cultural sites of importance to the Town of Labin (Mediterranean Sculpture Symposium, mining heritage, Labin old town, architecture of totalitarian regimes, etc.) and events that revive local culture and tradition.*

Through the development of this Strategy, the sculpture park has been valorised as a tourist potential, but concrete measures and indicators for achieving the goals are lacking.

Also, the 2016-2020 Municipality of Sveta Nedelja General Development Program defines a measure that sees the potential for the development of the Park as a sustainable cultural and tourist destination.⁶ Thus, the position on the development of the Park is very specifically emphasized in the following measure:

'Measure 1.1.3. Arrangement of the Theme Dubrova Sculpture Park 'defined' arrangement of the theme park 'with priority 1.1. *Natural and cultural heritage in the function of development.*

The project refers to the arrangement of Dubrova Theme Park (Mediterranean Sculpture Symposium) for the purpose of further development of tourism in the municipality. Dubrova Theme Park is an area that is designed by artists by making and placing sculptures in free space. The project plans to transform it into an open-air museum in order to connect culture, destination identity and tourism. In order to speed up the development of tourism, it is necessary to implement projects for the development of attractions from the so-called 'traditional stations' such as Dubrova Theme Park and then the Lazzarini-Battiala Castle. The realization of the project is aimed at preserving the theme park as a cultural heritage. The arrangement of Dubrova Sculpture Park and its conversion into an open-air museum will expand the existing tourist offer.

⁶ 2016-2020 Municipality of Sveta Nedelja General Development Program available at: <https://svnedelja.blob.core.windows.net/pages/388FLU91SF2E-JAT2AKC4K3EHX3Y61.pdf>, May 10, 2020

Tablica 5 / Table 5

Struktura smještajnih kapaciteta/turističkih objekata u Gradu Labinu, Sv. Nedelji i IŽ 2019. Godine / Structure of accommodation capacities/tourist facilities in the Town of Labin, Sveta Nedelja and Istria County in 2019

Vrsta smještaja / Accommodation type	Labin		Sv. Nedelja	
	O	I	O	I
Organizirani Individualni / Organized Individual				
Hoteli / Hotels	589.562 66,24 %	300.531 33,76%		
Kampovi / Campsites	104.854 63,10 %	61.327 36,90 %		
Objekti u OPG / Family farms	1.550 60,64 %	1.006 39,36 %		9/4
Objekti u domaćinstvima / Bed & breakfast	101.605 30,97 %	226.521 69,03 %		305/236
Ostali ugostiteljski objekti / Other catering facilities	1.646 6,66%	23.059 93,34 %		21/15
Ostalo / Others	0	0		
Restorani / Restaurants	0	0		
Nekomercijalni smještaj / Non-commercial accommodation	0	28.616 100 %		
Ukupno / Total	799.217	641.060		

Izvor / Source: eVisitor

Tablica 6 / Table 6

Kategorizacija smještajnih kapaciteta u Gradu Labinu, Sv. Nedelji i IŽ u 2019. / Categorization of accommodation capacities in the Town of Labin, Sv. Nedelja and Istria County in 2019

Kategorizacija / Categorization	Labin	Sv. Nedelja	Istarska županija / Istria County
5 zvjezdica / 5 stars	28	10	
4 zvjezdica / 4 stars	198	98	
3 zvjezdica / 3 stars	665	208	
2 zvjezdica / 2 stars	56	10	
Ostalo / Others	24	9	

Izvor / Source: eVisitor

kapacitete može se reći da postoji redovan tijek dolazaka i noćenja i konstantan kontingent turista na koje Park može računati. Ova predispozicija također upućuje planiranje u smjeru takvog *brandinga* destinacije u kojem su aktivnosti usmjerene na povećanje broja posjetitelja Parka na način kako je navedeno u Strategiji održivog razvoja turizma Grada Labina:

- *touring/kulturu (tematski kulturni itinereri)*
- događanja (oživljavanje tradicije, obilježavanje povijesnih događanja, inovativna kulturna scena i dr.)

Ipak, kretanje prosječnih dana boravka upućuje da se i s postojećim kontingentom može računati.

Iz tablice broj 2 vidimo da se turisti zadržavaju dovoljan broj dana da se posjet Parku može uklopiti u njihov boravak na užem i širem području, upravo zbog blizine svih dijelova Istre, ne samo lokalnog područja. Dapače, prosječno u Svetoj Nedelji turisti borave 9 dana, dok u Labinu 6 dana, što je ujedno i prosjek Istarske županije, a što omogućava implementaciju novog turističkog proizvoda odnosno nove turističke ponude u već postojeći kontingent.

Vremenski tijek, odnosno popularnost destinacije je u ovom slučaju izričito sezonalan, odnosno većina turista boravi u destinaciji u tijeku glavne sezone i to i u Labinu, Svetoj Nedjelji, kao i u Istarskoj županiji što usmjerava glavne aktivnosti Parka ovom dijelu godine.

Međutim, ostaje veće vremensko razdoblje koje je slobodno od tradicionalnog turista i omogućuje upravo suvremenom turistu, koji si može planirati godišnji odmor i van sezone, da traži iskustvo i doživljaje tijekom cijele godine u Parku skulptura Dubrova. Upravo je period (jesen-zima-proljeće) pogodan za nove turističke proizvode, poput novih tematskih obrazovnih, sportsko-rekreativnih, kulturno- umjetničkih programa kao i usluga za kreativne industrije.

Kako bi odredili vrstu programa i mogućnosti Parka, potrebno je znati koje dobne skupine najčešće borave u području.

Iz Tablica broj 4 i 4.1. vidimo da je struktura postojećeg kontingenta turista ravnomjerno raspodijeljena među dobnim skupinama, odnosno neznatno prevladavaju obitelji s djecom i turisti srednje dobi. Njihove potrebe za odmorom u ovom području vezane su uz Sunce i more, ali i druge doživljaje u kojima mogu sadržajno provesti vrijeme, pa je Park resurs koji im upravo to može i pružiti. Kako se radi o populaciji koja boravi u području za vrijeme sezone, Park koji nije udaljen od Svete

The strategy of sustainable development of tourism emphasizes three levels of possible audience/visitors because by accepting the principle of sustainable development it does not leave the local population out of tourism development planning:

- 1 audience/visitors - local population and visitors from related destinations of other centres of cultural tourism in Istria, as well as wider **as consumers of existing programs**
- 2 audience/visitors - local population and visitors from related destinations of other cultural tourism centres in Istria, but also beyond - **as creators of new goods - inclusive programs to encourage creative potential to create new values**
- 3 distinctly tourist-oriented audience.

4.2 Sustainable tourism

The strategic goals for the development of sustainable tourism in the Town of Labin are defined around 4 basic priorities:

- a) economic sustainability of tourism
- b) ecological sustainability - protection of natural heritage and biological diversity and social responsibility
- c) preservation of cultural authenticity and sustainable management of cultural heritage

a) The economic sustainability of tourism according to this strategy is achieved by the following goals:

1. Increase the level of average occupancy of accommodation capacities from today's 101 days or 28% to 130 days or 35% in 2020.
2. Extend the season by increasing the number of overnight stays in the pre-season and post-season (especially in May, June, September and October) in high-end facilities.
3. Increase the average consumption per night in accordance with the goals of the development of Istrian tourism from today's EUR 64 to a minimum of EUR 81, a 32 or 26% increase.
4. Improve the market recognition of the destination (valorisation).

The key concept of successful tourism development in a particular destination is finding a balance between the tourism market and the tourism product combined with successful destination management.

The fact that tourism is a key sector of the European Union's economy, generating approximately 10% of the EU's gross domestic product, employing almost 13 million people in 1.8 million compa-

Nedelje i Labina, mora pružati zabavne i edukativne sadržaje, s novim iskustvom prirode i kulture što znači da mora ponuditi pakete programa za *touring/kulturu (tematski kulturni itinerari)* i događanja (oživljavanje tradicije, obilježavanje povijesnih događanja, inovativna kulturna scena i dr.).

Analiza već postojećih smještajnih kapaciteta nam pokazuje vrijednost turističke infrastrukture posebno za razdoblja izvan sezone kada Park može privući dodatne turiste.

Prosječno više od 60% turista dolazi organizirano u hotelski smještaj, kampove i objekte u OPG-ovima. To su resursi koji mogu primiti veći broj turista i imaju dovoljno „turističkog” iskustva za primanje novih. U objekte u domaćinstvima najviše dolaze individualni turisti pa su to kapaciteti za suvremeno doba koji traže posebne ugođaje u malim nekomercijalnim objektima. Izazov s kojim se Park, ali i turističke zajednice, Grad Labin i Općina Sveta Nedelja trebaju suočiti je izgradnja suradnje s vlasnicima turističkih objekta radi sigurnosti pružanja usluga tijekom cijele godine kako bi se osiguralo smještaj za nove turiste izvan sezone.

Iz Tablice broj 6 vidimo da je većina smještajnih objekata niže kategorizirana (3 zvjezdice), pa je gotovo nemoguće planirati povećanje broja noćenja. Povećanje broja noćenja je i cilj Strategije razvoja održivog turizma Grada Labina, ali bez ulaganja u povećanje kategorizacije i kvalitete usluga nemoguće je privući nove turiste, osobito „elitne turiste”⁷ ako se sustavno ne bude ulagalo u povećanje kvalitete turističkih usluga u turističkim objektima. S tim u vezi je jasno da Park samostalno ne može planirati povećanje broja posjetitelja koji borave u okruženju te da se u prvoj fazi mora opredijeliti za posjetitelje koji odsjedaju negdje drugdje, dalje, što znači da ovo područje može biti tranzitna destinacija. To nije u skladu sa Strategijom razvoja održivog razvoja turizam Labina jer se u tom dokumentu Labin opredijelio za odredišni turizam.

Prema Svjetskoj turističkoj organizaciji (UNWTO) prihvatni kapacitet se definira kao:

- razina do koje se prostor može održati, a da se pri tome ne generiraju štete (socijalne, kulturne ili ekonomske) na lokalnu zajednicu
- održavanje ravnoteže između zaštite i razvoja
- broj posjetitelja (turista) koji je kompatibilan s turističkim proizvodom koga ti posjetitelji (turisti) očekuju.

S obzirom na izazove s kojima se susreće održivi razvoj turizma, može se reći da je upravo određivanje prihvatnog kapaciteta ključno za raz-

nies, supports the importance of defining a vision for tourism development and a new way of managing tourism based on sustainability and long-term development.

In order for this destination to truly come to life as a sustainable tourist destination, an interdisciplinary, holistic and integrated approach must be followed, which includes:

- 1 sustainable destination management
- 2 maximizing social and economic benefits and minimizing the negative impacts of tourism activities
- 3 maximizing benefits for the local community, visitors, cultural heritage and minimizing the negative impact of tourism activities
- 4 protection and care for high quality of the environment and minimization of negative impacts of tourist activities on the environment.

Therefore, in developing this strategy, we used the principles, measures and recommendations of national and European strategies related to the area.

1. Guidelines for the development of cultural tourism derive from the umbrella national tourism strategy (2020). According to this document, cultural tourism should make a key contribution to the realization of the vision and general goals of tourism development:
 - achieving global recognition in the tourism market
 - market positioning from the “Sun and Sea” destination towards the offer of various authentic contents and experiences
 - temporal expansion and geographical dispersion of tourist demand, i.e.
 - temporally and spatially balanced tourist development
 - enriching the production portfolio of Croatian tourism in order to increase the number
 - tourist arrivals and tourist spending.

In determining the value of tourism resources elements and criteria that are required to successfully execute the tourist valorisation should be considered. According to the WTO criteria for tourism valorisation of resources they can be divided into 2 groups, internal and external (UNWTO (2012)

4.2.1 Internal criteria

Internal criteria are the specific properties and value of each individual tourist resource. They encompass attractive resource features such as their recreational, landmark, and aesthetic value. Each of these attributes affects the satisfaction of dif-

⁷ Iz Strategije su to oni koji imaju veću platežnu moć.

Tablica 7 / Table 7

Glavna emitivna tržišta prema ostvarenim dolascima u 2018. i 2019. god. (udio u ukupnim dolascima) / The main emitting markets according to the realized arrivals in 2018 and 2019 (Share in total arrivals)

Emitivna tržišta / Emitting markets	Grad Labin 2018. / Town of Labin 2018	Grad Labin 2019. / Town of Labin 2019
Italija / Italy	7,31 %	7,56 %
Austrija / Austria	17,05%	15,38 %
Njemačka / Germany	28,77 %	27,37 %
Mađarska / Hungary	2,70 %	2,86 %
Češka / Czech Republic	4,67 %	4,45 %
Poljska / Poland	2,66 %	2,65 %
Velika Britanija / United Kingdom	5,00 %	5,43 %
Domaći turisti / Domestic tourists	5,60 %	6,34 %
Slovenija / Slovenia	8,23 %	10,05 %
Slovačka / Slovakia	2,41 %	2,17 %
Nizozemska / The Netherlands	2,36 %	2,48 %
Švedska / Sweden	2,11 %	2,47 %
	Sveta Nedjelja 2018	Sveta Nedjelja 2019
Italija / Italy	520	495
Austrija / Austria	884	907
Njemačka / Germany	6.378	6.725
Mađarska / Hungary	189	187
Češka / Czech Republic	152	191
Poljska / Poland	357	424
Velika Britanija / United Kingdom	267	303
Domaći turisti / Domestic tourists	353	435
Slovenija / Slovenia	266	265
Nizozemska / The Netherlands	379	314
Belgija / Belgium	382	314
	Istarska županija / Istria County 2018	Istarska županija / Istria County 2019
Italija / Italy	457.478	462.870
Austrija / Austria	647.165	654.648
Njemačka / Germany	1.041.656	1.059.908
Mađarska / Hungary	120.711	129.058
Češka / Czech Republic	149.820	152.311
Poljska / Poland	124.377	130.279

Velika Britanija / United Kingdom	139.958	146.201
Domaći turisti / Domestic tourists	276.505	313.199
Slovenija / Slovenia	575.746	605.875
Slovačka / Slovakia	63.611	68.601
Nizozemska / The Netherlands	180.073	171.155
Švicarska /Switzerland	65.142	67.302
Francuska / France	57.861	64.478
Belgija / Belgium	50.471	48.397
Rusija / Russia	40.553	46.928
SAD / The USA	41.451	46.103
Danska / Denmark	47.259	43.203
Srbija / Serbia	36.727	42.631
Švedska / Sweden	44.136	41.048

Izvor / Source: eVisitor

voj kako održivog razvoja turizma tako i za održivi razvoj samog Parka.

Jedan od indikatora prihvatnog kapaciteta prema različitim modelima je i broj stanovnika na broj kreveta ili ključa. Prema Popisu stanovnika 2011. u Labinu i broju kreveta iz navedene studije (2017.) broj stanovnika je neznatno veći u odnosu na broj kreveta (11.628 stanovnika i 10.785 kreveta). Na području naselja Rabac broj kreveta znatno nadmašuje broj stanovnika što govori o njegovoj izrazito turističkoj funkciji. Osim Rapca veći broj kreveta od stanovnika zabilježen je i u Salakovcima, Dugoj Luci, Ripenda Krasi i Ripenda Kosi (Prihvatni kapaciteti turizma Grada Labina, 2018:)

4.2.2 Eksterni kriteriji

Eksterni kriteriji su faktori koji omogućuju turističko korištenje resursa na određenom prostoru: pristupačnost resursa, blizina emitivnih tržišta i specifičnosti turističkog resursa te njegov značaj. Pristupačnost resursa predstavlja odgovarajuću infrastrukturu koja omogućuje pristup resursa (prometna infrastruktura – primjereni putevi, prilazi i ceste koji su u blizini resursa ili vode do njega, postojanje zračnih i pomorskih luka te željezničkih pruga.)

Blizina emitivnih tržišta značajno utječe na kretanje turističkih tokova prema analiziranom resursu. Ukoliko se resurs nalazi u blizini većeg urbanog središta ili naselja, ono će svakako imati utjecaja na potražnju za resursom.

Park je 108 km udaljen od aerodroma Rijeka, Krk te

ferent tourist needs and the possibility of using the space for tourist purposes. The value depends on the time course of tourism (popularity), so it changes.

The degree of development of tourist resources is also an internal criterion that determines the degree of development (qualitative assessment) of infrastructure such as development of transport infrastructure (availability), construction of tourist resources (degree of development of tourist equipment and services), analysis of existing accommodation facilities (hotels, apartments), complementary tourist offer (restaurants, tourist agencies, night clubs) and the availability of information, adequate signalization and generally responsible behavior when using a tourist resource. The Spatial Plan of the Town of Labin defines tourist development points as specific forms of areas intended for tourism. It is planned that there will be 1,170 beds in tourist points by 2020, but by 2017 other settlements (excluding Labin and Rabac) have already registered 1,160 beds (from the Reception Capacities of Tourism in the Town of Labin). The Spatial Plan of the County of Istria sets the number of 18,500 beds as the maximum for the area of the Town of Labin (The Spatial Plan of the County of Istria), and already in 2017 there were 10,767 of them in the area of the Town of Labin. In order to analyse these potentials, we used standard tourism indicators.

66 km od aerodroma Pula ili 100 km od aerodroma u Trstu, IT, što predstavlja povoljnu destinacijsku poziciju za europsko i drugo internacionalno tržište. Iz te perspektive, potrebno je unaprijediti povezanost od smještaja do Parka (kombi, autobus).

Specifičnost turističkog resursa označava njegov položaj i značaj s obzirom na komplementarne resurse. Prilikom komparativne analize resursa, njegova se specifičnost procjenjuje na 3 razine (značajna, srednja i slaba).

S druge strane, za putnika koji slučajno dolazi u ovo područje, Park skulptura Dubrova i cijelo područje je prometno izolirano od ovog dijela Istre (isključenost iz Istarskog ipsilona i loša signalizacija na Istarskom ipsilonu i dijelu prometnice kod tunela Učka), iako je moguće stići starom magistralom, prometnicom uz more iz Pule ili Rijeke. Takav položaj Parka, Grada Labina i Svete Nedelje može se ocijeniti srednjom ocjenom, upravo zbog relativne prometne izoliranosti.

Međutim, prema dosadašnjim turističkim pokazateljima prema ostvarenim dolascima emitivnim tržištima smatraju se turisti iz sljedećih država – prikazano u Tablici broj 7.

Iz ovih pokazatelja vidimo da najviše turista dolazi iz Njemačke i Austrije te Slovenije i Italije u Istarsku županiju, Grad Labin i Sv. Nedelju, što znači da je turistički pozicionirano područje („tradicionalni turisti“) za EU tržište, ali ima potencijala i za šire područje.

Ukupno gledajući, geografsko (prostorno) turistička pozicija Parka u širem regionalnom području ima dobre predispozicije za posjetitelje već iz postojećega kontingenta turista, ali potrebno povezivanje s turističkim kapacitetima odnosno hotelima, kampovima, agencijama i sl. kako bi povećali broj posjetitelja. Potrebno je ponuditi tematski sadržaj te dobru marketinšku kampanju koja će dovesti već postojeće turiste u Park.

S druge strane, postoji predispozicija i za nove turiste jer se oblikovanjem novog turističkog proizvoda – tematskih posjeta Parku privlači i sasvim druge turiste.

b) Ekološka održivost - briga o okolišu i ljudima, zaštita prirodne baštine i biološke raznolikosti i društvena odgovornost

Briga o okolišu i ljudima u Gradu Labinu je vidljiva iz nekoliko dokumenta koji određuju i razvoj turizma:

1. **Akcijski plan energetske održive razvoja Grada Labina-Albona⁸** (2013), u kojem se

4.2.1.1. Analysis of tourist indicators of Labin Tourist Board, Sv. Nedelja Tourist Board and Istria County Tourist Board

According to data obtained from the Tourist Boards of Sveta Nedelja, the Town of Labin and the County of Istria, the area where the Park is located is a tourist area, i.e. there is already a tradition of tourism, which has advantages and disadvantages in developing new forms of tourism, even culturally sustainable.

The activities so far and the assessment of the infrastructure have been analysed from several indicators, overnight stays and arrivals, changes in the number of days of stay and seasonality.

The park is located in the County of Istria, which has been achieving the best tourist results in the Republic of Croatia for years, traditionally focused on tourism as the main economic activity, so it is not surprising that there are a large number of overnight stays and arrivals. Labin and Sveta Nedelja, geographically closest to the Park and the area in which the Park is located realise about 6% of overnight stays and arrivals of the total number of arrivals and overnight stays in Istria, which are not very high results, but given the accommodation and limited capacity it can be said that there is a regular flow of arrivals and overnight stays and a constant contingent of tourists that the Park can count on. This predisposition also points to planning in the direction of such a branding of the destination in which activities are aimed at increasing the number of visitors to the Park as stated in the Town of Labin Sustainable Tourism Development Strategy:

- *touring / culture (theme cultural itineraries)*
- *events (revival of tradition, celebration of historical events, innovative cultural scene, etc.)*

However, the movement of average days of stay indicates that the existing contingent can also be counted on.

From Table 2 we see that tourists stay long enough for a visit to the Park to fit into their stay in the closer and wider area, precisely because of the proximity of all parts of Istria, not just the local area. What is more, on average tourists stay in Sveta Nedelja for 9 days, while in Labin for 6 days, which is also the average of the Istria County, which enables the implementation of a new tourist product or a new tourist offer in the existing contingent.

8 Grad Labin, Akcijski plan energetske održive razvoja Grada Labina, 2013, dostupno na <http://www.labin.hr/Files/201605/Akcijski%20plan%20energetske%20održive%20razvoja%20Grada%20Labina-Albona.pdf>, preuzeto 10.5.2020.

definiraju prioriteti koji ujedno definiraju razvoj i izazove rastućeg turizma:

- smanjiti emisije CO₂ provedbom mjera energetske učinkovitosti, korištenjem obnovljivih izvora energije, upravljanje potrošnjom, edukacijom i drugim mjerama
- u što većoj mjeri pridonijeti sigurnosti i diversifikaciji energetske opskrbe grada, smanjiti energetske potrošnje u sektorima zgradarstva, prometa i javne rasvjete; povećati udio energije proizvedene iz obnovljivih izvora i omogućiti transformaciju urbanih u ekološki održiva područja. (iz Akcijskog plana, 2013: 10)

2. **Rezultati raznih projekata financiranih iz EU fondova:**

npr. Projekti Grada Labina financirani iz Strukturnih i investicijskih fondova: npr. *Projekt Zelene navike za održivu Labinštinu*, *Projekt Društveno-kulturni centar „Lamparna“* i Projekti Grada Labina financirani iz Programa Europske unije i Programa teritorijalne suradnje: *Projekt RECOLOR - Oživljavanje i unaprjeđenje umjetničkih djela i krajolika na Jadranu*; *Projekt MINE TOUR - Aktivna zaštita i valorizacija prirodne i kulturne baštine rudnika i rudarstva za razvoj održivog turizma*; *Projekt ATRIUM PLUS - Arhitektura totalitarnih režima XX stoljeća u gospodarenju urbanim razvojem PLUS*; *Projekt BEGIN - Poticanje zaštite okoliša za inkluziju*; *Projekt ENSIE - Europska mreža za društveno poduzetništvo: socijalna uključenost i razvoj ruralnih regija za bolju europsku budućnost*; *Projekt „LIFE Sec Adapt“ - nastavak je projekta CITY SEC putem kojeg su se istarski gradovi uključili u međunarodnu mrežu potpisnika „Sporazuma gradonačelnika“ (Covenant of Mayors - CoM) kao odgovor na izazove globalne promjene klime*; *Projekt ORG.EU - „Organska proizvodnja i ishrana - važan korak u nastajanju odgovornim građaninom Europske unije“*; *Projekt MINHER - „Rudarsko nasljeđe - generator gospodarskog i turističkog razvoja“*, *Projekt SPINE - „Energetska efikasnost i planiranje urbanističkog razvoja“* i dr. (www.labin.hr/eu-fondovi, 10.5.2020.)

Značaj resursa također proizlazi i iz njegovog imidža koji ima na tržištu te mogućnosti njegove komercijalizacije. Obilježja eksternih faktora koji utječu na turistički resurs mogu povećati ili smanjiti njegovu vrijednost. Primarna turistička ponuda mora imati podržavajuću sekundarnu ponudu koja joj je komplementarna po kvaliteti i sadržaju, ako je kvaliteta sekundarne ponude niža, tada turistička valorizacija primarne ponude ne bi imala ekonomske učinke. (Vukonić, Keča, 2001:101)

The time course, i.e. the popularity of the destination in this case is explicitly seasonal, i.e. most tourists stay in the destination during the main season in Labin, Sveta Nedjelja, as well as in the Istrian County, which directs the main activities of the Park towards this part of the year.

A longer period of time that is free from traditional tourists and allows a modern tourist who can plan a vacation out of season, who is looking for experience and experiences as well as aesthetic and cultural experience that the Park provides throughout the year. The period (autumn-winter-spring) is suitable for new tourist products, such as new thematic educational, sports-recreational, cultural and artistic programs as well as services for creative industries.

In order to determine the type of program and opportunities of the Park, it is necessary to know which age groups reside in the area most often.

From Tables 4 and 4.1. we see that the structure of the existing contingent of tourists is evenly distributed among age groups, i.e. families with children and middle-aged tourists are slightly predominant. Their needs for vacation in this area are related to the sun and the sea, but also other experiences in which they can spend time in terms of content, so the Park is a resource that can provide them with just that. As it is a population that stays in the area during the season, the Park, which is not far from Sveta Nedelja and Labin, must provide entertainment and educational facilities, with new experience of nature and culture, which means that it must offer touring/culture packages (theme culture itineraries) and events (revival of tradition, celebration of historical events, innovative cultural scene, etc.).

The analysis of the existing accommodation capacities shows us the value of the tourist infrastructure especially for the periods out of season when the Park can attract additional tourists.

As on average more than 60 % of tourists come in an organized way to hotel accommodation, camps and facilities in family farms, these are resources that can accommodate a larger number of tourists and have enough 'tourist' experience to accommodate new tourists. The objects in households are mostly visited by individual tourists and these are facilities for tourists of modern times who are looking for special atmospheres in small non-commercial facilities. The challenge that the Park, but also the tourist boards, the Town of Labin and the Municipality of Sveta Nedelja have to face is to build cooperation with the owners of tourist facilities to ensure the provision of services throughout the year to provide accommodation for new tourists out of season.

Prema studiji „Prihvatni kapaciteti turizma Grada Labina” (2018) izazovi planiranju zadanih ciljeva iz Strategije održivog razvoja turizma grada Labina su:

- *tehnička infrastruktura, poglavito u segmentu odvodnje otpadnih i oborinskih voda zbog odugovlačenja s realizacijom projekta centralnog uređaja za pročišćavanja otpadnih voda na teritoriju susjedne općine Raša*
- *zagušenje cestovnih prometnica i parkirnih površina pogotovo tijekom vrhunca turističke sezone na području Rapca i grada Labina*
- *stanje plažnog odnosno kupališnog prostora ne zadovoljava u potpunosti suvremenim prohtjevima turista*
- *socijalni aspekt*
- *nedostatak komunikacije i kulture dijaloga između različitih skupina u turizmu (hotelijeri i privatnih iznajmljivača apartmana) te dinonika koji nisu direktno uključeni u turizam kao što su npr. obrtnici, poljoprivrednici i dr., određene tenzije između hotelijera i privatnih iznajmljivača apartmana. smještajni kapaciteti u privatnim apartmanima. Zamijećeno je kako postoji nerazmjer u broju smještajnih kapaciteta u kućanstvu, tj. privatnih iznajmljivača apartmana vs. hoteli. („Prihvatni kapaciteti turizma Grada Labina“, 2018:5)*

Prostor koji administrativno danas pripada Gradu Labinu smatra se vrijednim krajobrazom, prvenstveno zbog relativne očuvanosti najvećeg dijela obalnog prostora, brdovitosti i obilja lijepih vizura. Ovaj prirodni okoliš je definiran još 1973. godine, odnosno područje „Labin, Rabac i uvala Prklog“ površine 1.347 hektara, proglašen je zaštićenim područjem, a zaštitu na razini Hrvatske od 1972. godine imaju i dvije penjačice glicinije na trgu u starom Labinu. Cijelo područje nije valorizirano kao izrazito vrijedno i nije obuhvaćeno Ekološkom mrežom NATURA 2000 iako je osim značajnog krajobraza „Labin, Rabac i uvala Prklog“ i dva stabla glicinije zaštitio dva POVS područja (područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove). Od toga se 23 hektara odnosi na podmorje istočno od Rapca, a 27 hektara na podmorje uvale Remac južno od Rapca s kontaktnim obalnim prostorom, primarno zbog podvodnih grebena i habitata uz njih.

Prostorni plan Istarske županije predviđa i zaštitu južnih padina Plominskog zaljeva, a PPU grada Labina zaštitu istočnih padina Raškog zaljeva i dijela parka (studija „Prihvatni kapaciteti turizma Grada Labina“, 2018). Prema ovoj Mreži prostor na kojem je smješten Park skulptura Dubrova nije obuhvaćen zaštitom što mu već u startu daje **težu poziciju** za

From Table 6 we see that most accommodation facilities are comfort (3 stars), so it is almost impossible to plan an increase in the number of overnight stays. Increasing the number of overnight stays is also the goal of the Town of Labin Sustainable Tourism Development Strategy, but without investing in increasing the categorization and quality of services it is impossible to attract new tourists, especially ‘elite tourists’⁷. In this regard, it is clear that the Park alone cannot plan to increase the number of visitors staying in the area and that in the first phase it must opt for visitors staying elsewhere, further, which means that this area can be a transit destination. This is not in line with the Town of Labin Sustainable Tourism Development Strategy, because in that document Labin opted for destination tourism.

According to the World Tourism Organization (UNWTO), the reception capacity is defined as:

- the level to which the space can be maintained without generating damage (social, cultural or economic) to the local community
- maintaining a balance between protection and development
- the number of visitors (tourists) that is compatible with the tourist product that these visitors (tourists) expect.

Given the challenges faced by the sustainable development of tourism, it can be said that determining the reception capacity is crucial for the development of both sustainable tourism development and for the sustainable development of the Park itself.

One of the indicators of reception capacity according to different models is the number of inhabitants per number of beds or keys. According to the 2011 Census in Labin and the number of beds from the study (2017), the number of inhabitants is slightly higher than the number of beds (11,628 inhabitants and 10,785 beds). In the area of Rabac, the number of beds significantly exceeds the number of inhabitants, which speaks of its distinctly tourist function. In addition to Rabac, a larger number of beds than residents were recorded in Salakovci, Duga Luka, Ripenda Kras and Ripenda Kosi (Reception Capacities of Tourism in the Town of Labin, 2018)

7 From the Strategy, those are the ones who have higher purchasing power.

prikupljanje sredstva za razvoj u ovom smjeru. Mogućnost da se zaštiti postoji zbog samog statusa „parka skulptura“, ali i drugih vrijednih resursa. U budućnosti je nužno zaštititi prostor na kojem se nalaze skulpture upravo zbog povećanih gospodarskih djelatnosti odnosno povećanog broja posjetitelja, turista koje svi priželjkuju, što predstavlja izazov iz za kulturna dobra i okoliš u kojem se ona nalaze.

4.3. Očuvanje kulturološke autentičnosti i održivo upravljanje kulturnom baštinom

U odnosu na Istru i blizinu već *brendiranih* kulturno turističkih atrakcija, poput Eufrazijeve bazilike u Poreču i Arene Pula, Labin je izvan atraktivnih tokova kulturnog turizma iako ima upravo one resurse koji imaju potencijal za privlačenje „novih turista“. U navedenoj studiji analizirana je „turistifikacija“ pojedinih lokacija i potencijalnih kulturnih atrakcija, obzirom na razinu privlačenja odnosno sadašnjeg značaja, a vidljivo u Tablici broj 7. Turističke atrakcije područja Labinštine nacionalnog i regionalnog značaja te atrakcije grada Labina kategorizirane su prema stupnju „turistificiranosti“⁹ (adaptirano iz studije „Prihvatni kapaciteti turizma Grada Labina“ (2018.).

Prema procjeni iz ove studije nije procjenjivan Park skulptura Dubrova kao cjelina nego manifestacija pod nazivom „Susret kipara u Dubrovi/Mediterranski kiparski simpozij“ pa je procijenjen kao turistička atrakcija na regionalnoj razini (Labinština) sa 100 postotnom „turistifikacijom“, što znači da je 100% opremljen za turističko posjećivanje i uključenost u promidžbene aktivnosti. Međutim, prema procjeni svih ključnih dionika Park skulptura Dubrova trenutno ima lokalni značaj, ali s nedovoljnom verifikacijom vrijednosti kao i gotovo nepostojećom „turistifikacijom“, što zbog nedovoljne visoke kategorizacije smještajnih objekata u okolini, što zbog nedovoljno prepoznatljivog i nepostojećeg brendinga.

Isto tako, prema procjeni ključnih dionika Park nema svoje mjesto, trenutno, na širim i značajnim kartama nacionalne/lokalne baštine, nego ima lokalni značaj, uglavnom za lokalno stanovništvo. Međutim, svi uključeni ključni dionici se slažu da ima potencijal za razvoj u turističku destinaciju upravo vrednovanjem i zaštitom kulturnih dobara koji su smješteni u Parku, ali i zaštitom krajobraza kako bi se spriječilo da se Park zbog povećanog

⁹ 100% znači potpuna opremljenost za turističko posjećivanje i uključenost u promidžbene aktivnosti, 66-postotna razmjerno dobru te 33-postotna slabiju, ali uz povremeno turističko korištenje, 0% nije u turističkoj funkciji ili se u dovoljnoj mjeri ne percipiraju kao turistički prostori jer nemaju status zaštićenih područja.

4.2.2 External criteria

External criteria are factors that enable the tourist use of resources in a particular area: the availability of resources, the proximity of emitting markets and the specifics of the tourist resource and its importance.

Resource accessibility is an appropriate infrastructure that enables access to resources (transport infrastructure - appropriate roads, approaches and roads that are close to or leading to the resource, the existence of airports and seaports and railways.)

The proximity of emitting markets significantly affects the movement of tourist flows towards the analysed resource. If the resource is located near a larger urban centre or settlement, it will certainly have an impact on the demand for the resource. The park is 108 km away from Rijeka airport (Krk) and 66 km from Pula airport or 100 km from the airport in Trieste, IT, which is a favourable destination location for the European and other international markets. From this perspective, it is necessary to improve the connection from the accommodation to the Park (van, bus).

The specificity of a tourist resource indicates its position and importance with regard to complementary resources. In the comparative analysis of resources, its specificity is assessed at 3 levels (significant, medium and weak).

On the other hand, for a traveller who happens to come to this area, Dubrova Sculpture Park and the whole area is traffic isolated from this part of Istria (exclusion from the Istrian Y expressway and poor signalization on the Istrian Y expressway and part of the road near the Učka tunnel), although it is possible to reach by old road, the Adriatic highway from Pula or Rijeka. Such a position of the Park, the Town of Labin and Sveta Nedelja can be assessed with a medium grade, precisely because of the relative traffic isolation.

However, according to the current tourist indicators, tourists from the following countries are considered to be emitting markets according to the realized arrivals - shown in Table 7.

The following countries are considered to be emitting markets: Austria, Germany, Slovenia and Italy. In overall, the geographical (spatial) tourist position of the Park in the wider regional area has good predispositions for visitors from the existing contingent of tourists, but it is necessary to con-

Tablica 8 / Table 8

Razina turistifikacije kulturnih i prirodnih atrakcija / Level of touristification of cultural and natural attractions

Razina turistifikacije Level of 'touristification'	Nacionalna – Labinština National - Labin area	Regionalna – Labinština Regional - Labin area	Lokalna – Grad Labin Local - The Town of Labin
100%		Narodni muzej u palači Biattiala-Lazzarini Labin National Museum at Battiala-Lazzarini Palace	
		Susret kipara u Dubrovi / Mediteranski kiparski simpozij / Park skulptura Dubrova Meeting of Sculptors at Dubrova/Mediterranean Sculpture Symposium/Dubrova Sculpture Park	
		Spomenik parkovne arhitekture – dva stable glicinije u Labinu Park architecture mounuments - two wisteria trees in Labin	
33%	Park prirode Učka (Dio u Općini Kršan) Učka Nature Park (Part in Kršan Municipality)	Značajni krajobraz Labin, Rabac I uvala Prklog Valuable landscape Labin, Rabac and Prklog Bay	Palača Franković – Vlačić u Labinu Franković-Vlačić Palace in Labin
		Značajni krajobraz Gračišće – Pićan Valuable landscape Gračišće - Pićan	Palača Scampicchio u Labinu Scampicchio Palace in Labin
		Značajni krajobraz Učka – Jug (dio u Općini Kršan) Valuable landscape Učka-South (Part in Kršan Municipality)	Gradska loža u Labinu Town Loggia in Labin
		Župna crkva Rođenja Blažene Djevice Marije u Labinu Blessed Virgin Mary Parish church in Labin	Crkva Sv. Nikole u Labinu St. Nichola's church in Labin
		Gradska vrata Sv. Flora (Porta Sanfior) u Labinu Labin Town Gate (<i>Porta Sanfior</i>)	Crkva Sv. Flore u Labinu St. Florentius' church in Labin
		Kulturno – povijesna cjelina Pićna Cultural and historical ensemble of Pićan	Kapela Sv. Kuzme I Damjana u Labinu Ss. Cosmas and Damian chapel in Labin

		Kulturno – povijesna cjelina Plomina Cultural and historical ensemble of Plomin	Kapela Sv. Marije Magdalene kod groblja u Labinu St. Mary Magdalene chapel in Labin
		Kaštel u Kršanu Kršan Castle	Toš – prea za prešanje maslina u Labinu Olive press in Labin
			Crkva Sv. Flora u Kranjcima St. Florentius' church in Kranjci
			Crkva Sv. Andrije u Rapcu St. Andrew's church in Rabac
0%	Rudarsko – industrijski kompleks Pijacal u Labinu Mining- industrial complex Pijacal in Labin	Raški zaljev Raša Bay	Rodna kuća Giuseppine Martinuzzi u Labinu Giuseppina Martinuzzi's birthplace in Labin
	Rudarski grad Raša Mining town of Raša	Kanjon rijeke Raše The River Raša Canyon	Podvodni grebeni kod Rapca i uvale Remac Underwater reef near Rabac and Remac Bay
		Kulturni krajobraz labinskog platoa i pluotoka Skitača Cultural landscape of the Labin plateau and Skitača peninsula	Podmorske arheološke zone kod Rapca Underwater archaeological sites near Rabac

Izvor / Source: Institut za turizam, *Prihvatni kapaciteti turizma Grada Labina, 2018:57-58*) / Institute of Tourism, *Reception Capacities of Tourism of the Town of Labin, 2018: 57-58*)

broja posjetitelja ne uništava i dodatno zagađuje tijekom cijele godine, uz znatna ulaganja u brendiranje i opremanje za prihvat posjetitelja. U tu svrhu potrebno je pokrenuti postupke zaštite i očuvanja „kulturnog dobra” (skulptura i pripadajućeg prostora) pri nadležnim tijelima kako bi se valorizacijom i zaštitom dobilo novu vrijednost koja će Park učiniti turističkom atrakcijom/turističkom destinacijom.

4.4. Brendiranje Parka - prepoznatljivost destinacije

Nastavno na navedena četiri prioriteta (iz Strategije održivog razvoja turizma Grada Labina) definirana je i 21 mjera kako bi prioriteti postali opipljiviji, shvatljiviji i u konačnici mjerljivi, kao i nulti korak s kojim bi destinacija trebala započeti. Radi se o izgradnji prepoznatljivosti destinacije kroz određivanje identiteta destinacije (po čemu će destinacija biti prepoznatljiva), brendiranje destinacije i određivanje vizualnog identiteta destinacije.

U tom smjeru je za potrebe izrade ove Strategije provedeno brendiranje odnosno aktivnosti izrade vizualnog identiteta Parka skulptura kako bi osim stare gradske jezgre i drugih znamenitosti Labinske ovaj Park činio okosnicu kretanja u željenom smjeru privlačenja turista.

Mediterranski kiparski simpozij (MKS) koji u sjećanju javnosti i tragovima iz ulaganja javnih politika već 50-ak godina predstavlja i proizvođača kulture i kulturnih proizvoda, ali i snažan identifikator za oblikovanje identiteta lokalne zajednice i Grada Labina. Počeci provedbe manifestacije MKS vezani su uz djelovanje katedre „Labinska Republika” Čakavskog sabora i tada se pojavljuje samo naziv Mediteranski kiparski simpozij, ali se nije koristio nikakav logotipski znak prepoznavanja i ne postoje informacije iz arhive da se sustavno pristupilo brendiranju.

Kroz godine rada (od 70-ih) zbog velike produkcije skulptura lokalna zajednica je proglasila lokalno

Slika 2. Logo - znak Udruge iz 1994. - danas, Izvor: Iz arhive MKS / Figure 2 Logo - emblem of the Association from 1994 - today, Source: MKS archives

nect with tourist facilities or hotels, camps, agencies, etc. to increase the number of visitors. In order to achieve connectivity, it is necessary to offer theme content and a good marketing campaign that will bring existing tourists to the Park.

On the other hand, there is a predisposition for new tourists because by designing a new tourist product - theme visits to the Park, it attracts completely different tourists.

b) Ecological sustainability - care for the environment and people, protection of natural heritage and biodiversity and social responsibility

The care for the environment and people in the Town of Labin is visible from several documents that determine the development of tourism:

1 **Action plan for energy sustainable development of the Town of Labin-Albona** ⁸ (2013), which defines priorities that also define the development and challenges of growing tourism:

- reduce CO2 emissions through the implementation of energy efficiency measures, the use of renewable energy sources, consumption management, education and other measures
- to contribute as much as possible to the security and diversification of the town's energy supply, to reduce energy consumption in the buildings, transport and public lighting sectors; increase the share of energy produced from renewable sources and enable the transformation of urban into environmentally sustainable areas (From the Action Plan, 2013:10).

2 **Results of various projects financed from EU funds:** e.g. Projects of the Town of Labin financed from Structural and Investment Funds: e.g. *Green Habits Project for Sustainable Labin*, *Socio-Cultural Centre Project Lamparna* and Projects of the Town of Labin financed from the European Union and territorial cooperation: *Project RECOLOR - Revival and improvement of works of art and landscapes on the Adriatic*; *Project MINE TOUR - Active protection and valorisation of natural and cultural heritage of mines and mining for the development of sustainable tourism*; *Project ATRIUM PLUS - Architecture of totalitarian regimes of the*

⁸ Town of Labin, Action Plan for Energy Sustainable Development of the Town of Labin, 2013, available at <http://www.labin.hr/Files/201605/Akcijski%20plan%20energetski%20odrzivog%20razvoja%20Grada%20Labina-Albona.pdf>, retrieved May 10, 2020

status prostora u kojem se održava MKS - Park skulptura Dubrova (PSD). Naziv se spominje već 70-ih je postavljena oznaka na skretanju prema Parku pa je iz tog vremena u prostorno planskoj dokumentaciji naveden kao takav. S osnutkom Republike Hrvatske osniva se istoimena Udruga koja ima znak koji je naveden u statutu. On se koristi na svim materijalima, ali javnosti nije jasno radi li se o nazivu manifestacije ili organizaciji, je li PSD organizacija ili samo prostor, obzirom da se udruženje građana (umjetnika) naziva prema manifestaciji, a ne prema nazivu Parka.

Kroz duže razdoblje od 50-ak godina PSD se ne *brendira* u skladu s trendovima (bilo u kulturi ili turizmu), nego je uvijek naglasak u javnosti na elementima: simpozij i umjetnici. Uzimajući u obzir silinu angažmana umjetnika koji su ostavili svoja djela u tom prostoru, jasno je da je iz perspektive aktera kulture i umjetnosti naglasak na manifestaciji koja stvara djela ostavljena u tom Parku. Iz perspektive komunikacije s javnosti stječe se dojam nesigurnosti jer nije jasno tko upravlja, čiji je Park, kome se zapravo obratiti iz perspektive financijske iskorištenosti resursa, odnosno kako koristiti relativno zatvorenu manifestaciju kao turistički proizvod. Upravo je u tome nedostatak dosadašnjeg pristupa, relativne zatvorenosti davanja resursa javnosti na raspolaganje, budući da se radi o javnom prostoru i neprocjenjivom kulturnom resursu, s potencijalima za međunarodno svjetsko kulturno nasljeđe, ali i gospodarskom resursu, posebno s potencijalima za razvoj kulturnog turizma i društvenog poduzetništva te razvoju u smjeru održivog razvoja.

Udruga tj. Park još uvijek nemaju gotovu mrežnu stranicu, a ona koja je postojala bila je vrlo neprivlačna javnosti, s minimum podatka. Tek s novim upravljačkim tijelima, u novije vrijeme, započinju procesi predstavljanja i slanja poruka javnosti kroz društvene mreže. Osnovni alat još uvijek je prema trendovima u *brandingu* mrežna stranica koja služi prosječnom građaninu kao osnovna informacija i poziv, dok se ostali alati koriste za privlačenje ciljne publike sa specifičnim porukama. Mrežna stranica se očekuje uskoro (u izradi www.parkdubrova.eu). U nazivu se koristi „prostor“, a ne „organizacija“ jer je iz perspektive otvaranja Parka, kao resursa za nove potencijale i valorizaciju upravo prostor taj koji ostaje u sjećanju i privlači. Sve aktivnosti koje mogu doprinijeti promociji organizacije kojoj je Park ostavljen na upravljanje će doprinijeti očuvanju prvotne misije i valorizaciju kulturnog nasljeđa koji se nalazi u ovom prostoru, ali i omogućiti stavljanje prostora na raspolaganje drugim sektorima, posebno turizmu. Ovaj model je izrazito bitan jer zadržava primarnu misiju i vrijednost sa-

XX century in the management of urban development PLUS; Project BEGIN - Encouraging environmental protection for inclusion; Project ENSIE - European Network for Social Entrepreneurship: Social Inclusion and Rural Development for a Better European Future; LIFE Sec Adapt Project - a continuation of the CITY SEC project through which Istrian cities joined the international network of signatories to the “Covenant of Mayors” (Covenant of Mayors - CoM) in response to the challenges of global climate change; Project ORG.EU - Organic production and nutrition - an important step in becoming a responsible citizen of the European Union; Project MINHER - Mining heritage - generator of economic and tourist development, Project SPINE - Energy efficiency and urban development planning, etc. ([www.http://www.labin.hr/eu-fondovi](http://www.labin.hr/eu-fondovi), May 10, 2020)

The importance of a resource also derives from its image on the market and the possibilities of its commercialization. Characteristics of external factors that affect a tourist resource can increase or decrease its value. The primary tourist offer must have a supporting secondary offer that is complementary in quality and content, if the quality of the secondary offer is lower, then the tourist valorisation of the primary offer would not have economic effects. (Vukonić, Keča, 2001: 101)

According to the study Reception Capacities of Tourism in the Town of Labin” (2018), the challenges in planning the set goals from the Town of Labin Sustainable Tourism Development Strategy are:

- *technical infrastructure, especially in the segment of wastewater and rainwater drainage due to delays in the implementation of the project of a central wastewater treatment plant on the territory of the neighbouring municipality of Raša,*
- *congestion of roads and parking areas, especially during the peak tourist season in the area of Rabac and the town of Labin,*
- *the condition of the beach or bathing area does not fully satisfy the modern desires of tourists,*
- *social aspect,*
- *lack of communication and culture of dialogue between different groups in tourism (hoteliers and private apartment renters) and stakeholders not directly involved in tourism such as craftsmen, farmers, etc.,*
- *certain tensions between hoteliers and private apartment renters. accommodation facilities in private apartments. It has been noticed that there is a disproportion in the*

držaja Parka, skulpture, kao i razvoj u smjeru jačanja dostupnosti i proizvodnje kulturnih proizvoda, koji se onda stavljaju na raspolaganje turizmu. Svi ostali modeli upravljanja bi mogli ugroziti primarnu misiju nastanka Parka koji sadrži neprocjenjivu vrijednost za predstavljanje hrvatske kulture, ali i Grada Labina i Općine Sv. Nedelje, zatim regije (Istarske županije) i hrvatskog turizma.

Park skulptura Dubrova bez obzira što je evidentiran već desetljećima, nema tu snažnu poruku kao što ju ima MKS jer to „samo mjesto” odvijanja manifestacije MKS pa taj predmet mora tek dobiti svoj prepoznatljivi znak i identitet.

Oba predmeta brendinga nemaju turistički pozicionirane znakove i komunikacijske elemente jer se čak niti izravno ne dovode u vezu, posebno zbog nejasnog statusa i nedovoljno jasnih znakova o PSD.

Iz analize dostavljenih promotivnih materijala o održavanju MKS u prošlosti vide se znakovi koji primarno upućuju na kulturni aspekt i misiju ove manifestacije, bez trunke elemenata financijskog aspekta odnosno slanja poruka turističkom tržištu i povezivanja s infrastrukturom turizma, vidimo da je u prvom planu MKS kao manifestacija od kulturne važnosti, čak međunarodnog značaja, no ne i pozicioniran na tržištu kao turistički proizvod. On to tek treba postati. Iako je MKS postao i održao se tijekom 50 godina održavanja identifikacijski element Labinstine koji čvrsto čak niti u težim vremenima promjena u načinu financiranja kulture, nema ni traga poziva na aktivnu turističku konzumaciju ove kulturne baštine niti se povezuje sa sadržajima koje se turistima nude u okolini ili na regionalnoj razini (Istarskoj županiji). Npr. naišli smo na promotivne materijale iz prošlosti TZ Rabac - Labin promoviranje Parka, kao što MKS posjeduje *banera* na kojima je u jednom malom dijelu Park spomenut.

Iako se formalno pravno po pitanju uspostave muzeja na otvorenom nije ništa značajnije učinilo, isti termin spominje se u nekoliko dokumenata koje smo analizirali, prioriteta ukazuju da je nužno pokrenuti procese brendiranja upravo **prostora** Parka iz nekoliko razloga:

a) **potencijal za postojeće resurse u okolini: turistička infrastruktura**

U okolini Parka postoji turistička infrastruktura koja ne koristi dovoljno Park kao turistički produkt. Rabac i Labin su nadomak Parka, a cijela Istra je dostupna dobrom turističkom infrastrukturom. Blizina aerodroma i ostala prometna infrastruktura omogućava dostupnost turistima i to različitim profila, od individualnih do grupnih posjeta, krat-

number of accommodation capacities in the household, i.e. private apartment renters vs. hotels. (Reception Capacities of Tourism of the Town of Labin”, 2018:5)

The area that administratively belongs to the Town of Labin today is considered a valuable landscape, primarily due to the relative preservation of most of the coastal area, hills and an abundance of beautiful views. This natural environment was defined in 1973, i.e. the area ‘Labin, Rabac and Prklog Bay’ with an area of 1,347 hectares, it was declared a protected area, and two wisteria climbers on the square in Labin Old town have had protection at the national level since 1972. The whole area is not valorised as extremely valuable and is not included in the NATURA 2000 Ecological Network, although in addition to the valuable landscape Labin, Rabac and Prklog Bay and two wisteria trees, it protected two *POVS* areas (Conservation areas important for species and habitat types). Of this, 23 hectares relate to the seabed east of Rabac, and 27 hectares to the seabed of Remac Bay south of Rabac with contact coastal space, primarily due to underwater reefs and habitats along them.

The Spatial Plan of the Istria County envisages the protection of the southern slopes of the Plomin Bay, and the PPU of the Town of Labin the protection of the eastern slopes of the Raša Bay and part of the park (Reception Capacities of Tourism of the Town of Labin, 2018).

The area where the Dubrova Sculpture Park is located is not covered by protection, which from the start puts it into a **more difficult position** to raise funds for development in this direction. The possibility of protection exists due to the status of the ‘sculpture park’ but also other valuable resources. In the future, it is necessary to protect the space where the sculptures are located precisely because of the increased economic activities and the increased number of visitors, tourists that everyone wants, which is a challenge for cultural goods and the environment in which they are located.

4.3 Preservation of cultural authenticity and sustainable management of cultural heritage

In relation to Istria and closeness of already ‘branded’ cultural tourist attractions, such as the Euphrasian Basilica in Poreč and Pula Amphitheatre, Labin is beyond attractive flows of cultural tourism although it has exactly those resources that have the potential to attract “new tourists”. The said study analysed the ‘touristification’ of

koročnog tipa, ali i dugoročne posjete, posebno izvan glavne sezone. Iz tog aspekta nužno je brendiranje Parka, kao potencijala, dok dodatne aktivnosti koje provodi upravljačka organizacija će biti dodana vrijednost u procesima brendiranja istarskog, ali i hrvatskog turizma.

U okolini nema resursa ovog tipa, tek u drugim regijama Hrvatske postoje slični resursi. Manji parkovi ovog tipa koji se nalaze u Istri nemaju ove potencijale, ali mogu se povezati u mrežu umjetničkih parkova te tako ojačati i ovaj, kao vodeći.

Primjeri parkova skulptura u RH: Park skulptura u hrastovu drvetu Forma Prima na brdu Josipovac u Krapini, Park skulptura u kamenu, Marušići, Park skulptura u drvetu u Mariji Bistrici, Park skulptura u kamenu u Siraču, Park skulptura, Tvornica baštine Željezara, Park skulptura Dušana Džamonje u Vrsaru, Park skulptura Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu, Park skulptura Gliptoteke HAZU u Zagrebu, Park skulptura u Zagrebu, Park skulptura Zbirke Vjenceslava Richtera i Nade Kareš-Richter u Zagrebu te Park skulptura (totema) u drvetu u Sošicama na Žumberku. Pored toga 6 je aleja skulptura: Aleja glagoljaša, Hum, Bašćanska staza glagoljice, Aleja hrvatskih skladatelja u Osoru, Spomenici u kamenu (osim Gradskih vrata u Humu koja su od bakra) duž ceste Roč-Hum; Aleja skulptura velikana hrvatskog prirodoslovlja i tehnike pri Tehničkom muzeju u Zagrebu i Aleja skulptura pokraj Save u Zagrebu

Parkovi skulptura i aleje nisu umreženi pa ovaj Park ima priliku potaknuti novi kulturno turistički proizvod – „parkovi i aleje skulptura”, najprije u Istri, a kasnije na razini Hrvatske. Upravo već tradicijsko bavljenje turizmom u ovom području ovom Parku daje prednost nad ostalima. I upravo je to razlog za pokretanje procesa brendiranja upravo PSD. S istim se slaže i Stručno vijeće i Upravni odbor organizacije kojoj je s pravom dano na upravljanje, što je od izuzetnog značaja za postizanje konsenzusa oko nastavka razvoja. Nove tehnologije omogućavaju oblikovanje platforme na kojoj će biti „virtualne šetnje” parkovima ovog tima kao mapa za novi turistički proizvod.

b) suživot s lokalnim stanovništvom

Park postoji već dovoljno dugo, prostorno i normativno, a lokalno stanovništvo ga je prihvatilo kao zonu rekreacije, za šetnje i neke sportske aktivnosti. Upravo prema posjećenosti novijim aktivnostima lokalno stanovništvo željno očekuje događanja koja se mogu organizirati u ovom specifičnom ambijentu. Povjerenje koje lokalno stanovništvo ima u organizaciju kojoj je Park dan na upravljanje (MKS), može biti i dalje učvršćeno

individual locations and potential cultural attractions, given the level of attraction or current importance, and can be seen in Table 7. Tourist attractions of the Labin area of national and regional importance and attractions of the town of Labin are categorized according to the degree of ‘touristification’⁹ (Adapted from the study Reception Capacities of Tourism of the Town of Labin (2018). According to the assessment from this study, Dubrova Sculpture Park as a whole was not evaluated, but the event called Meeting of Sculptors in Dubrova/Mediterranean Sculpture Symposium was evaluated as a tourist attraction at the regional level (Labin area) with 100 percent ‘touristification’, which means that 100 % equipped for tourist visits and involvement in promotional activities.

According to the assessment of all key stakeholders, the Dubrova Sculpture Park is currently of local importance, but with insufficient value verification as well as almost non-existent ‘tourism’, due to insufficiently high categorization of accommodation facilities in the area, and insufficiently recognizable and non-existent branding.

Also, according to the assessment of key stakeholders, the Park does not have its place, currently, on broader and significant maps of national/local heritage, but has local significance, mainly for the local population. However, all involved key stakeholders agree that there is potential to develop into a tourist destination just valuation and protection of cultural assets that are located in the Park as well as the protection of the landscape in order to prevent the Park due to the increased number of visiting gets destroyed and further polluted throughout the whole year, with significant investments in branding and equipment to receive visitors. For this purpose, it is necessary to initiate procedures for the protection and preservation of ‘cultural property’ (sculptures and associated space) with the competent authorities in order to valorise and protect the new value that will make the Park a tourist attraction/tourist destination.

4.4 Park branding - recognizability of the destination

In addition to the above four priorities (from the ‘Town of Labin Sustainable Tourism Development Strategy’), 21 measures were defined to make the priorities more tangible, understandable and ultimately measurable, as well as the zero step with

9 100% means fully equipped for tourist visits and involvement in promotional activities, 66% relatively good and 33% weaker, but with occasional tourist use, 0% is not in the tourist function or is not sufficiently perceived as tourist areas because they do not have the status protected areas.

i povećano ako ovaj Park zadrži primarnu svrhu i zadatke koje ima:

- očuvanje Parka kao razvojnog projekta Grada Labina i Općine Svete Nedelje
- očuvanje kulturne baštine i stvaranje novih proizvoda
- očuvanjem okoliša
- očuvanje dostupnosti lokalnom stanovništvu
- dobrobit za lokalno stanovništvo stvaranjem novih kulturno-turističkih proizvoda vezanih uz povećanje financijske održivosti Parka, ali i ekonomske sigurnosti lokalnog stanovništva i poduzetnika koji se bave turističko ugostiteljskom djelatnosti te pratećom infrastrukturom.

Ovaj Park i događanja u njemu su već sada implementirani u javne politike okoline, pa je to element koji garantira napore da će se ovaj potencijal bolje koristiti u opće javne svrhe, poput očuvanja kulturne baštine, razvoja novih oblika turizma, a time i osnaživanje JLS za namirivanje javnih potreba. Upravo je Park, odnosno ulaganja u obnovu i zaštitu Parka s ovim modelom upravljanja, duboko usađen u vrijednosti i misije i Grada Labina i Općine Sveta Nedelja, ali i Istarske županije, pa kao takav može biti predmet promocije i Grada i Županije.

c) održivi razvoj

Održivi razvoj jedinica lokalne i regionalne samouprave je orijentacija i smjer u kojem idu i Grad Labin i Sveta Nedelja, ali i Istarska županija, a Park skulptura Dubrova je upravo taj resurs koji treba zaštititi za buduće generacije. Spoj prirode koju treba zaštititi što je već relativno učinjeno proglašenjem ovog prostora parkom, odnosno kulture dostupne svima, već je do sada omogućio razvoj u ovom smjeru. Isto tako ne naplata ulaznica učinila je ovaj javni resurs dostupnim lokalnom stanovništvu, ali samo kao resurs po sebi, a ne potencijal. U cilju zaštite i očuvanja svih resursa i omogućavanja razvoja i zaštite stanovništva i okoliša, posebno se ističe potreba za zaštitom flore i faune na području Parka, kako aktivnosti poduzete u cilju razvoja, i u području kulture i području turizma, ne bi naštetili temeljnom prostoru koji čini potencijal - Parku. Zato se prioriteta iz svih razvojnih dokumenata lokalnog i regionalnog značaja trebaju primijeniti i na područje Parka, čime se osigurava zaštita i potencijal za budućnost. Stoga, rezultati analize te stavova i iskustva upravljačkih tijela MKS, pokazuju da će potencijal za održivi razvoj Parka biti u prijedlogu Strategije brendinga pod motom koji predstavlja iskustvo koje posjetitelji nose sa sobom ili motiv koji ih dovodi u Park:

which the destination should start. It is about creating the recognizability of the destination by arranging the identity of the destination (by which the destination will be recognizable), *branding the destination* and determining the visual identity of the destination.

In this direction, for the purposes of making this Strategy, branding was carried out, i.e. the activities of creating the visual identity of the Sculpture Park, so that in addition to Labin old town and other sights of Labin, this Park would form the backbone of movement in the desired direction.

Mediterranean Sculpture Symposium (MKS), which has been in the public's memory and traces of public policy investment for about 50 years, is also a producer of culture and cultural products, but also a strong identifier for shaping the identity of the local community and the Town of Labin. The beginnings of the MKS event are related to the activities of the 'Labinska Republika' department of the Čakavski Sabor (Čakavian Parliament), and then only the name Mediterranean Sculpture Symposium appeared, but no logo was used and there is no information from the archives that branding was systematically approached.

Through years of work (since the 1970s) due to the large production of sculptures, the local community has declared the local status of the space where the MKS – Dubrova Sculpture Park (PSD) is held. The name is mentioned as early as the 1970s, a sign was placed at the turn towards the Park, so from that time it was listed as such in the spatial planning documentation. With the establishment of the Republic of Croatia, an association of the same name was established, which has the sign specified in the statute. It is used in all materials, but it is not clear to the public whether it is the name of the event or the organization, whether PSD is an organization or just a location, given that the association of citizens (artists) is named after the event and not after the Park.

For a longer period of about 50 years, PSD has not been branded following the trends (whether in culture or tourism), but the public always emphasizes the elements: 'symposium' and 'artists'. Considering the strength of the engagement of the artists who left their works in that location, it is clear that from the perspective of more active participants of culture and art, the emphasis is on the manifestation that creates the works left in that Park.

From the perspective of communication with the public, one gets the impression of insecurity because it is not clear who manages, whose Park it

PARK SLOBODNOG DUHA / FREE SPIRIT PARK

Stapanje – upotpunjavanje – povezivanje

čime se Park stavlja u središte procesa brendiranja.

park slobodnog duha

free spirit park

Sinergija odnosa MKS-a i Parka kroz uzajamno podržavanje i upotpunjavanje omogućit će istovremeno i zaštitu od pada kulturne vrijednosti i zaštitu od prenaplašene ekonomske – financijske iskoristivosti Parka.

Brendiranje Parka zamišljeno je kao sinergija lokacije i institucije, odnosno stapanje Parka i Mediteranskoga kiparskog simpozija na način da se međusobno upotpunjuju – MKS kao esencija,

Park kao proširena vrijednost i turistička atrakcija. Ideja je stvoriti funkcionalni model koja će privući stručnu publiku, ali i sve (re)kreativce, kulture, ljubitelje prirode i turiste. Iskustvo suglasja prirode i skulptura stopljeni su u trenutku osvrta. U sjećanju ostaje i Park i skulpture, a vizualni identitet fleksibilno seli s objekta do objekta u svim medijima.

Učvršćivanjem krovnih vrijednosti MKS-a i Parka skulptura Dubrova, povezuje se inspiracija sa snagom prirode, multidisciplinarni talenti s jedinstvenošću, iskustvo sa osjećajem slobode, izvor s prostranošću te postaju - inspirativni doživljaj trenutka koji u promatraču budi osjećaj pripadnosti i slobode.

Ciljevi ovih branding procesa stvaraju presjek pravaca djelovanja:

is, who to turn to from the perspective of financial use of resources, or how to use a relatively closed event as a tourist product. This is precisely the lack of the current approach, the relative closedness of making resources available to the public, since it is a public space and an invaluable cultural resource, with potential for international world cultural heritage, but also economic resources, especially with potential for cultural tourism and social entrepreneurship and development in the direction of sustainable development.

The association, i.e. the Park, still does not have a valid website, and the one that existed was very unattractive to the public, with a minimum of information. It is only with the new governing bodies, in recent times, that the processes of presenting and sending messages to the public through social networks begin. The basic tool is still, according to the trends in branding, a website that serves the average citizen as basic information and invitation, while other tools are used to attract the target audience with specific messages. The website is expected soon (under construction www.parkdubrova.eu).

The name uses 'location', not 'organization' because from the perspective of opening the Park, as a resource for new potentials and valorisation, it is the area that remains in the memory and attracts. All activities that can contribute to the promotion of the organization to which the Park is left to manage will contribute to the preservation of the original mission and valorisation of cultural heritage located in this area, but also enable making the area available to other sectors, especially tourism. This model is extremely important because it retains the primary mission and value of the contents of the Park, sculpture, as well as development in the direction of strengthening the availability and production of cultural products, which are then made available to tourism. All other management models could jeopardize the primary mission of the creation of the Park, which contains priceless value for the presentation of Croatian culture, but also the Town of Labin and the Municipality of Sveta Nedelja, then the region (Istria County) and Croatian tourism.

Dubrova Sculpture Park, regardless of the fact that it has been recorded for decades, does not have the strong message that the MKS has because it is 'just a place' of the MKS event, so the item has yet to get its recognizable sign and identity.

Both branding items do not have tourist-positioned signs and communication elements because they are not even directly related, especially due to the unclear status and insufficiently clear signs about PSD.

1. Buđenje parka - potencijal koji spava
2. Samoodrživost - stavljanje u funkciju razvoja turizma i kulture
3. Kreativni razvoj - poticajno okruženje za stvaranje novih proizvoda.

Iskustvo koje ostaje nakon ovih procesa je „kreativni park slobodnog duha“. Naglasak na „slobodnom duhu“ je upravo radi prostranosti, velikog potencijala, sinergije kreativnosti i zaštite prirodnog okoliša.

Iz prethodnih analiza nameću se daljnji elementi strategije brendinga:

- a) ime+vizualni identitet:

PARK of sculptures Dubrova / PARK skulptura Dubrova

Radi internacionalnog opsega ciljne publike naziv Park skulptura Dubrova / Sculpture park Dubrova se u službenoj komunikaciji većinom koristi u dvojezičnom izdanju. S druge strane se u svakodnevnoj komunikaciji preferira skraćena (npr. idemo u Park, idemo na Dubrovu). Poučeni time, u cilju pojednostavljivanja internacionalne komunikacije, odlučilo se koristiti skraćeno ime PARK - naziv koji je u većini drugih jezika ima jednako značenje.

- b) Znak/logotip: **PARK**

Puni naziv: PARK of sculptures Dubrova / PARK skulptura Dubrova

Dodatak (Claim): free spirit park / park slobodnog duha

Tipografskim rješenjem znaka/logotipa, zadržana je univerzalno-informativna funkcija riječi, dok slova (park) vizualno upotpunjuju informaciju simbolizirajući trodimenzionalnu formu skulptura.

Logotip nije samo nužna statična forma u zaglavlju dopisa ili posjetnici. U primjeni znak preuzima i ulogu nosivog grafičkog elementa krovnog vizuala (*key visual*). Kompozicijskim „razbacivanjem“ slova/znaka na promotivnim materijalima insinuirana je promjena perspektive odnosno kreativnost i sloboda, dinamika i spontanost.

- c) Ključne riječi vizualnog identiteta:
 - kreativno, razigrano, *funky*¹⁰, jednostavno, osviješteno, skladno, inspirativno, ekološki, zajedničko
- d) Sinergija Mediteranskoga kiparskog simpozija i Parka skulptura Dubrova

From the analysis of submitted promotional materials about MKS events held in the past, we can see signs that primarily indicate the cultural aspect and mission of this event, without a shred of elements of the financial aspect, i.e. sending messages to the tourism market and connecting with tourism infrastructure, we can see that that MKS is primarily considered as an event of cultural importance, even of international importance, but not positioned on the market as a tourist product. It has yet to become one. Although for more than fifty years MKS has become and remained the identification element of the Labin area which firmly stands even in difficult times of changes in the financing of culture, there are no signs of active tourist consumption of cultural heritage, or connecting with facilities offered to tourists in the local area or at the regional level (Istria County). For instance, we came across promotional materials from the past of the Labin-Rabac Tourist Board promoting the Park, as the MKS has banners only mentioning the Park.

Although nothing significant has been done formally legally regarding the establishment of the open-air museum, the same term is mentioned in several documents we have analysed, the priorities indicate that it is necessary to initiate branding processes in the right **area** of the Park for several reasons:

- a) **potential for existing resources in the environment: tourist infrastructure**

There is a tourist infrastructure in the vicinity of the Park that does not use the Park enough as a tourist product. Rabac and Labin are close to the Park, and the whole of Istria is accessible by good tourist infrastructure. The proximity of the airport and other transport infrastructure allows access to tourists of different profiles, from individual to group visits, short-term type, but also long-term visits, especially outside the main season. From this aspect, it is necessary to 'brand' the Park, as a potential, while additional activities carried out by the management organization will be added value in the process of branding of 'both Istrian and Croatian tourism'.

There are no resources of this type in the area, only in other regions of Croatia there are similar resources. Smaller parks of this type located in Istria do not have these potentials, but they can be connected to a network of art parks and thus strengthen this one, as the leading one.

Examples of sculpture parks in the Republic of Croatia: Forma Prima Oakwood Sculpture Park

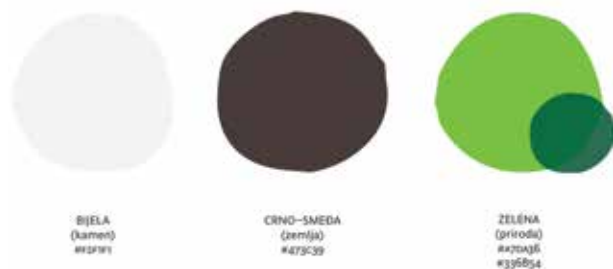
¹⁰ bogat ritam, spontanost i improvizacija; podvrsta jazz nastao spajanjem elemenata funk i jazzom.

Sinergija MKS i PSD je vidljiva kroz odnose, boju i tipografiju. U cilju sinergijskog povezivanja, diskretno je redizajniran znak/logotip MKS-a te osmišljen novi vizualni identitet. Usklađeni su odnosi znakova i natpisa MKS+PARK kako bi u cjelini odisali skladno i harmonično. Odabrana je zajednička tipografija koja na još jednoj razini povezuje Park i MKS.

Primarna tipografija koristi se za promotivne papirnate materijale i signalizaciju, dok se sekundarna koristi za *website*/mrežnu stranicu.

Krovne boje brenda su bijela (kamen) i tamno sivosmeđa (zemlja). Za akcente se koristi plavo-zelena odnosno mentol zelena za digitalne medije.

U vizualnoj komunikaciji MKS-a, zadržana je krovna plava s pomakom u nešto svjetliju nijansu neba. Sekundarna paleta inspirirana je pastelnom paletom livadnog cvijeća i zelenilom koje se nalazi na prostoru Parka.

4.5. Izazovi/rizici za održivi razvoj kulturnog turizma

Izazovi/rizici za održivi razvoj turizma, a posebno održivi kulturno-turistički razvoj mogu se svesti na tri grupe rizika/izazova:

- Izazovi zagađenja okoliša – zraka, vode, flore i faune i biljnog svijeta
- Izazovi zagađenja kulturnih spomenika
- Izazovi ekonomskih aspekta

on Josipovac Hill in Krapina, Stone Sculpture Park, Marušići, Wood Sculpture Park in Marija Bistrica, Stone Sculpture Park in Sirač, Sculpture Park, Željezara Heritage Factory, Dušan Džamonja's Sculpture Park in Vrsar, Sculpture Park of the Academy of Fine Arts in Zagreb, Sculpture Park of the Glyptothèque of the Croatian Academy of Sciences and Arts in Zagreb, Sculpture Park in Zagreb, Sculpture Park of the Vjenceslav Richter and Nada Kareš-Richter Collection in Zagreb and Tree Totem Park in Sošice in Žumberak. In addition, there are six alleys of sculptures: Alley of Glagolitic, Hum, Baška Glagolitic Trail, Alley of Croatian Composers in Osor, Monuments in Stone (except the Town Gate in Hum which are made of copper) along the Roč-Hum road; Alley of Sculptures of the Greats of Croatian Natural Science and Technology at the Technical Museum in Zagreb and Alley of Sculptures near the River Sava in Zagreb.

Sculpture parks and alleys are not networked, so this Park has the opportunity to encourage a new cultural and tourist product – 'sculpture parks and alleys', first in Istria, and later in Croatia. It is the traditional tourism in this area that gives this Park an advantage over others. And that is exactly the reason for starting the process of branding PSD. The Expert Council and the Board of Directors of the organization which was rightly given the management, which is extremely important for reaching a consensus on the continuation of development. The new technologies enable the design of a platform on which there will be 'virtual tours' in the parks of this team as a map for a new tourist product.

b) coexistence with the local population

The Park has existed long enough, spatially and normatively, and the local population has accepted it as a recreation zone, for walks and some sports activities. Precisely according to the attendance of recent activities, the local population eagerly awaits the events that can be organized in this specific environment. The trust that the local population has in the organization to which the Park is given for management (MKS), can be further strengthened and increased if this Park retains the primary purpose and tasks it has:

- preservation of the Park as a development project of the Town of Labin and the Municipality of Sveta Nedelja,
- preservation of cultural heritage and creation of new products,
- environmental protection,
- maintaining accessibility to the local population,

a) Izazovi zagađenja okoliša

U širem području, a koje obuhvaća kulturno-turistička destinacija Labinštine aktivna su industrijska postrojenja pa su zrak, voda, biljni i životinjski svijet pod izravnim opterećenjem toksičnih elemenata koji nastaju kao posljedica proizvodnje električne energije iz ekološki manje prihvatljivog ugljena u Plominskom zaljevu, tvornice cementa u Koromačnu (prašina, dimni plinovi), tvornice vapna u Raši (ITV), tvornice kamene vune u Podpićnu. Tvornica cementa u Koromačnu nastoji rehabilitirati polja eksploatacije, spriječiti zagađenje smanjujući emisiju stakleničkih plinova kroz kontinuirana ulaganja u ekoučinkovite tehnologije i procese. ITV, pustivši u pogon filter za otprašivanje peći, minimizirala je svoju emisiju štetnih plinova. Rockwool Adriatic zadovoljava visoke ekološke standarde što se i potvrđuje mjerenjem kvalitete zraka (sve su vrijednosti puno niže od graničnih vrijednosti prve kategorije zraka) u okolini tvornice. *Iako postoje zagovornici novog bloka termoelektrane u Plominu – Plomin C na integritet. ugljen s 95% odsumporavanjem dok bi takva elektrana trebala poštivati sve stroge europske propise glede zagađenja okoliša, lokalna se zajednica zalaže za obnovljive izvore energije.*” (iz Strategije održivog razvoja turizma Grada Labina, 2014., 26).

Takav okoliš u neposrednoj blizini destinacije narušava i fizički i vizualni identitet područja pa se iz perspektive kompromisa između turizma i industrije na ovom području trebaju voditi kontinuirani pregovori i nadgledanje stanovništva te jačati lokalne resurse za promjene (*civil watch dog*). Dio problema je moguće riješiti dodatnim pošumljavanjem rubnih granica i okolice industrijskih postrojenja što može biti i prilika za povećanje društvene odgovornosti za ova poduzeća.

Prema Strategiji i akcijskom planu zaštite prirode

- benefit for the local population by creating new cultural and tourist products related to increasing the financial sustainability of the Park, but also the economic security of the local population and entrepreneurs engaged in tourism and hospitality and related infrastructure.
- This Park and the events in it are already implemented in public environmental policies, so it is an element that guarantees efforts to better use this potential for general public purposes, such as preserving cultural heritage, developing new forms of tourism, and thus strengthening local self-government for meeting public needs. It is the Park, i.e. investments in the restoration and protection of the Park with this management model that is deeply rooted in the values and mission of the Town of Labin and the Municipality of Sveta Nedelja, but also the County of Istria, so as such it can be promoted by both the Town and the County.

c) sustainable development

Sustainable development of local and regional self-government units is the orientation and direction in which the Town of Labin and Sveta Nedelja are going, but also the County of Istria, and the Dubrova Sculpture Park is exactly the resource that should be protected for future generations. The combination of nature that needs to be protected, which has already been relatively done by declaring this area a park, i.e. a culture accessible to all, has already enabled development in this direction. Likewise, free admission has made this public resource available to the local population, but only as a resource in itself, not a potential. With a view to protecting and preserving all the resources and facilitate the development and protection of the population and the environment, particularly emphasizes the need for the protection of flora and fauna in the Park, to the activities undertaken in order to develop, in the field of culture and tourism, would not damage the base area which makes potential - the Park. Therefore, the priorities from all development documents of local and regional importance should be applied to the Park area, which ensures protection and potential for the future. Therefore, the results of the analysis and attitudes and experiences of the MKS governing bodies show that the potential for sustainable development of the Park will be in the proposal of the Branding Strategy under the motto representing the experience that visitors bring with them or the motive that brings them to the Park:

Republike Hrvatske za razdoblje od 2017. do 2025. godine (NN 72/17) *jedan od ciljeva i zadaća zaštite prirode je osigurati održivo korištenje prirodnih dobara bez bitnog oštećivanja dijelova prirode i uz što manje narušavanje ravnoteže njezinih sastavnica. Poticanje održivog korištenja prirodnih dobara utvrđeno je kao jedan od strateških ciljeva Strategije, prema kojem u sektorskim planskim dokumentima treba ojačati načela očuvanja i održivog korištenja prirodnih dobara i prostora, kako bi se osigurala učinkovita zaštita bioraznolikosti, georaznolikosti i krajobrazne raznolikosti. Aktivnosti osiguranja održivog korištenja prirodnih dobara kroz sektorske planske dokumente definirane su u sklopu pripadajućeg posebnog cilja Strategije.* Stoga je nužno potrebno zaštititi područje Parka prvenstveno zbog zaštite prirode koja je ugrožena okolišnim faktorima i to vanjskim –zagađivači (industrija i promet) te unutrašnjim –povećan broj posjetitelja zbog čega se povećava količina otpada, potencijalno zagađuju vode, nekontrolirano čupanje i branje ljekovitog i samoniklog jestivog i autohtonog bilja kojim obiluje prostor, spaljivanje korova, neovlaštena sječa šuma i sl. Upravo zato treba pokrenuti postupke izrade plana zaštite prirode, izrade stručne podloge i sl. kako bi se ovo područje dodatno zaštitilo.

b) **Izazovi zagađenja spomenika**

Upravo zbog navedenih okolnosti i blizine industrije te poduzetničke zone Grada Labina i Sv. Nedelje postoji stalna opasnost od kontinuiranog zagađenja skulptura, pa su zbog toga povećani troškovi održavanja, što svakako nije nizak izdatak za upravitelja. Nova uprava Mediteranskoga kiparskog simpozija u strateškom programu od 2018. do 2022. godine planira znatna sredstva uložiti u restauraciju (čišćenje) skulptura od zagađenja. Kako su umjetnička djela dostupna svima, i kao kulturni, turistički i sportsko rekreativni resurs, dužnost je ključnih dionika biti aktivno uključen u ove aktivnosti. Isto tako, prilika je za poduzetnike da i oni budu društveno odgovorni gospodarstvenici koji doprinose ovim aktivnostima.

Osim zagađenja iz okolnih postrojenja, postoji i zagađenje od prometa iz okoliša pa je održavanje skulptura u svim modelima upravlja i održivosti uvijek nužan financijski trošak. U trenutku izrade ovog dokumenta očišćeno je i sanirano 45 skulptura, a očekuje se da će se u naredne dvije godine očistiti sve skulpture te će sukladno tome imati valjane podatke i stanje o njima.

c) **Izazovi ekonomskog razvoja**

Svi ključni dionici uključeni u izradu ove Strategije se slažu oko toga da održivosti Parka ne odgovara smjer razvoja koji će dovesti masovni turizam u destinaciju i okoliš u kojem se nalazi, pa se već

FREE SPIRIT PARK **Merging - completing - connecting**

thus, placing the Park at the centre of the branding process.

The synergy of the MKS-Park relationship through mutual support and complementarity will provide both protection against the decline of cultural value and protection against the overemphasized economic and financial usefulness of the Park.

The branding of the Park is conceived as a synergy of locations and institutions, i.e. the merging of the Park and the Mediterranean Sculpture Symposium in a way that complements each other - MKS as an essence, the Park as an extended value and a tourist attraction.

The idea is to create a functional model that will attract professionals, but also all (re)creative, culture-oriented visitors, nature lovers and tourists. The experience of the harmony of nature and sculpture are merged at the moment of review. Both the Park and the sculptures remain in the memory, and the visual identity flexibly moves from item to item in all media.

Strengthening the umbrella values of MKS and Dubrova Sculpture Park connects inspiration with the power of nature, multidisciplinary talents with uniqueness, experience with a sense of freedom, a source with spaciousness, becoming an inspiring experience of the moment that awakens a sense of belonging and freedom.

The goals of these branding processes create a cross-section of directions of action:

- 1 Awakening of the park - a sleeping potential
- 2 Self-sustainability - putting into function the development of tourism and culture
- 3 Creative development - encouraging environment to create new products.

The experience that remains after these processes is a 'creative free spirit park'. The emphasis on 'free spirit' is precisely because of the spaciousness, great potential, synergy of creativity and protection of the natural environment.

From the previous analyses, further elements of the branding strategy are imposed:

- a) name + visual identity:

PARK of sculptures Dubrova / PARK skulptura Dubrova

Due to the international reach of the target audience, the name *Park skulptura Dubrova/ Du-*

u začetku stvorio konsenzus oko očekivanih ekonomskih učinaka ove Strategije.

Za ovo područje smjer razvoja odredila je i Strategija održivog razvoja turizma Grada Labina. Prema toj Strategiji turisti budućnosti imaju sljedeća obilježja: *traže iskustvo, traže dodatna iskustva, bogati, ali nemaju puno slobodnog vremena, fleksibilniji u odabiru perioda godišnjeg odmora, putuju češće, ali kraće, hedonisti, pronicljivi, svjesni važnosti kvalitete, individualisti, traže samounapređenje, kritičari, manje odani brendovima, traže vrijednost za novac, a ne nužno jeftini, osnaženi osjećaj za društvo i zaštitu okoliša, traže autentično iskustvo, participiraju, nisu pasivni promatrači, brinu o sigurnosti u destinaciji.* (iz Strategije održivog razvoja turizma Grada Labina (prema Dwyer, L., et.al., 2008.)

Parku odgovaraju upravo takvi turisti jer im može pružiti zadovoljavanje specifičnih potreba:

1. Zbog prirodnog i specifičnog okruženja u kojem su smještene skulpture privlači posjetitelje jer pruža drugačija iskustva koja mogu imati u njemu, od kulturnog doživljaja do rekreacije ili šetnje u miru, izmješten izvan glavne gužve u sezoni i dostupan cijele godine.
2. Blizina drugih kulturnih spomenika, koji su već stekli imidž kulturno-turističke atrakcije, ne samo u Istri nego i drugim županijama, omogućava kvalitetno iskorištavanje svih dana odmora, ne samo u Suncu i moru, nego i doživljajima iz drugih destinacija kojima Istra obiluje. U blizini je Rabac u kojem mogu zadovoljiti potrebe za hotelskim, ali i niz apartmana i kuća za odmor u kojima mogu individualno uživati te dolaziti u Park.
3. Novi turisti mogu biti izvrsni kritičari pa unaprijediti upravljanje i kvalitetu programa Parka uključivanjem u procjenu i valorizaciju destinacije.
4. Ove turiste se može kroz niz aktivnosti uključiti u razvoj i kulturnu produkciju, ne samo konzumaciju nego i stvaranje novih kulturnih dobara.
5. Okolno, relativno ipak razvijeno, gastronomsko područje cijele Istre omogućuje i gastro doživljaje pa treba potencirati autohtonu hranu i poticati lokalne OPG-ove da certificiraju ekološku proizvodnju hrane i prepoznatljivost ugostiteljske usluge koje nude autohtonu hranu.
6. Iako za sada Park nije zaštićena prirodna cjelina, može privući upravo ove turiste, posebno isticanjem pažnjom o brizi za okoliš u cilju dobivanja nekih većih razina zaštite. Ti turisti se mogu uključiti u ove procese.
7. Ovi posjetitelji će brinuti o sigurnosti desti-

brova Sculpture Park is mostly used in official communication in bilingual editions. On the other hand, in everyday communication, the abbreviation is preferred (e.g. we go to the park, we go to Dubrova). Taught by this, in order to simplify international communication, it was decided to use the abbreviated name PARK - a name that has the same meaning in most other languages.

b) Sign/logo: PARK

Full name: PARK of sculptures Dubrova / PARK skulptura Dubrova

Claim: free spirit park / park slobodnog duha

With the typographic solution of the sign/logo, the universal-informative function of the word is retained, while the letters (park) visually complete the information, symbolizing the three-dimensional form of the sculptures.

The logo is not just a necessary static form in the letterhead or in the business card. In application, the sign also assumes the role of a load-bearing graphic element of the *key visual*. The compositional 'scattering' of letters/signs on promotional materials insinuates a change of perspective, i.e. creativity and freedom, dynamics and spontaneity.

c) Keywords of visual identity:

- creative, playful, *funky*¹⁰, simple, conscious, harmonious, inspiring, ecological, common

d) Mediterranean Sculpture Symposium and Dubrova Sculpture Park Synergy

The synergy of MKS and PSD is visible through relationships, colour and typography. In order to synergistically connect, the MKS sign/logo was discreetly redesigned and a new visual identity was designed. The relations between the signs and inscriptions MKS + PARK have been harmonized in order to exude suitability and harmony as a whole. A mutual typography has been chosen, which connects the Park and MKS on one more level.

The primary typography is used for promotional paper materials and signage, while the secondary is used for the website.

The key colours of the brand are white (stone) and dark grey-brown (land). Blue-green or menthol green for digital media is used for accents.

¹⁰ Rich rhythm, spontaneity and improvisation; a sub-style of jazz formed by merging elements of funk with jazz.

nacije jer oni i dolaze jer je destinacija posebna, ima specifična i drugačija obilježja nego turističke atrakcije u blizini, povezana je i s prirodom i kulturom. Ova destinacija/Park nije destinacija za masovni turizam.

Iako se u istoj Strategiji naglašava da je smjer razvoja ovog područja dovesti turiste koji će razviti elitni turizam¹¹, prema svim internim i eksternim kriterijima za valorizaciju to nije moguće u najmanje sljedećih 5 godina zbog nekoliko razloga pa ova Strategija planira ciljeve za 10 godišnje razdoblje:

1. Potrebno je postići konsenzus oko vrednovanja kulturne vrijednosti Parka i započeti valorizaciju **kulturne baštine / kulturnog dobra** što iziskuje znatna, za trenutnu situaciju, sredstva ali i vrijeme kako bi destinacija postala turistička atrakcija.
2. Potrebno je postići konsenzus oko vrednovanja prirodnog okoliša odnosno **zaštićenoga krajobraza** što također iziskuje znatna sredstva i vrijeme kako bi se zaštitilo cijelo područje na kojem se nalazi Park, prvenstveno od devastacije većeg broja posjetitelja.
3. Potrebno je prije svega unaprijediti komunikaciju i postići konsenzus na horizontalnoj i vertikalnoj razini odlučivanja zbog nekoliko važnih ključnih dionika o čijem odlučivanju ovisi razvoj destinacije:
 - a) Park je smješten teritorijalno na dvije jedinice lokalne samouprave.
 - b) Okružen je industrijskim i drugim gospodarsko turističkim zagađivačima koji moraju u svojim strategijama društveno odgovorno poslovanja vidjeti priliku za ulaganja u održavanje i zaštitu ovog resursa.
 - c) Park, ako dobije status zaštićenoga krajobraza i kulturne baštine iziskuje veća sredstva za održavanje i višu razinu zaštite koja se ne može postići bez uključivanja svih dionika kako bi zadovoljili potrebe elitnog turizma.
 - d) Parkom upravlja lokalna neprofitna organizacija upravo onih dionika koji su taj Park i stvorili, umjetnici, čija vizija je upravo zaštita i prirode i skulptura, pa je potrebno izbjeći bilo kakve druge modele upravljanja kako bi se osnovna namjena i funkcija te svrha ovog Parka sačuvala.

Zbog svega, realno je za očekivati da je privlačen-

¹¹ Luksuzni se, odnosno elitni turizam, ne svrstava službeno ni u jednu kategoriju posebnih oblika turizma, već je njegova jedina različitost što obuhvaća luksuzne usluge i sadržaje koje kupuju klijenti veće platežne moći. UNWTO nije izdao službenu definiciju elitnog turizma niti ga izdvaja kao zasebnu formu. Luksuzni se turizam pojavio kao „neslužbeni“ oblik turizma pod utjecajem potražnje, odnosno oblikovali su ga kupci svojim potrebama. Možemo ga smatrati „višom klasom“ bilo kojeg postojećeg turističkog proizvoda na tržištu, čak i ako nisu ispunjeni klasični uvjeti poput smještaja u hotelima i resortima s pet zvjezdica. (Sorić Treska, E. (2019:10) Potencijali za razvoj elitnog turizma u Republici Hrvatskoj)

In the MKS's visual communication, the key blue was retained with a shift to a slightly lighter shade of sky. The secondary palette is inspired by the pastel palette of meadow flowers and greenery found in the Park area.

4.5 Challenges/risks for sustainable development of cultural tourism

Challenges / risks for sustainable tourism development, and especially sustainable cultural tourism development can be reduced to three groups of risks/challenges:

- a) Challenges of environmental pollution - air, water, flora and fauna
- b) Challenges of pollution of cultural monuments
- c) Challenges of economic aspects

a) Challenges of environmental pollution

In wide area, which includes the cultural tourist destination of the Labin area there are active industrial plants, so air, water, flora and fauna are under direct load of toxic elements which result from the electric energy production using environmentally less acceptable coal in Plomin bay, a cement factory in Koromačno (dust, flue gases), lime factory in Raša (ITV), stone wool factory in Potpićan. The cement factory in Koromačno strives to rehabilitate exploitation fields, prevent pollution by reducing greenhouse gas emissions through continuous investments in eco-efficient technologies and processes. ITV, by putting into operation a furnace dedusting filter, has minimized its emissions. Rockwool Adriatic meets high environmental standards, which is confirmed by measuring air quality (all values are much lower than the limit values of the first category of air) in the vicinity of the factory. *'Although there are proponents of the new block of thermal power plant in Plomin- Plomin C on integrity. coal with 95% desulphurization, while such a power plant should comply with all strict European regulations regarding environmental pollution, the local community is committed to renewable energy sources.'* (from the Town of Labin Sustainable Tourism Development Strategy, 2014, 26).

Such an environment in the immediate vicinity of the destination violates both the physical and visual identity of the area, so from the perspective of compromise between tourism and industry in this area there should be continuous negotiations and monitoring of the population and strengthen civil watch dog. Part of the problem can be solved

je upravo „turista budućnosti” moguće u kraćem roku s većim učinkom, nego stvaranje elitnog turizma, jer omogućava razvoj, bez kompletno drugačijeg ulaganja u infrastrukturu što je gotovo nemoguće u sljedećih 10 godina (stvaranje luksuznih hotela s izrazito dobrom infrastrukturom), jer će ove isto tako veće potrošače privući sljedeće:

- a) tematska priča o više od 82 skulptura na otvorenom, nastala tijekom više od 50 godina djelovanja umjetnika, što može biti dodatna podloga za razvoj tematskog turizma
- b) tematska „priča o nastanku Parka iz dva država sustava”
- c) pokretanje inicijative za stvaranje tematskih *touringa* povezivanja „parkova i aleja skulptura na otvorenom” najprije u Istri, pa na razini RH, pa umrežavanje s EU mrežom muzeja na otvorenom
- d) ideja o kulturnim i umjetničkim artefaktima izloženim u prirodi nastala u vrijeme socijalizma, kao dokument o kulturi iz povijesti socijalizma i opstanku i novim vrijednostima u novo tehnološko doba – povezivanje kulturnog nasljeđa/baštine s novim trendovima u kulturi kako iz perspektive menadžmenta u kulturi tako i novih djelatnosti
- e) postojeći model upravljanja kulturnim i javnim dobrom - osnivačka organizacija je organizacija civilnog društva Udruga *Mediterranski kiparski simpozij*, što osigurava veću učinkovitost iz aspekta zaštite i brige za očuvanje skulptura i krajobraza, dodane vrijednosti Parka koje nastaju upravo brigom onih koji su ga stvorili, odgoj za buduće generacije kako bi sjećanja na trenutke povijesti i nastanak skulptura iz nekih drugih vremena, fleksibilnije i demokratičnije upravljanje, oslanjanje na zajednicu i uključivanje zajednice. Ove prednosti su upravo elementi koji privlače turiste budućnosti.

5. PRIORITETNA PODRUČJA RAZVOJA

- mjere za djelovanje, indikatori praćenja, ključni dionici, izvori financiranja i procjena troškova, izazovi, mogućnosti i rokovi za provedbu

Iz svega navedenog i u skladu s navedenim prioritetnim ciljevima potrebno je usmjeriti razvoj prema više prioritetnih područja kako bi se preventivno zaštitilo područje i zatečeno stanje te dodalo nove vrijednosti za sam resurs/destinaciju i za zajednicu. Stoga je svrha ove Strategije zaštititi postojeće kulturne i prirodne resurse i dodati mu vrijednost koja će osigurati održivost upravo postojećeg modela upravljanja.

Prioritetna područja djelovanja su i u skladu s

by additional afforestation of the border areas and the surroundings of industrial plants, which can be an opportunity to increase social responsibility for these companies.

According to the Strategy and Action Plan for Nature Protection of the Republic of Croatia for the period from 2017 to 2025 (OG 72/17), one of the goals and tasks of nature protection is to ensure sustainable use of natural resources without significant damage to parts of nature. Encouraging the sustainable use of natural resources has been identified as one of the strategic goals of the Strategy, according to which the principles of conservation and sustainable use of natural resources and spaces should be strengthened in sectoral planning documents, in order to ensure effective protection of biodiversity, geodiversity and landscape diversity. Activities to ensure the sustainable use of natural resources through sectoral planning documents are defined as part of the corresponding specific objective of the Strategy. Therefore, it is necessary to protect the Park area primarily due to the protection of nature that is endangered by environmental factors-external-pollutants (industry and transport) and internal-increased number of visitors which increases the amount of waste, potentially water pollution, uncontrolled plucking and picking medicinal and wild edible and indigenous plants that abound in space, burning weeds, unauthorized deforestation, etc. That is why it is necessary to initiate procedures for the development of a nature protection plan, the preparation of an expert basis, etc. in order to further protect this area.

b) Challenges of monument pollution

Precisely due to the above circumstances and the proximity of industry and the entrepreneurial zone of the Town of Labin and Sveta Nedelja, there is a constant danger of continuous pollution of sculptures, which increases maintenance costs, which is certainly not a low expense for the management. In the 2018-2022 strategic program, the new management of the Mediterranean Sculpture Symposium plans to invest significant funds in the restoration (cleaning) of sculptures from pollution. As works of art are available to all, and as a cultural, tourist and sports-recreational resource, it is the duty of key stakeholders to be actively involved in these activities. It is also an opportunity for entrepreneurs to be socially responsible businessmen who contribute to these activities.

In addition to pollution from the surrounding plants, there is also traffic pollution from the environment, so the maintenance of sculptures in

vizijom *Mediterranskoga kiparskog simpozija*, ali i strategijama razvoja u područjima kulture i održivog razvoja turizma na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i EU razini. Odabrana područja su:

1. povećanje održivosti i upravljanje Parkom u smjeru održivog kulturno – rekreacijskog turizma
2. verifikacija kulturne baštine
3. verifikacija prirodnih resursa/okoliša, prostora na kojem se skulpture nalaze.

Za svako prioritetno područje odabrane su mjere za provedbu, indikatori prema kojima se prati implementacija Strategije i vrednuju rezultati. Kako se radi o resursu koji ima javnu namjenu, a koriste ga građani i u budućnosti turisti te predstavlja potencijal za valorizaciju kulturnog dobra i zaštićenog krajobraza, izrazito je važno definirati ključne dionike koji su odgovorni za razvoj Parka i u njihovoj nadležnosti je odlučivanje o javnom dobru. Također, jasno su navedeni potencijalni izvori financiranja, što nikako ne može biti prepušteno slučaju, iz gore navedenih razloga, kao i trenutno i okvirno procijenjeni troškovi. Izazovi (rizici) s kojima će se suočavati provedba ove Strategije su navedeni, ali i mogućnosti za provedbu. Na kraju, zadan je rok za provedbu, kako bi se u akcijskim/operativnim planovima moglo pratiti rezultate.

all models of management and sustainability is always a necessary financial cost. At the time of writing, forty-five sculptures have been cleaned and restored, and it is expected that all sculptures will be cleaned in the next two years, and that there will be valid data on them.

c) **Challenges of economic development**

All key stakeholders involved in the development of this Strategy agree that the sustainability of the Park does not correspond to the direction of development that will bring mass tourism to the destination and the environment in which it is, so already in the beginning a consensus on the expected economic impact of this Strategy was created.

The direction of development for this area was determined by the Town of Labin Sustainable Tourism Development Strategy. According to this Strategy, tourists of the future have the following characteristics: *looking for experience, looking for additional experience, rich but not much free time, more flexible in choosing vacation periods, travelling more often but shorter, hedonists, insightful, aware of the importance of quality, individualists, looking for self-improvement, critics, less loyal to brands, seek value for money rather than necessarily cheap, empowered sense of society and the environment, seek authentic experience, participate, are not passive observers, care about safety in the destination.* (from the Town of Labin Sustainable Tourism Development Strategy, according to Dwyer, L., et.al., 2008)

Such tourists are suitable for the Park because it can provide them with meeting these specific needs:

- 1 Due to the natural and specific environment in which the sculptures are located, it attracts visitors because it provides different experiences they can have in it: from a cultural experience to recreation or a peaceful walk, relocated outside the main crowds of the season and available all year round.
- 2 The proximity of other cultural monuments, which have already gained the image of cultural and tourist attractions, not only in Istria but also in other counties allows quality use of all days of vacation, not only in the sun and sea, but also experiences from other destinations that Istria abounds. In the nearby Rabac they can meet the needs of hotels, but also a number of apartments and holiday homes that they can enjoy individually and come to the Park.

Prioritetno područje: 1. povećanje održivosti upravljanja Parkom u smjeru održivog kulturno-rekreacijskog turizama uz zadržavanje primarne funkcije i identiteta Parka – dostupnosti kulture i stvaranja novih kulturnih proizvoda

Strateški cilj 1. Povećati održivost, zaštitu identiteta i pokrenuti održivi razvoj Parka skulptura Dubrova kao resursa od opće društvenog i javnog dobra

Cilj: 1. osigurati sredstva za kapitalna ulaganja radi stavljanja u funkciju postojećih resursa (prostora, skulptura i informativnog centra).

Mjera 1. sklopiti sporazum s ključnim dionicima (Gradom Labinom, Općinom Sveta Nedelja, Istarskom županijom i Republikom Hrvatskom, Turističkim zajednicama Grada Labina i Općine Sveta Nedelja, Istarske županije i TZ RH o zajedničkom razvojnom planu ulaganja u ključne izazove koji priječe razvoj:

1. osiguravanje sredstava za adaptaciju Kocke – informativnog centra na ulazu u Parku kako bi imala funkciju određenu ovom strategijom
2. osiguravanje sredstava za zaštitu prostora na kojem se nalazi Park radi sprečavanja uništavanja imovine (ulazne i zaštitne ograde radi zaštite od vandalizma, uništavanja)

Indikatori: sklopljeni sporazumi kojim se ulaganja u Park proglašavaju razvojnim projektom u proračunima ključnih dionika (kapitalna ulaganja)

Izvori financiranja i iznosi potrebnih sredstava: proračun JP(R)LS, RH i EU fondovi – procijenjeno na 500.000,00 do 1.500.000,00 kuna

Ključni dionici: Udruga Mediteranski kiparski simpozij, Grad Labin, Općina Sveta Nedelja, Istarska županija i Republika Hrvatska (Ministarstvo kulture, Ministarstvo regionalnog razvoja, Ministarstvo zaštite okoliša), Turističkim zajednicama Grada Labina i Općine Sveta Nedelja, Istarske županije i TZ RH

Izazovi/rizici: nedovoljna komunikacija, nemogućnost sklapanja sporazuma zbog ekonomske krize i nedovoljno razvijenih suradničkih odnosa.

Mogućnosti: provedba komunikacijske kampanje kako bi se unaprijedilo komunikaciju donositeljima odluka i dobilo legitimitet u javnosti.

Rok: 5 godina/2025. godina

Mjera 2. sklopljeni sporazumi s tvrtkama u okruženju radi ulaganja u resurse/ kapitalna ulaganja radi/ društveno odgovorni gospodarstvenici, a posebno turističke i hotelijerske tvrtke, glavni zagađivači

- 3 New tourists can be excellent critics and improve the management and quality of the Park's program, by including it in the evaluation and valorisation of the destination.
- 4 Through a series of activities, these tourists can be involved in the development and cultural production, not only consumption but also the creation of new cultural goods.
- 5 The surrounding, still relatively developed, gastronomic area of the whole of Istria also enables gastronomic experiences, so indigenous food should be emphasized and local family farms should be encouraged to certify organic food production and the recognizability of catering services that offer indigenous food.
- 6 Although for now the Park is not a protected natural site, it can attract precisely these tourists, with special emphasis on caring for the environment in order to obtain some higher levels of protection. These tourists can get involved in these processes.
- 7 These visitors will take care about the safety of the destination since they come because the destination is special, has specific and different characteristics than the tourist attractions in the vicinity, it is connected with both nature and culture. This destination/Park is not a destination for mass tourism.

Although the same Strategy emphasizes that the direction of development of this area is to bring tourists who will develop elite tourism¹¹, according to all internal and external criteria for valorisation, this is not possible in at least the next five years for several reasons, so this Strategy plans goals for a period of ten years:

- 1 It is necessary to reach a consensus on the evaluation of the cultural value of the Park and start the valorisation of **cultural heritage/ cultural property**, which for the current situation requires significant resources, but also time for the destination to become a tourist attraction.
- 2 It is necessary to reach a consensus on the evaluation of the natural environment or **protected landscape**, which also requires significant

¹¹ Luxury, i.e. elite tourism, is not officially classified in any category of special forms of tourism, but its only difference is that it includes luxury services and facilities purchased by clients of higher purchasing power. The UNWTO has not issued an official definition of elite tourism nor does it single it out as a separate form. Luxury tourism has emerged as an 'unofficial' form of demand-driven tourism, i.e. it has been shaped by customers to their needs. We can consider it the 'upper class' of any existing tourist product on the market, even if the classic conditions such as accommodation in five-star hotels and resorts are not met. (Sorić Treska, E. (2019:10) Potentials for the Development of Elite Tourism in the Republic of Croatia)

i drugi zainteresirani pravni subjekti i privatna lica za:

1. adaptacija Kocke – informativnog centra na ulazu u Parku kako bi imala funkciju određenu ovom Strategijom
2. zaštita prostora na kojem se nalazi Park radi sprečavanja uništavanja imovine (ulazne i zaštitne ograde radi zaštite od vandalizma, uništavanja)

Indikatori: sklopljeno barem 4 sporazuma o društveno odgovornom ulaganju s barem 1 hotelijerskom tvrtkom, barem 3 industrijske tvrtke do 2022. i dalje za ulaganja, završena adaptacija informativnog centra; zaštićen prostor na izazovnim lokacijama (u koje ulaze osobna vozila, motoristi i sl.)

Ključni dionici: tvrtke u okruženju (turističko hotelijerske i industrijske djelatnosti) i drugi iz Istarske županije i RH, Udruga Mediteranski kiparski simpozij

Izvori financiranja i procjena potrebnih sredstava: za ukupna ulaganja od 100.000 do 500.000 kn godišnje

Izazovi: nemogućnost postizanja komunikacije i sporazuma s tvrtkama, nepostojanje mogućnosti tvrtki (stečaj, nelikvidnost)

Mogućnosti: provedba komunikacijske kampanje radi pokretanja postupka zaštite Parka kao javnog dobra od lokalnog, regionalnog i nacionalnog značaja i zagovaranja za financiranje iz javnih izvora; prijedlozi vijećnika/stranaka za financiranje u proračunima

Rok: 5 godina/2025.

Cilj 2. Osigurati sredstva za redovno investicijsko i drugo održavanje resursa (skulptura, površine Parka, informativnog centra)

Mjera 1. sklopiti sporazume s ključnim dionicima (kao gore 1) za investicijsko i drugo održavanje iz proračuna/javnih prihoda za:

- a) za čišćenje i zaštitu skulptura
- b) za čišćenje i zaštitu okoliša
- c) za investicijsko održavanje zgrade informativnog centra
- d) za investicijsko održavanje i opremanje označavanja (putokaza do Parka)

Mjera 2. sklopiti sporazume s ključnim dionicima (kao gore 2) za investicijsko i drugo održavanje iz društveno odgovornog ulaganja tvrtki za:

- e) čišćenje i zaštitu skulptura

resources and time to protect the entire area where the Park is located, primarily due to devastation due to the large number of visitors.

- 3 First of all, it is necessary to improve communication and reach consensus on the horizontal and vertical level of decision-making due to several important key stakeholders whose decision-making the development of the destination depends on:
 - a The park is located territorially in two local self-government units,
 - b It is surrounded by industrial and other economic and tourism polluters who in their socially responsible business strategies have to see an opportunity to invest in the maintenance and protection of this resource.
 - c The park, if granted the status of a protected landscape and cultural heritage, requires greater resources for maintenance and a higher level of protection that cannot be achieved without the involvement of all stakeholders to meet the needs of elite tourism.
 - d The Park is managed by a local non-profit organization of those stakeholders who created the Park, artists, whose vision is to protect both nature and sculpture, so it is necessary to avoid any other management models in order to basic purpose and function and purpose of this Park preserved.

Because of all this, it is realistic to expect that attracting 'tourists of the future' is possible in a shorter time with greater effect than the creation of elite tourism, because it allows development without a completely different investment in infrastructure, which is almost impossible in the next ten years (Opening luxury hotels with excellent infrastructure), as these also larger consumers will be attracted by the following:

- a a theme story about more than eighty-three outdoor sculptures, created during more than fifty years of the artist's work, which can be an additional basis for the development of theme-focused tourism,
- b theme 'story about the origin of the Park from two state systems',
- c launching an initiative for the creation of theme *tours* connecting 'open air sculpture parks and alleys', first in Istria, then at the level of the Republic of Croatia, and then networking with the EU network of open-air museums,
- d the idea of cultural and artistic artefacts exhibited in nature created during Socialism, as a document on culture from the history of Socialism and survival and new values in the

- f) za čišćenje i zaštitu okoliša
- g) za investicijsko održavanje zgrade informativnog centra
- h) za investicijsko održavanje i opremanje označavanja (putokaza do Parka)

Indikatori: sklopljeni sporazumi s ključnim dionicima 1 i 2., barem 8, osigurana sredstva u proračunima za redovno održavanje, postavljene ploče o Parku, postavljene kante za odvajanje otpada, postavljene table upozorenja za čuvanje okoliša i spomenika i dr. postavljeno barem 3 putokaza na lokalnim, županijskim i državnim cestama

Ključni dionici: Udruga Mediteranski kiparski simpozij, Grad Labin, Općina Sveta Nedelja, Istarska županija i Republika Hrvatska (Ministarstvo kulture, Ministarstvo regionalnog razvoja, Ministarstvo zaštite okoliša), Turističkim zajednicama Grada Labina i Općine Sveta Nedelja, Istarske županije i TZ RH i tvrtke u okruženju i IŽ i RH (turističko hotelijerske i industrijske djelatnosti)

Izvori financiranja i potrebni iznosi: proračun JP(R)LS, RH i EU fondovi, tvrtke u okruženju i šire – prema dosadašnjim ulaganjima od 50.000 do 100.000 godišnje

Izazovi/rizici: nedostatak sredstva u proračunima i loše poslovanje tvrtki, nemogućnost postizanja konsenzusa o vrijednosti Parka kao resursa od javnog interesa (za održivi kulturno turistički razvoj cijelog područja)

Mogućnosti: prijedlog donositeljima odluka o proglašenju ulaganja u Park razvojnim projektom (stavlanje u proračune) i prijedlog poduzetnicima o izradi strategije društveno odgovornog poslovanja odnosno ulaganja u Park, komunikacijske kampanje za dobivanje legitimiteta javnosti i donositelja odluka.

Cilj 3. Razriješiti imovinsko pravne odnose između JLS, RH i MKS i drugih ključnih dionika radi kvalitetnijeg upravljanja Parkom i stvaranja mogućnosti za razvoj

Mjera 1. Ubrzavanje postojećih procedura i postupaka za reguliranje vlasništva i upravljanja zemljištem na kojem se nalazi Park

Indikatori: završeni procesi prenošenja državnog vlasništva u vlasništvo JLP(R)S ili odluka o korištenju državnog vlasništva na kojem je Park u ove svrhe, odluka o prijenosu vlasništva ili koncesiji ili slično; donesena odluka o upravljanju prostorom

new technological age - connecting cultural heritage with new trends in culture from the perspective of cultural management and new activities,

- e the existing model of cultural and public good management - the founding organization is a civil society organization Mediterranean Sculpture Symposium, which ensures greater efficiency in terms of protection and care for the preservation of sculptures and landscapes, added value of the Park created by the care of those who created it, education for future generations to make memories of moments of history and the emergence of sculptures from other times, more flexible and democratic management, community reliance and community involvement. These advantages are precisely the elements that attract tourists of the future.

5 PRIORITY AREAS OF DEVELOPMENT

- action measures, monitoring indicators, key stakeholders, sources of funding and cost estimates, challenges, opportunities and deadlines for implementation

From all the above and in accordance with the stated priority goals, it is necessary to direct the development towards several priority areas in order to primarily protect the area and the current situation and add new values for the resource/destination and for the community. Therefore, the purpose of this Strategy is to protect existing cultural and natural resources and add value to it that will ensure the sustainability of the existing management model.

Priority areas of action are in line with the vision of the Mediterranean Sculpture Symposium, but also development strategies in the fields of culture and sustainable tourism development at the local, regional, national and EU levels. Selected areas are:

- 1 increasing sustainability and managing the Park in the direction of sustainable cultural and recreational tourism,
- 2 verification of cultural heritage,
- 3 verification of natural resources/environment, space where the sculptures are located.

For each priority area, implementation measures have been selected, indicators according to which the implementation of the Strategy is monitored and the results are evaluated. As this is a resource that has a public purpose, and is used by citizens and tourists in the future and represents the potential for valuation of cultural property and protected landscape, it is extremely important to

Parka kojom se regulira upravljanje Parkom prema modelu javno-privatnog partnerstva radi zadržavanja i zaštite esencijalnog identiteta Parka (upravlja MKS, uz zadržavanje osnivačkih prava, uz sudjelovanje JLP(R)S, TZ i s. u donošenju odluka vezanima uz pitanja od javnog interesa)

Ključni dionici: Udruga Mediteranski kiparski simpozij, Grad Labin, Općina Sveta Nedelja i Istarska županija te Republika Hrvatska

Izvori financiranja i procjena potrebnih sredstava: Grad Labin, Općina Sveta Nedelja i Istarska županija – troškovi suda za promjenu vlasništva

Izazovi: nepostojanje političke volje, sporost pravosuđa

Mogućnosti: povećanje mogućnosti za kandidiranje na EU fondove i druge izvore koji zahtijevaju riješenu imovinsko-pravnu podlogu, npr. „prostori sudjelovanja”

Rok: 2 godine

Mjera 2. Donošenje novih odluka JLP(R)S u skladu s važećim zakonima i pravilnicima vezano uz upravljanje Parkom, a u skladu s dosadašnjim modelom upravljanja i to:

- a) zrada i donošenje odluke o statusu Parka skulptura Dubrova kao posebno zaštićenom kulturnom krajobrazu od javnog interesa
- b) donošenje odluke o zaštiti i srbi Parka kao zaštićenom kulturnom krajobrazu temeljem koje će se financirati njegovo održavanje i zaštita

Indikatori: donesena nova odluka o upravljanju Parkom, donesene nove odluke koje reguliraju status, donesena odluka o financiranju održavanja i zaštite

Ključni dionici: Udruga Mediteranski kiparski simpozij, Grad Labin, Općina Sveta Nedelja i Istarska županija te Republika Hrvatska

Izvori financiranja i procjena potrebnih sredstava: Grad Labin, Općina Sveta Nedelja i Istarska županija te Republika Hrvatska – pozicija u proračunima od

Izazovi: nedostatak sredstava u 1. godini

Mogućnosti: inicijativa za izmjenom odluka i novim odlukama, kampanja za zaštitu

Rok: 2 godine

define key stakeholders responsible for the development of the Park and their responsibility is to decide on the public good. Also, potential sources of funding are clearly stated, which cannot be left to chance, for the above reasons, as well as the current and roughly estimated costs. The challenges (risks) that the implementation of this Strategy will face are listed, as well as the possibilities for implementation. At the end, the deadline for implementation is given, so the action/operational plans could monitor the results.

Priority area 1: Increasing the sustainability of the Park's management in the direction of sustainable cultural and recreational tourism while maintaining the primary function and identity of the Park - the availability of culture and creation of new cultural products.

Objective 1: To provide funds for capital investments in order to put the existing resources (space, sculptures and information centre) into operation.

Measure 1: Conclude an agreement with key stakeholders (the Town of Labin, the Municipality of Sveta Nedelja, the County of Istria and the Republic of Croatia, the Tourist Boards of the Town of Labin and the Municipality of Sveta Nedelja, the County of Istria and the Tourist Board of the Republic of Croatia on a joint development plan for key development challenges:

- 1 Providing funds for the adaptation of 'the Cube' - information centre at the entrance to the Park to have the function determined by this Strategy.
- 2 Providing funds for the protection of the area where the Park is located in order to prevent the destruction of property (entrance and protective fences for protection against vandalism, destruction).

Indicators: Concluded agreements declaring investments in the Park a development project in the budgets of key stakeholders (capital investments).

Sources of financing and amounts of required funds: budget of local/regional (self) government units, Republic of Croatia and EU funds - estimated at HRK 500,000.00 to HRK 1,500,000.00.

Key stakeholders: Mediterranean Sculpture Symposium, Town of Labin, Municipality of Sveta Nedelja, Istria County and the Republic of Croatia (Ministry of Culture, Ministry of Regional Devel-

Cilj 4. Osigurati sredstva za redovito financiranje za ljudske potencijale/provedbena tijela upravitelja Parka

Mjera 1. osiguravanje redovitog financiranja provedbenog tijela upravitelja Parka za minimalno funkcioniranje:

- a) Izrada pravilnika o radnim mjestima/zapošljavanje
- b) Zapošljavanje stručnih osoba za upravljanje programima i osoblja za održavanje Parka (tehničko osoblje: čišćenje javne površine, površine informativnog centra i održavanje skulptura)
- c) Osiguravanje sredstava sufinanciranja za održavanje kontinuiteta održavanja programa u skladu sa Strategijom upravitelja
- d) Sklapanje sporazuma o sufinanciranju redovne djelatnosti Parka između ključnih dionika na najmanje 10 godina
- e) Sklapanje sporazuma s turističkim gospodarstvenicima – poslovna suradnja na kreiranju turističkih ruta

Indikatori: izrađen Pravilnik o radnim mjestima, zaposlene min. 2 osobe stručni voditelji Parka i 2 osobe za tehničke poslove, donesena Odluka JLP(R)S o financiranju redovnog rada, sklopljen Sporazum o financiranju redovnog rada

Ključni dionici: Udruga Mediteranski kiparski simpozij, Grad Labin, Općina Sveta Nedelja i Istarska županija te Republika Hrvatska, sklopljeno barem 5 sporazuma o poslovnoj suradnji između MKS i turističkih operatora i hotelijerskih tvrtki, kampova i drugih turističkih djelatnika radi osiguravanja novih tematskih touring itinerera

Izvori financiranja i procjena potrebnih sredstava: ključni dionici, EU fondovi, vlastita sredstva/društveno poduzetništvo – procjena sredstava za redovni rad: plaće bruto 2 za 4 osobe, od kojih su 2 stručne (240.000,00 kn) i 2 tehničko osoblje (160.000,00 kn) neizravni troškovi (režije, knjigovodstvo, cca 50.000 kn), cca 450.000 kn

Izazovi: nedostatak sredstava u proračunima ključnih dionika, nemogućnost postizanja legitimizacije i volje ključnih dionika

Mogućnosti: odluka o financiranju koju donose ključni dionici iz proračuna, EU fondovi, institucionalna podrška Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva i/ili Zaklade Kultura Nova, sponzorstvo poslovni sektor/društveno odgovorno poslovanje

Rok: 1 godina/trajno

opment, Ministry of Environmental Protection), Tourist Boards of the Town of Labin and Sveta Nedelja Municipality, Istria County and the Croatian Tourist Board.

Challenges/risks: Insufficient communication, inability to conclude agreements due to the economic crisis and insufficiently developed cooperation relations.

Opportunities: Implementation of a communication campaign to improve communication to decision makers and gain legitimacy in public.

Deadline: 5 years / 2025

Measure 2: Agreements concluded with companies in the area for the purpose of investing in resources/capital investments for the sake of /socially responsible businessmen, especially tourist and hotel companies, major polluters and other interested legal entities and private persons for:

- 1 Adaptation of 'the Cube' of the information centre at the entrance to the Park in order to have the function determined by this Strategy.
- 2 Protection of the area where the Park is located to prevent the destruction of property (entrance and protective fences to protect against vandalism, destruction).

Indicators: At least four socially responsible investment agreements concluded with at least one hotel company, at least three industrial companies until 2022 and further for investments, completed adaptation of the information centre; protected area in challenging locations (entered by personal vehicles, motorcyclists, etc.)

Key stakeholders: surrounding companies (tourism, hotel and industrial activities) and others from the Istria County and the Republic of Croatia, Mediterranean Sculpture Symposium.

Sources of financing and estimation of required funds: for total investments from HRK 100,000 to 500,000 a year.

Challenges: Inability to reach communication and agreements with companies, lack of opportunities for companies (bankruptcy, illiquidity).

Opportunities: Implementation of a communication campaign to initiate the process of protection of the Park as a public good of local, regional and national importance and advocacy for funding from public sources; councillors' proposals for funding in budgets.

Deadline: 5 years / 2025

Cilj 5. Osigurati sredstva za financiranje programa za javnost u skladu s prioritetnim područjima 2. i 3.

Mjera 1. sklapanje sporazuma o financiranju programa za javnost od općeg interesa i u svrhu osiguravanja financijske održivosti (društveno poduzetničkih programa)

Indikatori: izrađena nova strategija rada MKS u skladu s programima; sklapanje sporazuma s turističkim gospodarstvenicima – poslovna suradnja na kreiranju touring ruta i drugim ključnim dionicima, najmanje 3 godišnje; izrađeni novi proizvodi i paketi usluga (suveniri, specijalizirani paketi usluga za klijente, turističke turoperatore i sl.), najmanje 1 do 2 godišnje

Ključni dionici: Udruga Mediteranski kiparski simpozij, Grad Labin, Općina Sveta Nedelja i Istarska županija te Republika Hrvatska, poduzetnici/gospodarstvenici u turizmu i drugi posebno industrijski

Izvori financiranja i procjena potrebnih sredstava: Grad Labin, Općina Sveta Nedelja i Istarska županija te Republika Hrvatska (80%) poduzetnici gospodarstvenici, EU fondovi, vlastita sredstva (20%), izrađeno najmanje 2 artikla godišnje, cca 100.000,00 kn god.

Izazovi: nedostatak sredstava u proračunima, nedostatak volje poduzetnika

Mogućnosti: kampanja za postizanje volje ključnih dionika za sufinanciranje programa, sponzorstva i sl.; suradnja s lokalnim poduzetnicima; natječaji za izradu grafičkih rješenja suvenira i drugih promidžbenih artikala (majice, plakati, šalice, jastučići, recepti, torbe, elementi iz Parka i dr.); izrada paketa team buildinga.

Rok: 2 godine/trajno

Mjera 2.1. izrada i provedba kulturno, odgojno obrazovnog i zdravstveno – rekreacijskog programa za lokalno stanovništvo u skladu s prioritetnim područjima 2 i 3 i oblikovanja publike

Godišnji programi se oblikuju u skladu s ciljevima iz prioritetnih područja 2 i 3, uz primjenu načela i vrijednosti istaknutih u ovoj Strategiji.

Indikatori: izrađeni godišnji programi rada Parka prema iskazanim potrebama za lokalno stanovništvo uz uključivanje građana u planiranje i osigurana sredstva za financiranje provedbe najmanje za 4 kulturnih aktivnosti, 4 odgojno-obrazovne aktivnosti, 4 zdravstveno-rekreacijske aktivnosti; izrađen plan i program oblikovanja publike:

Objective 2: To provide funds for regular investment and other maintenance of resources (sculpture, areas of the Park, information centre)

Measure 1: Enter into agreements with key stakeholders (as above 1) for investment and other maintenance from the budget/public revenues for:

- a) for cleaning and protection of sculptures
- b) for cleaning and environmental protection
- c) for investment maintenance of the information centre building
- d) for investment maintenance and equipping of markings (signposts to the Park)

Measure 2: Enter into agreements with key stakeholders (as above 2) for investment and other maintenance from socially responsible investment of companies for:

- a) cleaning and protection of sculptures
- b) for cleaning and environmental protection
- c) for investment maintenance of the information centre building
- d) for investment maintenance and equipping of markings (signposts to the Park)

Indicators: Agreements concluded with key stakeholders 1 and 2, at least 8, funds provided in regular maintenance budgets, Park boards set up, waste separation bins set up, warning signs set up for the protection of the environment and monuments, etc. at least 3 signposts set up local, county and state roads.

Key stakeholders: Mediterranean Sculpture Symposium, Town of Labin, Municipality of Sveta Nedelja, Istria County and the Republic of Croatia (Ministry of Culture, Ministry of Regional Development, Ministry of Environmental Protection), Tourist Boards of the Town of Labin and Sveta Nedelja Municipality, Istria County and Croatian Tourist Board and surrounding companies and Istria County and Republic of Croatia (tourist hotel and industrial activities).

Sources of financing and required amounts: budget of local/regional (self) government units, Republic of Croatia and EU funds, companies in the region and beyond-according to previous investments from HRK 50,000 to 100,000 a year.

Challenges/risks: Lack of funds in budgets and poor business operations of companies, inability to reach consensus on the value of the Park as a resource of public interest (for sustainable cultural and tourism development of the whole area).

Opportunities: Proposal to decision makers to declare investment in the Park a development proj-

a) program kulturnih djelatnosti (temeljna djelatnost):

Indikatori:

- temeljne specijalizirane aktivnosti za različite skupine radi povećanja dostupnosti kulture – obilasci Parka uz vođene ture za djecu, mlade, osobe s invaliditetom, umirovljenike, min. 1 mjesečno
- pokretanje i održavanje novog programa za Mediteranski kiparski simpozij – novo doba!: održavanje kiparskih kolonija u manjem razmjeru u suradnji s drugim umjetničkim organizacijama, ustanovama (srednjim umjetničkim školama i akademijama) i pojedincima (manji broj sudionika), održavanje drugih likovnih i kulturnih kolonija/kampova radi razvoja primarne djelatnosti kulture), min 1 godišnje
- aktivnosti odgoja i obrazovanja za poticanje likovnog stvaralaštva i novih kulturnih proizvoda za specifične skupine stanovništva (strip radionice, likovne radionice), min 4 puta godišnje
- aktivnosti glazbenih, izvedbenih i scenskih umjetnosti za stanovništvo (lokalni i gostujući izvođači), min. 3 puta godišnje
- aktivnosti odgoja i obrazovanja za poticanje stvaralaštva u glazbenim, izvedbenim i scenskim umjetnostima za specifično stanovništvo (tečajevi sviranja, pjevanja, škola lutkarstva, škola glume i sl.), min. 3 puta godišnje
- aktivnosti ostalih vizualnih, književnih i drugih kulturno umjetničkih izričaja („Doručak/večera s autorima“ i sl.), min. 4 puta godišnje
- aktivnosti očuvanja kulturne baštine, npr. gradnja suhozida, min. 2 puta godišnje
- aktivnosti mini kulturno poduzetničkih laboratorija, min. 1 godišnje
- aktivnosti oblikovanja publike, min. 4 puta godišnje

b) programi zdravstveno-rekreacijskih djelatnosti:

Indikatori:

- aktivnosti povećanja zdravstvene pismenosti i važnosti aktivnog bavljenja fizičkim aktivnostima i to do za 50 osoba:

1. rekreativne aktivnosti npr. joga na otvorenom, trčanje/jogging, nordijsko hodanje i slične rekreativne aktivnosti koje ne uključuju više od 20 do 50 osoba, vježbanje u prirodi (20 do 50 osoba) i sl.; predavanja

ect (budgeting) and proposal to entrepreneurs to develop a strategy for socially responsible business or investment in the Park, communication campaigns to gain legitimacy for the public and decision makers.

Objective 3: Resolve property and legal relations between local (self) government units, the Republic of Croatia and MKS and other key stakeholders in order to improve the management of the Park and create opportunities for development

Measure 1: Acceleration of existing procedures and actions for regulating the ownership and management of the land on which the Park is located.

Indicators: Completed processes of transfer of state ownership to the ownership of local/regional (self) government units or decision on the use of state ownership on which the Park is located for these purposes, decision on transfer of ownership or concession or similar; a reached decision on the management of the Park which regulates the management of the Park according to the model of public-private partnership for the purpose of preserving and protecting the essential identity of the Park (managed by MKS, retaining the founding rights), with the participation of local/regional (self) government units, Tourist Boards in reaching decisions regarding issues of public interest). Key stakeholders: Mediterranean Sculpture Symposium, Town of Labin, Municipality of Sveta Nedelja and Istria County and the Republic of Croatia. Sources of financing and assessment of required funds: Town of Labin, Municipality of Sveta Nedelja and Istria County- court costs for change of ownership.

Challenges: Lack of political will, slowness of the judiciary.

Opportunities: Increase the opportunities for applying for EU funds and other sources that require a resolved property-legal basis, e.g. ‘spaces of participation’

Deadline: 2 years

Measure 2: Making new decisions of local/regional (self) government units in accordance with the applicable laws and regulations related to the management of the Park, and in accordance with the current management model, as follows:

o dobiti kretanja, aktivnog bavljenja fizičkim aktivnostima na otvorenom i sl., min. 3 puta godišnje

- c) program poticanja društvenog poduzetništva u kulturi:

Indikatori:

- mini kreativni inkubatori/mentori (lokalni potencijali za razvoj društvenog poduzetništva u kulturi), min. 2 godišnje
- izrada suvenira i drugog materijala s temom identiteta Parka radi prodaje, min. 2 godišnje

Ključni dionici: Udruga Mediteranski kiparski simpozij u suradnji s Gradom Labinom, Općinom Sveta Nedelja i Istarskom županijom te Republikom Hrvatskom, poduzetnici/gospodarstvenici

Izvori financiranja i procjena potrebnih sredstava: Grad Labin, Općina Sveta Nedelja i Istarska županija te Republika Hrvatska, EU fondovi (70%) poduzetnici/gospodarstvenici, vlastita sredstva/društveno poduzetništvo (30%)

Izazovi: nedostatak sredstava za provedbu programa radi nepostojanje volje ključnih dionika, cca 150.000,00 kn/god.

Mogućnosti: EU fondovi, tvrtke, TZ, aktivnosti koje uključuju različite skupine i uspostava suradnje s obrazovnim, sportsko-rekreacijskim, kulturnim ustanovama i organizacija i regije,

Rok: 1 godina/trajno

Mjera 2.2. izrada i provedba kulturno, odgojno obrazovnog i zdravstveno rekreacijskog programa za građane Republike Hrvatske (domaći turisti) i strane turiste

Godišnji programi se oblikuju u skladu s ciljevima iz prioritarnih područja 2 i 3, uz primjenu načela i vrijednosti istaknutih u ovoj Strategiji, isto kao mjera 2.1.

Indikatori: izrađeni godišnji programi rada Parka prema iskazanim potrebama za građane RH (domaći turisti) i osigurana sredstva za financiranje ili ponuđena usluga organizacije uz suradnju drugih organizacija;

- a) program kulturnih djelatnosti (temeljna djelatnost):
- održana najmanje 1 vođena tura mjesečno iz temeljnog programa mjesečno za specifične skupine građana/posjetitelja iz RH i drugih eminentnih tržišta
 - održano najmanje 1 radionica mjesečno – poticanje stvaralaštva za specifične skupine za najmanje 4 umjetnička izričaja za posjetitelje iz RH i drugih eminentnih tržišta

- a) Making and reaching a decision on the status of the Dubrova Sculpture Park as a specially protected cultural landscape of public interest.

- b) Reaching a decision on the protection and care of the Park as a protected cultural landscape on the basis of which the Park maintenance and protection will be financed.

Indicators: New decision on Park management reached, new decisions regulating status made, decision made on financing maintenance and protection.

Key stakeholders: Mediterranean Sculpture Symposium, Town of Labin, Municipality of Sveta Nedelja, Istria County and the Republic of Croatia.

Sources of financing and assessment of required funds: Town of Labin, Municipality of Sveta Nedelja, Istria County and the Republic of Croatia-position in budgets.

Challenges: Lack of funds in the first year.

Opportunities: Initiative to change decisions and reach new decisions, protection campaign.

Deadline: 2 years

Objective 4: To provide funds for regular funding for human resources/ implementing bodies of the Park Manager

Measure 1 Ensuring regular financing of the implementing body of the Park Manager for minimum functioning:

- a) Development of regulations on jobs/employment,
- b) Employment of experts for program management and the Park maintenance staff (technical staff: cleaning of public areas, information centre and maintenance of sculptures),
- c) Providing co-financing to maintain the continuity of the program in accordance with the Manager's Strategy,
- d) Concluding an agreement on co-financing the regular activities of the Park between key stakeholders for at least ten years,
- e) Concluding agreements with tourism entrepreneurs - business cooperation in creating tourist routes.

Indicators: Regulations on work positions defined, min. two people employed as expert managers of the Park and two people for technical issues, Decision of local/regional (self) government units on financing regular work reached, Agreement on financing regular work concluded.

- održano najmanje 1 nastup/aktivnost umjetnika i umjetničkih grupa mjesečno
- držano najmanje 1 nastup/aktivnost gostovanje drugih umjetnika svaka 2 mjeseca (književne večeri, predstave i sl.)
- oblikovanje tematskog kulturno-turističkog proizvoda: umrežavanje „parkova i aleja na otvorenom Istre; izrađena platforma (udruženje, mrežna stranica ili sl.) s povezanim obilaskom „parkova i aleja Istre”
- oblikovanje tematskog kulturno turističkog proizvoda: umrežavanje „parkova i aleja na otvorenom Republike Hrvatske (po regijama/županijama); izrađena platforma (udruženje, mrežna stranica ili sl.) s povezanim obilaskom „parkova i aleja regija i/ili Republike Hrvatske”
- umrežavanje s Europskom mrežom parkova na otvorenom!

b) programi zdravstveno – rekreacijskih djelatnosti:

- aktivnosti povećanja zdravstvene pismenosti i važnosti aktivnog bavljenja fizičkim aktivnostima i to do za 50 osoba:
- 1. rekreativne aktivnosti npr. joga na otvorenom, trčanje/jogging, nordijsko hodanje i slične rekreativne aktivnosti koje ne uključuju više od 20 do 50 osoba, vježbanje u prirodi (20 do 50 osoba) i sl.; predavanja o dobiti kretanja, aktivnog bavljenja fizičkim aktivnostima na otvorenom i sl., min. 3 puta godišnje

c) program poticanja društvenog poduzetništva u kulturi:

Indikatori:

- mini kreativni inkubatori/mentori u suradnji s drugim kulturno kreativnim laboratorijima iz RH (nacionalni potencijali za razvoj društvenog poduzetništva u kulturi), min. 2 godišnje
- izrada suvenira i drugog materijala s temom identiteta Parka radi prodaje, min. 2 godišnje
- izrada novog turističkog proizvoda (ponude za turistička putovanja) za hotelijere i druge turističke organizacije radi oblikovanja tematskih posjeta Parku

Napomena: aktivnosti koje uključuju korištenje rekvizita koji mogu oštetiti krajobraz i skulpture nisu preporučljive.

Ključni dionici: Udruga Mediteranski kiparski simpozij, Grad Labin, Općina Sveta Nedelja i Istarska

Key stakeholders: Mediterranean Sculpture Symposium, Town of Labin, Sveta Nedelja Municipality, Istria County and the Republic of Croatia, at least five business cooperation agreements concluded between MKS and tour operators and hotel companies, camps and other tourism facilities to ensure the creation of new theme *touring* itineraries.

Sources of funding and assessment of required funds: key stakeholders, EU funds, own funds/social entrepreneurship - assessment of funds for regular work: gross salaries 2 for 4 people, of which 2 are professional (HRK 240,000.00) and 2 technical staff HRK (160,000.00) indirect costs (utilities, bookkeeping, approx. HRK 50,000), approx. HRK 450,000.00.

Challenges: Lack of funds in the budgets of key stakeholders, inability to achieve legitimacy and will of key stakeholders.

Opportunities: Decision on financing made by key stakeholders from the budget, EU funds, institutional support of the National Foundation for Civil Society Development and/or Kultura Nova Foundation, sponsorship business sector/corporate social responsibility.

Deadline: 1 year/permanent

Objective 5: Provide funding for public programs in accordance with priority areas 2 and 3

Measure 1 Concluding an agreement on financing programs for the public of general interest and for the purpose of ensuring financial sustainability (social entrepreneurial programs)

Indicators: New MKS operating strategy developed in accordance with the programs; concluding agreements with tourism entrepreneurs-business cooperation on the creation of *touring* routes and other key stakeholders, at least three years; new products and service packages made (souvenirs, specialized service packages for clients, tour operators, etc.), at least one to two a year.

Key stakeholders: Mediterranean Sculpture Symposium, Town of Labin, Municipality of Sveta Nedelja, Istria County and the Republic of Croatia, entrepreneurs/businessmen in tourism and others, especially industrialists.

Sources of financing and estimation of necessary funds: Town of Labin, Municipality of Sveta Nedelja, Istria County and the Republic of Croatia (80%) entrepreneurs, EU funds, own funds (20%), at least two items made a year, approx.

županija te Republika Hrvatska, poduzetnici/gospodarstvenici

Izvori financiranja i procjena potrebnih sredstava: Grad Labin, Općina Sveta Nedelja i Istarska županija te Republika Hrvatska, EU fondovi, poduzetnici/gospodarstvenici, vlastita sredstva/društveno poduzetništvo/cca

Izazovi: nedostatak sredstava za provedbu programa radi nepostojanja volje i sredstava ključnih dionika

Mogućnosti: EU fondovi, sklopljeni sporazumi s hotelima, turističkim agencijama i drugim turističkim organizacijama o otkupu suvenira, o organiziranom posjetama i sl., sklopljeni sporazumi s vlasnicima/upraviteljima (TZ, JLRS) parkova na otvorenom u Istri, drugim županijama.

Rok: 1 godina/trajno

Napomena: bez suradnje i oblikovanja novog hibridnog partnerstva s lokalnom i regionalnom zajednicom (Grad Labin, Općina Sveta Nedelja, Istarska županija) neće biti moguće pokrenuti razvoj ovog javnog dobra, pokrenuti mogućnosti za dodanu vrijednost Parka u smjeru razvoja održivog kulturnog turizama te tako donijeti dobiti cijeloj zajednici, pa se među prioritarnim zadacima nameće razrješavanje načina sustavnog financiranja koje uključuje proračunska sredstva kroz model hibridnog partnerstva na razvojnom projektu čuvanja Parka i oživljavanja potencijala za održivi razvoj cijelog okoliša.

Prioritetno područje: 2. verifikacija i valorizacija kulturne baštine (kulturnog dobra)

Mjere zaštite i očuvanje kulturnih dobara (Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara)

Strateški cilj 2. Zaštititi kulturna dobra (skulpture) kojima upravlja Udruga Mediteranski kiparski simpozij

Mjera 1. priprema dokumentacije za pokretanje postupka pripreme proglašenja/donošenje odluke nadležnog predstavničkog tijela županije o proglašenju skulptura na prostoru koji obuhvaća Parka skulptura Dubrova zaštićenim kulturnim dobrom od lokalnog značaja:

- 1.1. aktivnosti popisa i utvrđivanja vlasništva/posjeda nad skulpturama u i izvan područja Parka skulptura Dubrova (prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara radi zaštite (članak 18)

HRK 100,000.00 a year.

Challenges: Lack of funds in budgets, lack of will of entrepreneurs.

Opportunities: Campaign to achieve the will of key stakeholders to co-finance programs, sponsorships, etc.; cooperation with local entrepreneurs; competitions for the development of graphic solutions for souvenirs and other promotional items (T-shirts, posters, mugs, pillows, recipes, bags, elements from the Park, etc.); development of a team building package.

Deadline: 2 years / permanent

Measure 2.1: Development and implementation of cultural, educational and health-recreational program for the local population in accordance with priority areas 2 and 3 and shaping the audience

The annual programs shall be designed in accordance with the objectives of priority areas 2 and 3, applying the principles and values set out in this Strategy.

Indicators: Developed annual work programs of the Park according to the expressed needs for the local population with the involvement of citizens in planning and provided funds for financing the implementation of at least four cultural activities, four educational activities, four health-recreational activities; developed plan and program for shaping the audience:

a) program of cultural activities (core activity):

Indicators:

- Basic specialized activities for different groups in order to increase the availability of culture-guided Park tours for children, youth, people with disabilities, retirees, min. one per month,
- Launching and maintaining a new program for the Mediterranean Sculpture Symposium-New Era! organizing small-scale sculptural colonies in cooperation with other art organizations, institutions (art high schools and academies) and individuals (fewer participants), holding other art and cultural colonies/camps for the development of primary cultural activities), min. one a year,
- Educational activities to encourage artistic creativity and new cultural products for specific groups of the population (comic workshops, art workshops), at least four times a year,

1.2. aktivnosti utvrđivanja svojstva kulturnog dobra (radi upisa u Registar. Listu preventivno zaštićenih kulturnih dobara) - vrednovanje kulturnog dobra (Ministarstvo kulture imenuje posebno stručno povjerenstvo)/revizija

1.3 aktivnosti određivanja načina zaštite uz prethodnu suglasnost nadležnog tijela (konzervatorski odjel na nadležan na području)

1.4 donošenje odluke

Indikatori: sređena dokumentacija o vlasništvu, autorskim pravima i sl. radi utvrđivanja vlasnika, posjednika i sl. za skulpture u Parku i izvan njega; objedinjavanje liste skulptura nastalih tijekom Mediteranskoga kiparskog simpozija (u Parku i izvan njega); izdano rješenje o svojstvima kulturnog dobra radi donošenje odluke o proglašenja Parka zaštićenim kulturnim dobrom od lokalnog značaja; donesena odluka nadležnog predstavničkog tijela županije o proglašenju Parka zaštićenim kulturnim dobrom od lokalnog značaja

Ključni dionici: Udruga Mediteranski kiparski simpozij, Grad Labin, Općina Sveta Nedelja i Istarska županija te Republika Hrvatska, Ministarstvo kulture i nadležni konzervatorski odjel, poduzetnici/gospodarstvenici

Izvori financiranja i procjena potrebnih sredstava: Grad Labin, Općina Sveta Nedelja, druge Općine i Gradovi na čijem području su izmještene skulpture nastale kao rezultat Mediteranskoga kiparskog simpozija i Istarska županija te Republika Hrvatska, EU fondovi, poduzetnici/gospodarstvenici, cca 200.000,00 kn

Izazovi: nedostatak sredstava za provedbu programa radi nepostojanja volje i sredstava ključnih dionika, „sporost administracije”;

Mogućnosti: EU fondovi, proračuni JLS, RH

Rok: 1 do 4 godine

Mjera 2. priprema dokumentacije za pokretanje postupka pripreme proglašenja/donošenje rješenja Ministarstva kulture o proglašenju Parka skulptura Dubrova zaštićenim kulturnim dobrom od nacionalnog značaja:

2.1 aktivnosti popisa i utvrđivanja vlasništva/posjeda nad skulpturama u i izvan područja Parka skulptura Dubrova (prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara radi zaštite (članak 18)/revizija

2.2 aktivnosti utvrđivanja svojstva kulturnog dobra radi upisa u Registar. Listu preventivno

– Activities of music, performing and stage arts for the local population (local and guest performers), min. three times a year,

– Educational activities to encourage creativity in music, performing and stage arts for a specific population (musical instrument and singing courses, puppetry school, acting school, etc.), min. three times a year,

– Activities of other visual, literary and other cultural and artistic expressions (breakfast/dinner with the author, etc.), min. four times a year,

– Cultural heritage preservation activities, e.g. construction of dry-stone walls, min. two times a year,

– Activities of mini cultural and entrepreneurial laboratories, min. one a year,

– Audience shaping activities, min. four times a year.

b) programs of health and recreational activities:

Indicators:

– Activities to increase health literacy and the importance of actively engaging in physical activities for up to fifty people:

– 1 Recreational activity such as outdoor yoga, running/jogging, Nordic walking and similar recreational activities involving 20-50 people, outdoor exercise (20-50 people), etc.; lectures on the benefits of movement, active physical activity in the open air, etc., min. three times a year.

c) program for encouraging social entrepreneurship in culture:

Indicators:

– Mini creative incubators/mentors (Local potentials for the development of social entrepreneurship in culture), min. two a year,

– Production of souvenirs and other material with the theme of the identity of the Park for sale, min. two a year.

Key stakeholders: Mediterranean Sculpture Symposium in cooperation with the Town of Labin, the Municipality of Sveta Nedelja, Istria County and the Republic of Croatia, entrepreneurs/businessmen.

Sources of financing and assessment of required funds: Town of Labin, Municipality of Sveta Nedelja and Istria County and the Republic of Croatia, EU funds (70%) entrepreneur/businessmen, own funds/social entrepreneurship (30%).

zaštićenih kulturnih dobara) – vrednovanje kulturnog dobra (Ministarstvo kulture imenuje posebno stručno povjerenstvo)/revizija

2.3 aktivnosti određivanja načina zaštite uz prethodnu suglasnost nadležnog tijela (Konzervatorski odjel nadležan na području)

2.4 aktivnosti izdavanja rješenja o upisu u Registar kulturnih dobara od nacionalnog interesa.

Indikatori: sređena dokumentacija o vlasništvu, autorskim pravima i sl. radi utvrđivanja vlasnika, posjednika i sl. za skulpture u Parku i izvan njega; objedinjavanje liste skulptura nastalih tijekom Mediteranskoga kiparskog simpozija (u Parku i izvan njega); izdano rješenje o svojstvima kulturnog dobra radi donošenja rješenja o preventivnoj zaštiti Parka); doneseno rješenje Ministarstva kulture o sustavu mjera zaštite kulturnog dobra

Ključni dionici: Udruga Mediteranski kiparski simpozij, Grad Labin, Općina Sveta Nedelja i Istarska županija te Republika Hrvatska, Ministarstvo kulture i nadležni konzervatorski odjel, poduzetnici/gospodarstvenici

Izvori financiranja i procjena potrebnih sredstava: Grad Labin, Općina Sveta Nedelja, druge Općine i Gradovi na čijem području su izmještene skulpture nastale kao rezultat Mediteranskoga kiparskog simpozija i Istarska županija te Republika Hrvatska, EU fondovi, poduzetnici/gospodarstvenici, cca 200.000,00 kn

Izazovi: nedostatak sredstava za provedbu programa radi nepostojanja volje i sredstava ključnih dionika, "sporost administracije";

Mogućnosti: EU fondovi, proračuni JLS, RH

Rok: 1. faza od 1 do 4 godine; 2. faza 4 do 8 godina

Mjera 3. izrada plana zaštite zbog gospodarske djelatnosti (održivog turizma) na području na kojem su smještene skulpture/zaštićeno kulturno dobro:

1.1. Izrada i provedba mjera zaštite skulptura u Parku

1.2. Izrada i provedba mjera zaštite skulptura izmještenih izvan Parka, a nastalih u okviru rada Mediteranskoga kiparskog simpozija od osnutka

1.3. Usklađivanje s mjerama iz prioritarnog područja 3.

Isto kao i kod Mjere 1. i 2.

Challenges: Lack of funds for the implementation of the program due to the lack of will of key stakeholders, approximately HRK 150,000.00/year.

Opportunities: EU funds, companies, Tourist Boards, activities involving different groups and the establishment of cooperation with educational, sports and recreational, cultural institutions and organizations and regions.

Deadline: 1 year / permanent

Measure 2.2: Development and implementation of cultural, educational and health recreation program for citizens of the Republic of Croatia ('domestic' tourists) and foreign tourists

The annual programs shall be designed in accordance with the objectives from priority areas 2 and 3, applying the principles and values set out in this Strategy, as well as measure 2.1.

Indicators: Prepared annual work programs of the Park according to the expressed needs for the citizens of the Republic of Croatia (domestic tourists) and provided funds for financing or offered services of the organization in cooperation with other organizations;

a) program of cultural activities (core activity):

- At least one guided tour held per month from the basic program per month for specific groups of citizens/visitors from the Republic of Croatia and other eminent markets,
- At least one workshop held a month to encourage creativity for specific groups for at least four artistic expressions for visitors from the Republic of Croatia and other eminent markets,
- At least one performance of artists and art groups held a month,
- At least one performance/activity guest performance of other artists every two months (literary evenings, plays, etc.)
- Designing the theme cultural and tourist product: networking of 'open-air parks and alleys of Istria'; created platform (association, website, etc.) with a link to 'parks and alleys of Istria' tour,
- Designing the theme cultural and tourist product: networking of 'open-air parks and alleys of Croatia' (by regions/counties); created platform (association, website, etc.) with a link to 'parks and alleys of regions and/or Croatia' tour,

Prioritetno područje 3. Valorizacija prirodnog okoliša u kojem se nalaze smještene skulpture

– Park skulptura Dubrova/utjecaj gospodarske djelatnosti/kulturnog turizma i turizma općenito na narušavanje okoliša

Strateški cilj 3. Zaštiti prirodni okoliš u kojem se nalaze skulpture – Park skulptura Dubrova

Mjera 1. izrada stručne podloge za zaštitu i kategorizaciju zemljišta na kojoj se nalaze skulpture u Parku skulptura Dubrova:

- pokretanje postupaka i procesa za izradu stručne podloge radi sprječavanja uništavanja prirodnog okoliša na kojem se nalazi Park zbog povećanih gospodarskih aktivnosti (povećanog broja turista/posjetitelja, povećanog otpada, potencijalnog ugrožavanja biosfere zbog branja i uništavanja biljaka, sječe i sl.) te negativnog utjecaja na kulturno dobro

Indikatori: osiguravanje sredstava za izradu stručne podloge (ovisno o razini potrebne zaštite), izrađena stručna podloga za kategorizaciju Parka

Ključni dionici: Udruga Mediteranski kiparski simpozij, Grad Labin, Općina Sveta Nedelja i Istarska županija te Republika Hrvatska, Ministarstvo kulture i nadležni konzervatorski odjel, poduzetnici/gospodarstvenici

Izvori financiranja i procjena potrebnih sredstava: Grad Labin, Općina Sveta Nedelja, druge Općine i Gradovi na čijem području su izmještene skulpture nastale kao rezultat Mediteranskoga kiparskog simpozija i Istarska županija te Republika Hrvatska, EU fondovi, poduzetnici/gospodarstvenici, cca 200.000,00 kn

Izazovi: nedostatak sredstava za provedbu programa radi nepostojanja volje i sredstava ključnih dionika, „sporost administracije”;

Mogućnosti: EU fondovi, proračuni JLS, RH

Rok: do 5 godina

Mjera 2. kategorizacija lokacije na kojoj je smješten Park prema kategorijama Ministarstva za ekologiju i energetiku:

1. Izaštićeni „kulturni krajobraz”, odnosno kategorizacija „Regionalni park” (zaštita krajobrazne raznolikosti, održivi razvoj i turizam, županijska razina upravljanja, predstavničko tijelo nadležne jedinice područne (regionalne) samouprave ili
2. „Značajni krajobraz” (zaštita krajobrazne vrijednosti i biološke raznolikosti ili kultur-

- networking with the European Network of Open-air Parks.

b) programs of health and recreational activities:

- Activities to increase health literacy and the importance of actively engaging in physical activities for up to fifty people:

- 1 Recreational activity such as outdoor yoga, running/jogging, Nordic walking and similar recreational activities involving 20-50 people, outdoor exercise (20-50 people), etc.; lectures on the benefits of movement, active physical activity in the open air, etc., min. three times a year.

c) program for encouraging social entrepreneurship in culture:

Indicators:

- Mini creative incubators/mentors (Local potentials for the development of social entrepreneurship in culture), min. two a year,
- Production of souvenirs and other materials with the theme of the identity of the Park for sale, min. two a year.
- Development of a new tourist product (offers for tourist trips) for hoteliers and other tourist organizations in order to design theme visits to the Park.

Note: Activities that involve the use of props that can damage the landscape and sculptures are not recommended.

Key stakeholders: Mediterranean Sculpture Symposium, Town of Labin, Municipality of Sveta Nedelja, Istria County and the Republic of Croatia, entrepreneurs/businessmen.

Sources of financing and assessment of required funds: Town of Labin, Municipality of Sveta Nedelja, Istria County and the Republic of Croatia, EU funds, entrepreneurs/businessmen, own funds/social entrepreneurship/ approx.

Challenges: Lack of funds for program implementation due to lack of will and resources of key stakeholders.

Options: EU funds, concluded agreements with hotels, travel agencies and other tourism organizations for the purchase of souvenirs, on organized visits and similar, concluded agreements with owners/managers (Tourist Board, JLRS) open-air parks in Istria and other counties.

Deadline: 1 year / permanent

no-povijesne vrijednosti ili krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja, odmor i rekreacija, županijska i općinska, donosi odluku predstavničko tijelo nadležne jedinice područne (regionalne) samouprave, sa zadržavanjem modela upravljanja

Indikatori: izrađena stručna podloga prema kojoj je jasno definirana razina zaštite

Ključni dionici: Udruga Mediteranski kiparski simpozij, Grad Labin, Općina Sveta Nedelja i Istarska županija te Republika Hrvatska, Ministarstvo kulture i nadležni konzervatorski odjel, poduzetnici/gospodarstvenici

Izvori financiranja i procjena potrebnih sredstava: Grad Labin, Općina Sveta Nedelja, druge Općine i Gradovi na čijem području su izmještene skulpture nastale kao rezultat Mediteranskoga kiparskog simpozija i Istarska županija te Republika Hrvatska, EU fondovi, poduzetnici/gospodarstvenici, cca 200.000,00 kn

Izazovi: nedostatak sredstava za provedbu programa radi nepostojanja volje i sredstava ključnih dionika, „sporost administracije”;

Mogućnosti: EU fondovi, proračuni JLS, RH

Rok: do 5 godina

Note: Without cooperation and the formation of a new hybrid partnership with the local and regional community (Town of Labin, Sveta Nedelja Municipality, Istria County) it will not be possible to initiate the development of this public good, initiate opportunities for added value of the Park in the direction of sustainable cultural tourism and in that way bring benefit to the whole community, so one of the priority tasks is to resolve the method of systematic financing that includes budget funds through a model of hybrid partnership on the development project of preserving the Park and reviving the potential for sustainable development of the whole environment.

Priority area 2: Verification and valorisation of cultural heritage (cultural property)

Measures for the protection and preservation of cultural property (Cultural Property Protection and Preservation Act)

Measure 1: Preparation of documentation for initiating the procedure of preparation of the proclamation/decision of the competent county representative body on declaring the sculptures in the area covered by the Dubrova Sculpture Park a protected cultural property of local significance:

- 1.1 Activities of inventory and determination of ownership/possession over sculptures in and outside the area of Dubrova Sculpture Park (pursuant to Cultural Heritage Protection and Preservation Act (Article 18)).
- 1.2 Activities for determining the properties of cultural property (for the purpose of entry in the Register-List of Preventively Protected Cultural Goods)-evaluation of cultural property (Ministry of Culture appoints a special expert commission)/revision.
- 1.3 Activities for determining the method of protection with the prior consent of the competent authority (Conservation department in charge of the area).
- 1.4 Decision making.

Indicators: Arranged documentation on ownership, copyright, etc. in order to determine the owner, possessor, etc. for sculptures in the Park and outside it; unification of the list of sculptures created during the Mediterranean Sculpture Symposium (inside and outside the Park); issued a decision on the properties of the cultural property

for the purpose of making a decision on declaring the Park a protected cultural property of local significance; decision of the competent county representative body on declaring the Park a protected cultural property of local importance.

Key stakeholders: Mediterranean Sculpture Symposium, Town of Labin, Municipality of Sveta Nedelja, Istria County and the Republic of Croatia, Ministry of Culture and competent Conservation department, entrepreneurs/businessmen.

Sources of funding and assessment of required funds: Town of Labin, Municipality of Sveta Nedelja, other municipalities and towns in whose area there are sculptures created as a result of the Mediterranean Sculpture Symposium, Istria County and the Republic of Croatia, EU funds, entrepreneurs/businessmen, approx. HRK 200,000.00.

Challenges: Lack of funds for program implementation due to lack of will and resources of key stakeholders, red tape.

Opportunities: EU funds, local government budgets, the Republic of Croatia

Deadline: 1- 4 years

Measure 2: Preparation of documentation for initiating the procedure of preparation of the proclamation/adoption of the decision of the Ministry of Culture on declaring Dubrova Sculpture Park a protected cultural property of national importance:

- 2.1 Activities of inventory and determination of ownership/possession over sculptures in and outside the area of Dubrova Sculpture Park (pursuant to Cultural Heritage Protection and Preservation Act (Article 18)).
- 2.2 Activities for determining the properties of cultural property for entry in the Register. **List of Preventively Protected Cultural Goods** - evaluation of cultural goods (Ministry of Culture appoints a special expert commission)/ revision.
- 2.3 Activities for determining the method of protection with the prior consent of the competent authority (Conservation department competent in the area).
- 2.4 Activities of issuing a decision on entry in the Register of Cultural goods of national interest.

Indicators: Arranged documentation on ownership, copyright, etc. in order to determine the

owner, possessor, etc. for sculptures in the Park and outside it; unification of the list of sculptures created during the Mediterranean Sculpture Symposium (in the Park and outside it); issued a decision on the properties of the cultural property for the purpose of making a decision on the preventive protection of the Park); adopted a decision of the Ministry of Culture on the system of measures for the protection of cultural property.

Key stakeholders: Mediterranean Sculpture Symposium, Town of Labin, Municipality of Sveta Nedelja, Istria County and the Republic of Croatia, Ministry of Culture and competent Conservation department, entrepreneurs/businessmen.

Sources of funding and assessment of necessary funds: Town of Labin, Municipality of Sveta Nedelja, other municipalities and town in whose area the sculptures created as a result of the Mediterranean Sculpture Symposium were relocated, Istria County and the Republic of Croatia, EU funds, entrepreneurs/businessmen, approx. HRK 200,000.00.

Challenges: Lack of funds for program implementation due to lack of will and resources of key stakeholders, red tape.

Opportunities: EU funds, local government budgets, Republic of Croatia

Deadline: Phase 1:1-4 years; Phase 2: 4-8 years

Measure 3: Development of a plan for protection due to economic activity (sustainable tourism) in the area where the sculptures are located/protected cultural property:

- 3.1 Development and implementation of measures for the protection of sculptures in the Park.
- 3.2 Development and implementation of measures for the protection of sculptures relocated outside the Park, created as part of the Mediterranean Sculpture Symposium from the beginning.
- 3.3 Alignment with the measures set out in priority area 3.

Same as Measures 1 and 2.

Priority area 3: Valorisation of the natural environment in which the sculptures are located - Dubrova Sculpture Park/the impact of economic activity/cultural tourism and tourism in general on environmental damage

Measure 1: Preparation of an expert basis for the protection and categorization of the land on which the sculptures are located in Dubrova Sculpture Park:

- Initiation of procedures and processes for the preparation of expert basis to prevent the destruction of the natural environment in which the Park is located due to increased economic activities (increased number of tourists/visitors, increased waste, potential endangerment of the atmosphere due to picking and destruction of plants, felling, etc.) and negative impact on the cultural good.

Indicators: Arranged documentation on ownership, copyright, etc. in order to determine the owner, possessor, etc. for sculptures in the Park and outside it; unification of the list of sculptures created during the Mediterranean Sculpture Symposium (in the Park and outside it); issued a decision on the properties of the cultural property for the purpose of making a decision on proclaiming the Park a protected cultural good of local significance; adopted a decision by the competent county representative body on proclaiming the Park a protected cultural good of local significance.

Key stakeholders: Mediterranean Sculpture Symposium, Town of Labin, Municipality of Sveta Nedelja, Istria County and the Republic of Croatia, Ministry of Culture and competent Conservation department, entrepreneurs/businessmen.

Sources of funding and assessment of necessary funds: Town of Labin, Municipality of Sveta Nedelja, other municipalities and town in whose area the sculptures created as a result of the Mediterranean Sculpture Symposium were relocated, Istria County and the Republic of Croatia, EU funds, entrepreneurs/businessmen, approx. HRK 200,000.00.

Challenges: Lack of funds for program implementation due to lack of will and resources of key stakeholders, red tape.

Opportunities: EU funds, local government budgets, Republic of Croatia

Deadline: up to 5 years

Measure 2: Proclaiming the location where the Park is a protected 'cultural landscape', i.e. categorization 'Regional Park' (protection of landscape diversity, sustainable development and tourism, county level of management, representative body of the competent regional self-government unit or 'Significant landscape' (protection of landscape value and biological diversity or cultural-historical value or landscape of preserved unique features, rest and recreation, county and municipal, a decision is made by the representative body of the competent unit of regional self-government, while maintaining the management model.

Indicators: an expert basis has been developed according to which the level of protection is clearly defined

Key stakeholders: Association of Mediterranean Sculpture Symposium, City of Labin, Municipality of Sveta Nedelja and Istria County and the Republic of Croatia, Ministry of Culture and competent department, entrepreneurs / businessmen

Sources of funding and assessment of necessary funds: City of Labin, Municipality of Sveta Nedelja, other municipalities and cities in whose area the sculptures created as a result of the Mediterranean Sculpture Symposium and the County of Istria and the Republic of Croatia, EU funds, entrepreneurs / businessmen, approx. 200,000.00 kn

Challenges: lack of funds for program implementation due to lack of will and resources of key stakeholders, "slow administration";

Opportunities: EU funds, local government budgets, Croatian government

Deadline: up to 5 years

LITERATURA I DRUGI IZVORI

I Zakoni, strategije, studije (nacionalni dokumenti):

Zakoni:

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, pročišćeni tekst zakona

Narodne novine broj 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20 na snazi od 04.06.2020., dostupan na <https://www.zakon.hr/cms.htm?id=231>, preuzeto 15.6.2020.

Zakon o zaštiti okoliša, pročišćeni tekst zakona, Narodne novine br. 80/13, 153/13, 78/15, 12/18, 118/18, dostupno na <https://www.zakon.hr/z/194/Zakon-o-zaštiti-okoliša>, preuzeto 1.6.2020.

Strategije, akcijski planovi, studije:

Ministarstvo turizma (2003) Strategija razvoja kulturnog turizma - od turizma i kulture do kulturnog turizma, dostupno na <http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/eu-turizam/Strategij-Razvoja-Kulturnog-Turizma.pdf>, preuzeto 20.1.2020.

Ministarstvo turizma, Institut za turizam (2016) "Akcijski plan razvoja zelenog turizma"

Ministarstvo turizma/Vlada RH (2013) Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske, dostupno na <https://mint.gov.hr/UserDocImages/arhiva/130426-Strategija-turizam-2020.pdf>, preuzeto 15.5.2020.

Ministarstvo za turizam/Institut za turizam (2015) Akcijski plan razvoja kulturnog turizma, dostupno na https://mint.gov.hr/UserDocImages/arhiva/001_160128-AP_kulturni.pdf, preuzeto 10.5.2020.

Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja; Hrvatski zavod za prostorni razvoj. (2017) Strategija prostornog razvoja

Savjet prostornog uređenja Republike Hrvatske (2009), "Kriteriji za planiranje turističkih predjela obalnog područja mora, dostupno na http://scitaroci.hr/wp-content/uploads/2017/04/4-1_Kriteriji_za_Planiranje_turistickih_predjela_2009.pdf, 10.5.2020.

Uredba o ekološkoj mreži i nadležnostima javnih ustanova za upravljanje područjima ekološke mreže ("Narodne novine broj" 80/2019), dostupno na <http://www.propisi.hr/print.php?id=7263>, 10.5.2020.

Strategija i akcijski plan zaštite prirode Republike Hrvatske za razdoblje od 2017. do 2025. godine, ("Narodne novine broj 72/17), dostupno na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_07_72_1712.html, preuzeto 15.5.2020.

II EU i drugi međunarodni dokumenti:

Europska komisija (2018) Komunikacija komisije europskom parlamentu, vijeću, europskom gospodar-

skom i socijalnom odboru i odboru regija. Nova europska agenda za kulturu (dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2018:0267:FIN:HR:PDF>, preuzeto 10.5.2020.

Teritorijalna agenda Europske unije, Prema uključivoj, pametnoj i održivoj Europi 2020, http://www.mgipu.hr/doc/Prostorno/TeritorijalnaKohezija/Teritorijalna_agenda_EU_2020.pdf

The Burra Charter: Charter for Places of Cultural Significance, 1984., 1999.

UNWTO (1981), Saturation of Tourist Destinations: Report of the Secretary General, World Tourism Organization, Madrid.

III Lokalni i regionalni dokumenti:

Istarska županija, Prostorni plan Istarske županije. Zavod za prostorno uređenje Istarske županije, Pula. "Službene novine Istarske županije" br. 2/02, 1/05, 4/05, 14/05 – pročišćeni tekst, 10/08, 07/10, 16/11 – pročišćeni tekst, 13/12, 09/16.

Istarska županija, Horaath LTL (2015) Master plan turizma Istarske županije 2015. -2025. dostupno na <https://www.istra.hr/hr/business-information/tzi/master-plan-turizma-istre>, 10.5.2020.

Lokalna akcijska grupa "Istočna istra" (2014) Lokalna razvojna strategija Lag istočna istra za razdoblje 2014. do 2020.", dostupno na <http://lag-istocnaistra.hr/wp-content/uploads/2019/06/lokalna-razvojna-strategija-lag-a-istocna-istra-za-razdoblje-2014-2020-1.pdf>, preuzeto 15.5.2020.

Grad Labin:

Nacrt prijedloga Strategije kreativnog i kulturnog razvitka Grada Labina 2020-2030.,2020, str. 31), dostupno na <https://www.labin.com/vijesti/nacrt-prijedloga-strategije-kreativnog-i-kulturnog-razvitka-grada-labina-2020-2030-na-javnom-savjetovanju-80143>, preuzeto 17.6.2020.

Kulturna strategija Grada Labina <http://www.labin.hr/Files/KULTURNA%20STRATEGIJA%20GRADA%20LABINA%202014-2019..pdf>, preuzeto 10.5.2020.

Strategija razvoja Grada Labina, 2016. do 2020. godine, dostupno na <http://www.labin.hr/Files/201902/Strategija%20razvoja%202016.%20-2020.%20-%20cjelokupni%20tekst.pdf>, preuzeto 15.5.2020.

„Strategija održivog razvoja turizma Grada Labina za razdoblje od 2014. do 2020.“, dostupno na <http://www.labin.hr/Files/201902/Strategija%20razvoja%202016.%20-2020.%20-%20cjelokupni%20tekst.pdf>, preuzeto 15.5.2020.

Odluka o donošenju IV. izmjena i dopuna Prostornog plana uređenja Grada Labina, Službene novine Grada Labina broj 2., str. 144, dostupno <http://www.labin>.

BIBLIOGRAPHY

I Acts, strategies, studies (national documents):

Acts:

Cultural Heritage Protection and Preservation Act, consolidated text

Official Gazette No. 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20 in force from June 4, 2020 available at <https://www.zakon.hr/cms.htm?id=231>, accessed on June 15, 2020

Environmental Protection Act, consolidated text of the Act, Official Gazette No. 80/13, 153/13, 78/15, 12/18, 118/18, available at <https://www.zakon.hr/z/194/Zakon-on-environmental-protection>, accessed on June 1, 2020

Strategies, action plans, studies:

Ministry of Tourism (2003) Strategy for the Development of Cultural Tourism - from Tourism and Culture to Cultural Tourism, available at <http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/eu-turizam/Strategij-Razvoja-Kulturnog-Turizma.pdf>, downloaded on January 20, 2020

Ministry of Tourism, Institute for Tourism (2016) Green Tourism Development Action Plan

Ministry of Tourism (2013) Tourism Development Strategy of the Republic of Croatia

Ministry of Construction and Physical Planning; Croatian Institute for Spatial Development. (2017) Spatial Development Strategy

Council of Physical Planning of the Republic of Croatia (2009), Criteria for Planning Tourist Areas of the Coastal Area

II EU and other international documents:

European Commission (2018) Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. New European Agenda for Culture (available at <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2018:0267:FIN:HR:PDF>, downloaded on May 10, 2020

Territorial Agenda of the European Union, Towards an Inclusive, Smart and Sustainable Europe 2020 http://www.mgipu.hr/doc/Prostorno/TeritorijalnaKohezija/Teritorijalna_agenda_EU_2020.pdf

The Burra Charter: Charter for Places of Cultural Significance, 1984, 1999

UNWTO (1981), Saturation of Tourist Destinations: Report of the Secretary General, World Tourism Organization, Madrid.

Local and regional documents:

ISTRIA COUNTY SPATIAL PLAN. Institute for Physical Planning of the County of Istria, Pula. Official Gazette

hr/Files/202003/SNGL%20br%203%20-%202020-samo%20PPUGL.pdf, 15.6.2020.)

Institut za turizam (2018) Prihvatni kapaciteti turizma grada Labina. Studija prihvatnih kapaciteta, dostupno na <https://hrturizam.hr/wp-content/uploads/2018/09/STUDIJA-PRIHVATNIH-KAPACITETA-Verzija-2.pdf>, preuzeto 15.5.2020.

Općina Sveta Nedelja:

Program ukupnog razvoja Općine Sveta Nedelja 2016. – 2020. Strategija razvoja, dostupno na <https://svnedelja.blob.core.windows.net/pages/388FLU91SF2E-JAT2AKC4K3EHX3Y61C.pdf>, preuzeto 15.5.2020.

Izmjene i dopune PPUO Sveta Nedelja, Službene novine Općine Sveta Nedelja br. 06/20) dostupno na <https://svnedelja.blob.core.windows.net/articles/G1SP3M07N758DTQ3PVQA8KF4OQ2WGB.pdf>, preuzeto 15.6.2020.

Dokumenti udruge uzeti u analizu Mediteranski kiparski simpozij:

Strategija razvoja Parka skulptura Dubrova za vremenski period 2018.-2022., Statut MKS, Izvještaji o radu, Godišnji planovi, zapisnici Skupština i upravnih odbora i dr. , dostupno u arhivi Udruge *Mediteranski kiparski simpozij*

IV Knjige, članci, publikacije:

Carta, M. (2002). L'armatura culturale del territorio. Il patrimonio culturale come matrice di identità e strumento di sviluppo. Milano: FrancoAngeli.

Čorak S., Mikačić V., (2006.): Hrvatski turizam-plavo, bijelo, zeleno, Institut za turizam, Zagreb, str. 157.

Čorak S., Mikačić V., (2006.): Hrvatski turizam-plavo, bijelo, zeleno, Institut za turizam, Zagreb, str. 149.

EWTO, Ekoturizam i zaštićena područja, dostupno na <https://www.unwto.org/sustainable-development/ecotourism-and-protected-areas>, 15.5.2020.

Jelinčić, D.A., Tišma, S. et.al. (2017) Vodič za lokalne vlasti o javno- privatnom partnerstvu u strategijama upravljanja kulturnom baštinom, dostupno na <https://www.interreg-central.eu/Content.Node/O.T2.2.1.pdf>, 15.5.2020.

Ritchie B., Crouch G, (2003.): The Competitive Destination-A Sustainable Tourism Perspective, CABI Publishing, Canada, str. 41.

Treska Sorić, E. (2019) Potencijali za razvoj elitnog turizma u Republici Hrvatskoj, dostupno na <https://repositorij.mev.hr/islandora/object/mev:988/datastream/PDF>, pritučljeno 14.5.2020.

UNWTO (2011): Policy and Practice for Global Tourism, Spain, Madrid, 2011; dostupno na: <http://www2.unwto.org/publication/policy-and-practice-global-tourism> (pristupljeno 16.06.2016.)

Vukonić B, Keča K, (2001): Turizam i razvoj: Pojam , na-

of the Istrian County No. 2/02, 1/05, 4/05, 14/05 - consolidated text, 10/08, 07/10, 16/11 - consolidated text, 13/12, 09/16.

Local Action Group Eastern Istria (2 014) Local Development Strategy Lag Eastern Istria for the period 2014 to 2020, available at <http://lag-istocnaistra.hr/wp-content/uploads/2019/06/lokalna-razvojna-strategija-lag-a-istocna-istra-za-razdoblje-2014-2020-1.pdf>, downloaded on May 15, 2020

Town of Labin:

Town of Labin Cultural Strategy:

<http://www.labin.hr/Files/KULTURNA%20STRATEGIJA%20GRADA%20LABINA%202014-2019..pdf> , downloaded on May 10, 2020

2016-2020 Town of Labin Development Strategy, available at:

<http://www.labin.hr/Files/201902/Strategija%20razvoja%202016.%20-2020.%20-%20cjelokupni%20tekst.pdf> , downloaded on May 15, 2020

2014-2020 Town of Labin Sustainable Tourism Development Strategy, available at <http://www.labin.hr/Files/201902/Strategija%20razvoja%202016.%20-2020.%20-%20cjelokupni%20tekst.pdf> , downloaded on May 15, 2020

Decision on making the Fourth Amendments to the Spatial Development Plan of the Town of Labin, Official Gazette of the Town of Labin No. 2, p. 144, available at <http://www.labin.hr/Files/202003/SNGL%20br%203%20-%202020-samo%20PPUGL.pdf>,

June 15, 2020)

Institute of Tourism (2018) Accommodation Capacities of Tourism in the Tity of Labin. Study of accommodation capacities, available at

<https://hrturizam.hr/wp-content/uploads/2018/09/STUDIJA-PRIHVATNIH-KAPACITETA-Verzija-2.pdf> , downloaded on May 15, 2020

Municipality of Sveta Nedelja:

2016-2020 Municipality of Sveta Nedelja General Development Program, available at <https://svnedelja.blob.core.windows.net/pages/388FLU91SF2E-JAT2AKC4K3EHX3Y61C.pdf> , downloaded on May 15, 2020

Amendments to the PPUO Sveta Nedelja, Official Gazette of the Municipality of Sveta Nedelja No. 06/20), available at:

<http://svnedelja.blob.core.windows.net/articles/G1SP3M07N758DTQ3PVQA8KF4OQ2WGB.pdf> , downloaded on June 15, 2020

III Books, articles:

Čorak S., Mikačić V., (2006): Hrvatski turizam-plavo,

čela, postupci, Ekonomski fakultet Zagreb i mikrorad d.o.o, Zagreb, str. 101.

V Internet/mrežne stranice:

Državni zavod za statistiku RH, Popis stanovništva2011.,www.dzs.hr

E-visitor,<https://www.evisitor.hr/eVisitor/hr-HR/Account/Login?ReturnUrl=%2FeVisitor%2Fhr-HR>

Ministarstvo zaštite okoliša i energetike , <http://www.haop.hr/hr>

Ministartvo turizma, <https://mint.gov.hr>

Istarska županija, <https://www.istra-istria.hr>

Grad Labin, www.labin.hr

Općina Sveta Nedelja, www.sv-nedelja.hr

bijelo, zeleno, Institute of Tourism, Zagreb, p. 157

Čorak S., Mikačić V., (2006): Hrvatski turizam-plavo, bijelo, zeleno, Institute of Tourism, Zagreb, p. 149

Ekoturizam i zaštićena područja, available at: <http://sdt.unwto.org/content/ecotourism-and-protected-areas>, (accessed on September 14, 2017)

Ritchie B., Crouch G, (2003): The Competitive Destination-A Sustainable Tourism Perspective, CABI Publishing, Canada, p. 41

Treska Sorić, E. (2019) Potencijali za razvoj elitnog turizma u Republici Hrvatskoj, available at: <https://repozitorij.mev.hr/islandora/object/mev:988/datastream/PDF> , accessed on May 14, 2020

Vukonić B, Keča K, (2001):Turizam i razvoj: Pojam, načela, postupci, Faculty of Economics Zagreb and Mikrorad d.o.o., Zagreb, p. 101

IV Internet / Web pages:

Central Bureau of Statistics of the Republic of Croatia, 2011 Census, www.dzs.hr

E-visitor, <https://www.evisitor.hr/eVisitor/hr-HR/Account/Login?ReturnUrl=%2FeVisitor%2Fhr-HR>

Ministry of Environmental Protection and Energy, <http://www.haop.hr/hr>

Ministry of Tourism, <https://mint.gov.hr>

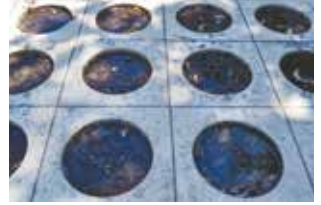
Istrian County,

City of Labin, www.labin.hr

Municipality of Sveta Nedelja, www.sv-nedelja.hr

PARK skulptura
Dubrova
of sculptures
Dubrova

**Mediterranski
kiparski simpozij**
Mediterranean
Sculpture Symposium

